

GONDOLATOK A CORPORATE GOVERNANCE ÉS AZ ÖRÖKLÉSI JOG SZINERGIÁJÁRÓL

Dúl János

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
BUDAPEST

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

GONDOLATOK A CORPORATE GOVERNANCE ÉS AZ ÖRÖKLÉSI JOG SZINERGIÁJÁRÓL

Szerző:

Dúl János

A kézirat lezárásának dátuma:

2018. december 31.

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt
keretében készült el és jelent meg.

© Dúl János, 2019

© Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés
és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem
reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel,
azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	5
2. TÁRSASÁGI JOGI ALAPOK	7
3. A CORPORATE GOVERNANCE JELENSÉGE	10
3.1. A corporate governance-hoz kapcsolódó speciális alanyok	17
3.2. A corporate governance tudományági besorolásáról és szabályozási jellegéről	21
4. A CSALÁDI VÁLLALKOZÁSOK	27
4.1. A családi vállalkozások lényege és meghatározásának lehetőségei Ausztriában és Magyarországon	27
4.2. A családi vállalkozások megítélése további jogrendszerekben	33
5. A TÁRSASÁGI JOG ÉS AZ ÖRÖKLÉSI JOG KAPCSOLATA	42
5.1. A halál, mint jogi tény kihatása a gazdasági társaság egzisztálására	43
5.1.1. Közkereseti társaság	43
5.1.2. Betéti társaság	47
5.1.3. Korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok	49
5.2. Az örökösök jogi helyzete az egyes társaságoknál	50
5.2.1. Közkereseti társaságok	50
5.2.2. Betéti társaságok	52
5.2.3. Korlátolt felelősségű társaságok	53
5.2.4. Részvénytársaságok	59
5.3. Az öröklési szerződés lehetséges szerepéről a társasági jogban	60
5.3.1. Az öröklési szerződésről általában	61
5.3.2. A társasági részesedések átruházása öröklési szerződéssel	62
5.3.3. Az osztrák öröklési szerződésről és a jogintézmény utódlási tervként való alkalmazhatósága	70
6. A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁSSAL KAPCSOLATOS NYILVÁNOSSÁGRÓL	73
7. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK	77
FELHASZNÁLT IRODALOM	80

1. BEVEZETÉS

A szinergia szó több jelentéssel is bír. Az üzleti életben együtt hatást jelent, két fél vagy partner kölcsönös együttműködését írják le ezzel a kifejezéssel, ugyanis a partnerek közötti kapcsolat létrehozásának és fenntartásának alapja a folyamatos tájékoztatás. Szinergiáról van szó abban az esetben is, amennyiben a tagok egy adott feladatot saját képességeikkel nem tudnak megoldani, de közösen ezt már könnyebben meg tudják tenni. A szinergia elve jelenti az együttes működést, továbbá a közös cselekvést egy közös célért.¹ A szinergiahatás az üzleti életben megjelenik például kockázati tőke-befektetéseknél, amely alapján az úgynevezett szinergiahatást a kockázati tőke-befektetőknek is figyelembe kell venniük.² Ezt az együtt hatást másképp is lehet értelmezni: olyan értelemben kívánom használni ezt a szót, ami azt jelenti, hogy két tényező, egy jogi jelenség (a corporate governance) és egy jogterület (az öröklési jog) milyen hatással van egymásra, illetve milyen összefüggésbe lehet őket hozni egymással.

Az öröklés a társaságokban a generációváltás egyik esete, ez utóbbinak különösen a családi vállalkozásoknál van nagy szerepe, ezért ennek a corporate governance-szal való kapcsolata is elemzésre kerül utóbbi jogi jelenségnek a bemutatását követően. A vizsgálódásból kitűnően az osztrák jogirodalom a magyarhoz viszonyítva többet foglalkozik a családi vállalkozások kategóriájával, ezért indokolt megvizsgálni röviden a releváns társasági és öröklési jogi kapcsolatot osztrák szempontból. Ezzel megfelelően el lehet helyezni a generációváltásnál jelentős szerepet játszó, a jogirodalomban részletezett utódlási terv lehetséges anyagi jogi szabályait, azt, hogy mi a törvényben foglalt rendelkezés, az ad-e a jogszabálytól történő eltérési lehetőséget, és ha igen, ez mekkora szabadságot jelent az érintett személyeknek. Az összehasonlítással ki lehet mutatni azt, vajon az osztrák jog és jogirodalom megoldásai mennyiben adaptálhatóak a magyar viszonyokra. Az alapvetően kógens szabályozás önmagában hordoz egyfajta merevséget, amely nem mindig szolgálhatja a védendő jogalanyokon kívül lévő személyek érdekeit, még ha az eltéréssel nem is sérülnének a védett személyek jogai, törvényes érdekei. A jogutódlási tervek – a nevükből is kikövetkeztethetően – arra irányulnak, hogy elkerüljék annak eshetőségét, miszerint nem lenne olyan megfelelő személy, aki a társaság tevékenységét folytatni tudná, illetve a gazdasági társaság képviselője ne lenne kellően biztosítva.

A corporate governance jogi beágyazottságát tekintve a társasági joghoz tartozik, ez azonban nem azt jelenti, hogy ez a munka csupán a társasági jog és az öröklési jog kapcsolatát kívánja elemezni; a címben jelzetteknek megfelelően a corporate governance és az öröklési jog egymáshoz való viszonyrendszerét kívánja taglalni, azonban ennek feltárásához elengedhetetlennek tartom a társasági jog és az öröklési jog bizonyos összefüggéseit bemutatni. Megfelelő részletességgel kerül kibontásra a társasági jog és az öröklési jog kapcsolata két szempontból: a személyegyesítő társaságokként összefoglalt közkereseti és betéti társaságok létezésére kihatással lehet a társaságok tagjainak halála, továbbá megvizsgálásra kerül az is, hogy a gazdasági társaságokban a tagok vagyoni

¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szinergia> (2017. 07. 17.)

² Becskyné Nagy – Biczók 2006. 66.

hozzájárulása öröklés tárgya lehet-e, az miképp háramolhat át az örökhagyó örökösire, amennyiben az egyáltalán lehetséges.

A corporate governance egyik fontos eleme a nyilvánosság, a publicitás biztosítása, az ezeken keresztül közzétett adatok alapján pontos információt kaphatunk a társaság működéséről. A nyilvánosság többféle megjelenési formát ölthet attól függően, hogy melyek a nyilvánosságra hozandó adatok, ezzel milyen személyi kört célzunk meg, továbbá az ilyen módon történő adatszolgáltatással milyen célt szeretnénk elérni, tehát miért kell biztosítani meghatározott tárgykört felölően a transzparenciát. Ennek a nyilvánosságnak, a releváns és megfelelő információáramlásnak a halálesetekkel összefüggésben is relevanciája van a megfelelő tájékoztatással és a társaság jogutód nélküli megszűnésének elkerülésével.

Az öröklés, az öröklési jog jelentőségét mutatja az a tény, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerint Magyarország elismeri a tulajdonhoz való joggal együtt az örökléshez való jogot is, mert az öröklés valójában az örökhagyó felől nézve a tulajdonjog egyik tartalmi elemét kitevő rendelkezési jog kiterjesztése.³ A tulajdonhoz való jog és a felelős társaságirányítás alkotmányjogi összefüggéseit elemzi részletesen Auer Ádám, aki a korábbi Alkotmány és a hatályos Alaptörvény releváns rendelkezéseit is összehasonlítja, megvizsgálva azt is, hogy önmagában a corporate governance alkotmányos, továbbá mit jelent az Alaptörvény azon kitétele, miszerint a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Ez utóbbi a corporate governance fogalmának tükrében többlettartalommal bírhat.⁴ Az öröklés útján megszerzett tulajdon ugyanolyan fontos, ugyanúgy társadalmi felelősséggel jár, mint a más jogcímen alapuló tulajdonjog, amelyet így figyelembe kell venni az öröklés útján megszerzett társasági részesedések tekintetében is.

A társasági jog és az öröklési jog egyes összefüggéseinek elemzése részben a 2018-ban, „A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai osztrák jogi fragmentumokkal” címmel megvédett doktori értekezésem alapul. Köszönetemet fejezem ki Prof. Dr. Papp Teklának, akinek az útmutatása és munkája nélkül az értekezés nem készülhetett volna el. Köszönet illeti Dr. Auer Ádámot, aki e munka első változatához fűzött lektori megjegyzéseivel nagy segítséget nyújtott a szöveg színvonalának emelésében. Minden ezt követően a kéziratban maradt hiányosságért, hibáért a felelősség a szerzőt terheli.

³ Fábán 2015, 11.

⁴ Auer 2013a, 81–94., Auer 2017a, 201–205.

2. TÁRSASÁGI JOGI ALAPOK⁵

A magyar jogban négy gazdasági társasági formát különíthetünk el: a közkereseti társaságot (kkt.), a betéti társaságot (bt.), a korlátolt felelősségű társaságot (kft.) és a részvénytársaságot (rt.).

Közkereseti társaság (kkt.) esetén a tagok arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, valamint a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért korlátlanul és egyetemlegesen helytállnak.⁶ A betéti társaság (bt.) esetén is a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára, a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek; ugyanakkor a tagoknak eltérő lesz a helytállása a társaság vagyona által nem fedezett tartozásaiért: legalább egy tag (beltag) az ilyen kötelezettségekért (több beltág esetén egyetemlegesen) köteles helytállni, addig szintén legalább egy tag (kültag) a társasági kötelezettségekért nem tartozik helytállási kötelezettséggel.⁷

A korlátolt felelősségű társaság (kft.) ezekhez képest olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul. A tag kötelezettsége a társasággal szemben törzsbetéteinek szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatásra terjed ki, míg a társaság kötelezettségeiért – ha a Ptk. eltérően nem rendelkezik – nem köteles helytállni.⁸

Gazdasági társaságnak minősül továbbá a részvénytársaság is, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényből álló alaptőkével működik, és a részvényes kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A kft. tagjához hasonlóan a részvénytársaság kötelezettségeiért a részvényes – hacsak a törvény eltérően nem rendelkezik – nem köteles helytállni.⁹ Az a részvénytársaság, amelynek részvényeit tőzsdére bevezették, nyilvánosan működő részvénytársaságnak (nyrt.), míg, amelynek részvényei nincsenek bevezetve tőzsdére, az zártkörűen működő részvénytársaságnak (zrt.) minősül.¹⁰

⁵ A társasági jogi elméleti alapozáshoz Prof. Dr. Papp Tekla által szerkesztett Társasági jog című munkát (Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011) vettem alapul.

⁶ Ptk. 3:138. §

⁷ Ptk. 3:154. §

⁸ Ptk. 3:159. §

⁹ Ptk. 3:210. §

¹⁰ Ptk. 3:211. § (1)-(2) bek.

A gazdasági társaságokat különféle szempontok alapján csoportosíthatjuk:¹¹

- a. Jogalanyiségukat tekintve mindegyik jogi személy¹² eltérően a korábbi jogi szabályozástól, amikor is a közkereseti társaság és a betéti társaság nem bírt azzal, ámbar cégnevük alatt mindegyik az volt. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ez a két gazdasági társaság a jogi személyek kritériumaival¹³ maradék nélkül bírna, azoknak többsége nem vagy csak részlegesen érvényesül. Ezek közül az egyiknek, az állandó szervezetnek eleme például az, hogy a jogi személy létét nem érinti a tagok változása, így a halála, jogutód nélküli megszűnése, átalakulása; holott ahogy azt látni fogjuk az elemzés során, a kkt., illetve a bt. tagjának halála markánsan érintheti a társaság fennmaradását valamely tagjának halálát követően.
- b. Tagi együttműködés alapján bonthatjuk a társaságokat aszerint, hogy azok személyegyesítő vagy tőkeegyesítő jellege erősebb. A személyegyesítő társaságok a közkereseti és a betéti társaságok, a hangsúly a tagok közös tevékenységvégzésén, a személyes kooperáción van; tőkeegyesítő társaság esetén a vagyonegyesítés a döntő jellegadó motívum, kevésbé lényegesek a társaságban jelenlévő személyek, ennek minősíthetjük alapvetően a részvénytársaságot. Személyegyesítő és tőkeegyesítő jelleget is magára ölt a korlátolt felelősségű társaság, mindkettő jegyei megmutatkoznak benne; a társasági szerződés tartalma fogja eldönteni, hogy adott korlátolt felelősségű társaságnál melyik ismérv lesz hangsúlyosabb. Mindezek a tulajdonságok azonban relatívak, mert példának okért egy jellemzően személyegyesítő társaságba is investálhatnak nagyobb pénzüsszeget. E csoportosítási kategóriát követve jellemzően a tőkeegyesítő társaságoknál alakul ki az az ügyvezetés, amely nem a társaság tagjai közül kerül ki, hanem e tevékenységüket karrierszerűen végzik.¹⁴
- c. A társaság által végezhető tevékenység alapján megkülönböztethetünk profitorientált és nonprofit gazdasági társaságot. A gazdasági társaságok Ptk.-beli fogalmában szerepel az üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatása, az így képződött nyereséget felosztják; míg nonprofit társaságok létesítő okirata tartalmazza, hogy a gazdasági társaság tevékenységéből származó nyereség a tagok között nem osztható fel, hanem az a gazdasági társaság vagyonát gyarapítja. Mindkét tevékenységet végző társaság bármely társasági formában alapítható és működtethető.¹⁵
- d. Taglétszám szempontjából léteznek egyszemélyes és többszemélyes társaságok: alapvetően a társaság hététköznapos fogalmából is kiindulva a gazdasági társaságoknak több tagja van, a Ptk. szerint csak a kft. és az rt. működhet egyszemélyes formában is,¹⁶ a kkt. és a bt. csak kivételesen, rövid ideig lehet egyszemélyes.
- e. Ahogy az a gazdasági társaságok törvényi fogalmából (valamint az egyes típusok fogalmait figyelembe véve) is levezethető, tagi felelősség alapján is lehetséges a csoportosítás: a gazdasági társaság tartozásaiért mögöt-

¹¹ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 48–49. A h)-i) pontok kibontására Prof. Dr. Papp Teklának a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar jogász nappali tagozatos hallgatóinak 2012. szeptember 26-án tartott Társasági jog I. kurzus keretében elhangzott előadása alapján került sor.

¹² Ptk. 3:88. § (1) bek.

¹³ Erre összefoglalóan lásd Papp 2014, 150–151.

¹⁴ Ferencz 2016a; Ferencz 2016b, 196.

¹⁵ Ctv. 9/F. § (2)-(3) bek.

¹⁶ Ptk. 3:208-3:209. §; Ptk. 3:323. §

tesen, korlátlanul egyetemlegesen felelnek a közkereseti társaság tagjai, illetve a betéti társaság beltagjai, míg a Ptk. eltérő rendelkezése hiányában nem tartoznak helytállással a bt. kültagjai, a kft. tagjai, illetve a részvényesek. Ezen ismérvet a belépő tagokra is figyelembe kell venni megfelelően, így az örökösöknél is.

- f. Alapításkori vagyon alapján akként bonthatóak a gazdasági társaságok, hogy a törvény nem ír elő kötelező vagyonminimumot közkereseti és betéti társaságnál, tehát akár 10 Ft-tal is lehet alapítani; arra tekintettel, hogy legalább kettő tag vagyoni hozzájárulása szükséges, és a legkisebb magyar törvényes fizetőeszköz az 5 Ft-os. Korlátolt felelősségű társaságot legalább hárommillió forintnyi tőzstőkével,¹⁷ zártkörűen működő részvénytársaságot legalább ötmillió, nyilvánosan működő részvénytársaságot pedig legalább húszmillió forintos alapítókével¹⁸ lehet alapítani.
- g. A bejegyzési eljárás jellegét tekintve egyszerűsített és az általános szabályok szerinti cégbejegyzési eljárás keretében is alapítható a kkt., a bt., a kft., a zrt., míg nyrt. alapítására csak származtatott alapítással kerülhet sor.
- h. Különbséget lehet tenni a szerint is, hogy a tag a társaság tevékenységében részt tud-e venni csupán a tagsági jogviszonya alapján: a tagok személyes közreműködése jellemző a közkereseti és a betéti társaságban, ez az egyik fontos ismérve e társaságoknak, továbbá a korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében valamely tag vállalhatja mellékszolgáltatásként ezt, míg részvénytársaság esetében részvényesi mivoltából fakadóan nem, viszont munkaszerződés, illetve valamely releváns polgári jogi szerződés alapján igen. Ugyanez a két utóbbi lehetőség a többi társaságnál is lehetséges.
- i. A jogi személyiséggel összefüggő állandó szervezetnek más vetülete is van, nevezetesen önmagában az, van-e szervezete, azaz ügyintéző és képviselő szervei, amelyek egymással akár funkciójukat tekintve hierarchikus viszonyba kerülnek.¹⁹ Habár minden társaságnak van legfőbb szerve (hiszen vannak tagjai, akik összességükben automatikusan a legfőbb szervet alkotják), illetve ügyintéző szerve (lévén a jogi személy fikció, a külvilágban való megjelenítése természetes személy által valósítható meg), nem jelent egyúttal olyan mértékű összetett struktúrát, mint ami például a nyilvánosan működő részvénytársaságoknál megfigyelhető. Csak ebben a vonatkozásban lesz igaz az a kijelentés, és csak erre a körre szorítva, miszerint a közkereseti és a betéti társaságnak nincs állandó szervezete. A szervezetet továbbgondolva jutunk el a dualista és a monista modellhez,²⁰ amelyek kapcsolatot mutatnak a corporate governance alapjaival.

A jogi személy kritériumai közül a corporate governance két ismérvvel hozható szorosabb összefüggésbe, mégpedig a már kibontott állandó szervezettel, illetve a tulajdoni elkülönüléssel.²¹ Ez utóbbinál jelenik meg a nyilvánosság követelménye, amely azonban nem azt jelenti szükségképpen, hogy minden olyan információ nyilvánosságra kerüljön, amely a társaság működésére vonatkozik, a corporate governance-szal összefüggő többletkövetelménynek a tag és a társaság közötti relációban kell érvényesülnie.²²

¹⁷ Ptk. 3:161. § (4) bek.

¹⁸ Ptk. 3:212. § (2) bek.

¹⁹ Papp 2014, 150.

²⁰ Kecskés – Jelinić 2012, 593–603.

²¹ Auer 2013b, 197.; Auer 2017a, 181–188.

²² Auer 2013b, 198.

3. A CORPORATE GOVERNANCE JELENSÉGE

A corporate governance sokszínűségére tekintettel szükséges e jogi jelenséggel behatóan foglalkoznia a jogirodalomnak, ahogy arra az utóbbi években sor is került. Több fogalom keletkezett a corporate governance tematikájához kapcsolódóan, amelyek tartalma még nem teljesen kiforrott, de ezeket erre tekintet nélkül használjuk, idetartozik például a best practices, corporate compliance, self-regulation a corporate governance kifejezése mellett.²³ A gazdasági élet új kihívásának tekinthető, amelynek jogdogmatikába való beillesztése alapos elemzést igényel,²⁴ olyan gyűjtőfogalom lett, „melyben a gazdasági társaságokra irányadó új előírások, a társaságokkal szemben megfogalmazott követelmények helyet kaptak.”²⁵ A nagy multinacionális társaságok térhódítása, a globalizáció mutat rá arra, hogy a társaságok feletti kontroll hagyományos formái már nem elegendőek.²⁶

A corporate governance magyar megfelelőjének a felelős társaságirányítás kifejezést használjuk, „közvetlen kiváltó okai pedig a világszerte bekövetkezett pénzügyi válságok és vállalati botrányok voltak, amelyekre az államnak, a jogalkotónak adekvát választ kellett adnia.”²⁷ E visszaélések közé tartoznak az Enron,²⁸ Xerox, AOL, Global Crossing, Worldcom,²⁹ Adelphia Communications, Tyco International, Vivendi Universal cégek és az American International Group pénzügyintézet³⁰ az Amerikai Egyesült Államokban, a Satyam,³¹ az ITC Limited³² Indiában, az Olympus, a Livedoor³³ és a Toshiba Japánban,³⁴ a Chengdu Hongguang és Yinguangxia Kínában,³⁵ a Bipop és Parmalat Olaszországban,³⁶ Franciaországban a Vivendi Universal, a Marconi, a BCCI, a Robert Maxwell Group, a Coloroll, a

²³ Auer 2014, 29.

²⁴ Auer 2013b, 193.

²⁵ Auer 2016, 222.

²⁶ Horváth M. 2014, 221.

²⁷ Auer 2012d, 9., Auer 2010, 233.

²⁸ Kecskés András részletesen bemutatja az Enron-ügyet, lásd Kecskés 2008, 429–440., lásd még Kecskés – Halász 2013, 326–327., továbbá Hoós 2009, 206–210.

²⁹ Hoós 2009, 210–211., Rashid 2018, 22–25.

³⁰ Részletesebben lásd Kecskés 2011b, 311–312.

³¹ Kecskés – Bujtár 2016, 258., Bujtár – Kecskés 2015, 165.

³² Bujtár – Kecskés 2015, 163–164.

³³ Hoós 2009, 213–214.

³⁴ Bujtár – Kecskés 2015, 166., Bujtár – Kecskés 2017, 99–101.

³⁵ Liu – Qu – Haman 2018, 65.

³⁶ Lásd még Rab – Sütő 2017, 344–345. A Parmalat-botrány részletes ismertetésére lásd Kecskés 2011a 83–93., továbbá Hoós 2009, 211–212.

Polly Peck³⁷ Nagy-Britanniában, az Elan Írországban, a svéd ABB, a holland Royal Ahold,³⁸ a német Deutsche Telekom és Mannesmann,³⁹ a svájci Swiss Life, a Postabank-ügy,⁴⁰ a Quaestor-ügy⁴¹ és a Buda Cash-ügy,⁴² a BKV Zrt. és az MVM Zrt. visszaélései, és az állami beavatkozást igénylő Dunaferr Zrt., Kométa Zrt.⁴³ Magyarországon.⁴⁴ Nem az előbbiekhöz szorosan kapcsolódó visszaélések voltak a General Motors- és a Volkswagen-botránynál,⁴⁵ amelyek egyes környezetvédelmi szabályok kijátszásából fakadtak, de az, hogy azok az események megtörténhettek, a társaságon, annak vezetésén belüli diszcrepanciák ugyanúgy szerepet játszottak.⁴⁶ Az Amerikai Egyesült Államoknak az Enron-botrányra, illetve az azt követő visszaélésekre válasza a Sarbanes-Oxley Act volt,⁴⁷ amelynek hatálya nemcsak az amerikai társaságokra terjed ki, hanem minden, az amerikai értékpapíron jegyzett nyilvánosan működő részvénytársaságra.⁴⁸ A visszaélések ilyen mennyiségű felsorolásával azt kívántam érzékeltetni, hogy ezek a gazdasági társaságokkal kapcsolatos visszaélések nem elszigetelt jelenségek, azok a világ számos pontján előfordulnak, és nem csupán egy-egy cégnél. Egyes ügyek a corporate governance széleskörű elterjedését követően következtek be, ez akár jelenthetné azt, hogy nem megfelelő mechanizmusokat dolgoztak ki ezek elkerülése érdekében. Ez azonban nem így van, mert a szabályok be nem tartása nem a szabályrendszer (ajánlások) tökéletlenségét mutatja, és figyelemmel annak rendszeres felülvizsgálatára, az ilyen visszaélések is csökkenthetőek. Olyan kiemelt jelentőségű terület, amely sajátos szabályozási technikát vonultat fel e nagyméretű vállalati anomáliák hatására,

³⁷ Auer 2018, 37.

³⁸ Kecskés 2009b, 216., Hoós 2009, 212–213.

³⁹ Auer 2016, 224.

⁴⁰ Lásd részletesen Szalay 2017, 390–395., Inzelt 2015, 185., Auer 2013d, 10–11.

⁴¹ Lásd részletesen Kecskés 2015c, 3–8., Kecskés 2015d, 11–15., Bujtár – Kecskés 2017, 101–102.

⁴² Bujtár – Kecskés 2015, 167–168., Kecskés – Bujtár 2016, 258–259., Bujtár – Kecskés 2017, 101–102.

⁴³ Auer 2017a, 20.

⁴⁴ Angyal Ádám a munkájában az általa használt vállalati kormányzás terminológiának korábbi, történelmi és elméleti gyökereit foglalja össze: Angyal 2001, 37–59. Történelmi szempontból bemutatja még a corporate governance-t Dobák Mikós és Halász Vendel is: Dobák 2010, 115–125., Halász 2017, 247–248., lásd még továbbá Dignam – Lowry 2016, 379–382.; valamint a corporate governance-ről ír még például Patrick C. Leyens, egyúttal további kutatási lehetőségeket is feltár: Leyens 2011, 3–34.; mindezekkel összefüggésben, részben ökonometriai szempontból lásd még Dillmann 2011, 35–39., Mathew – Ibrahim – Archbold 2018, 52–67., Xia – De Beelde 2018, 1–13., Ghosh 2017, 822–844., Seibt 2018, 237–245., Gordon – Gilson 2017, 485–505., Garas – ElMassah 2018, 2–26., Qu rashi (é. n.) Corporate governance code comparison for South Asian emerging economies. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-05-2017-0115> (2018. 03. 13.); Samza – Mortimer – Muhammad: Corporate governance failures and the role of institutional investors in Pakistan: lessons to be learnt from UK. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-10-2016-0096> (2018. 03. 13.); Burkart – Miglietta – Ostergaard 2017, 1–58., különösen 1–28.; Liu – Qu – Haman 2018, 62–83., Masegare – Ngoepe 2018, 5–6., Moreno-Gómez – Calleja-Blanco 2018, 83–100.

⁴⁵ Ezek részletesebb elemzését lásd Ferencz 2015, 170–174., Ferencz 2016a, Ferencz 2016b, 194–201.

⁴⁶ Ferencz 2015, 170.

⁴⁷ Bodó 2013, 99., Auer 2012a, 10.

⁴⁸ Kecskés 2009a, 298. A törvény megalkotásának előzményeit és folyamatát Kecskés András foglalja össze: Kecskés 2009a, 298–304. A törvény főbb rendelkezéseinek elemzését lásd Bujtár – Kecskés 2017, 95–99.

és a jogi személyek elméletének jelenkori alakulását is befolyásolja;⁴⁹ a már ismertetett jellemzők közül a tulajdoni elkülönülés elvét és az állandó szervezetet érinti.⁵⁰ A társasági botrányok hátterét tekintve általánosságként összefoglalható, hogy a vezető tisztségviselők nem megfelelő magatartást tanúsítottak, több esetben nem ismerték be a társaság veszteségeit, nem ismertették meg azokat az érdekeltekkel, nem néztek szembe a hibákkal, csupán rövidtávú célokat határoztak meg, holott mindennek az ellenkezőjére kell törekedni, és ebben hathatós segítséget nyújthat a corporate governance is,⁵¹ továbbá a hamis számvitel, felelőtlen pénzügyi stratégia, színlelt szerződések és háttér-megállapodások képezik a problémák eredőjét.⁵²

A corporate governance a felelősségi viszonyok világossá tételét célozza, tulajdonképpen annak a fontosságát emeli ki, hogy a nagyvállalati belső igazgatási viszonyoknak lényeges elemei szabályozásra kerüljenek; alkalmazásával azt is biztosítani lehet, hogy a tagoknak stratégiai szerepük is lehessen a részesedéseken túlmenően, ezt azonban úgy, hogy az ügyvezetés jogait ezzel ne korlátozzák.⁵³ Több témakört ölel fel, nem egy önálló, elkülönült terület; rendszerét több nemzetközi szervezet alakította ki;⁵⁴ az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) fogalmi megközelítése szerint a felelős vállalatirányítás azoknak az elveknek, tevékenységeknek és eljárásoknak az összessége, amelyeken keresztül az igazgatóság, a felügyelőbizottság, valamint az operatív menedzsment a legfelsőbb szinten biztosítja és a maga számára kötelezően alkalmazza a tulajdonosi értékek és eszközök védelmét, az üzleti tisztességet és etikus viselkedést, valamint a széleskörű transzparenciát.⁵⁵ A felelős társaságirányítás rendszerében fontos elvnek minősül az úgynevezett comply or explain rendszere is, amely alapján a társaság vagy betartja az erre irányadó szabályokat és ajánlásokat, vagy ha attól eltér, akkor az eltérés okát, egyes országokban magát az eltérést is meg kell magyaráznia, meg kell neveznie.⁵⁶ A szabály először a Nagy-Britanniában 1992-ben kibocsátott Cadbury-jelentésben jelentkezett. A szabálytól való eltérés eredendően nem normaszegést jelent, hanem releváns információátadást, melyekből megismerhető a felelősen működő társaság.⁵⁷ Kecskés András szerint a corporate governance a társaságok felelős irányítási rendszere, amely a társaság ügyvezetése, tulajdonosai, munkavállalói és más érintettek közötti relációk viszonylatában realizálódik, amely a profitorientált működés törvényes, etikus, ésszerű, hatékony és társadalmi szinten is hasznos megoldásain alapul, és amelynek szabályait a jogszabályok, a piac és az üzleti szféra önszabályozó mechanizmusai alakítják.⁵⁸ Jogos e szerzőnek az a felvetése, miszerint kritika érheti a fogalmat, mert

⁴⁹ Lásd Auer 2017c, 19.

⁵⁰ Kecskés L. 2015, 53., Bodó 2013, 95.

⁵¹ Bujtár – Kecskés 2015, 168.

⁵² Kecskés 2012, 544.

⁵³ Horváth M. 2013a, 165.

⁵⁴ Auer 2012d, 10–14., Horváth M. 2013b, 12.

⁵⁵ OECD-Grundsätze der Corporate Governance. Neufassung 2004. <http://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/32159487.pdf> Idézi Auer 2012d, 10.

⁵⁶ Az elv általános elemzését lásd Auer 2018, 35–50.

⁵⁷ Auer Ádám: Comply or explain (tárgyszó) In Dúl – Lehoczki – Papp – Veress 2019.

⁵⁸ Kecskés 2011b, 13., Kecskés 2012, 546–547.

elsősorban a profitorientált működésre helyezi a hangsúlyt, holott a corporate governance a non-profit szektorra is irányadó, kiemelve azt, hogy önmagában a corporate governance azért került kialakításra, mert az etikátlan profitszerzés ellen küzdöttek annak megalkotói,⁵⁹ miután ez vált dominánssá, így önmagában a for-profit szektorra jobban alkalmazhatóak ezek a szabályok.

A corporate governance fogalmát akképp lehet összefoglalóan meghatározni, hogy „a felelős társaságirányítás (corporate governance) a részvényesek, az ügyvezetés, az ellenőrzés és a stakeholderek közötti jogviszonyok összességét jelenti.”⁶⁰ Az Allan F. Tatham által idézett fogalom alapján szűkebb értelemben az ügyvezetők, az igazgatók és a részvényesek közötti kapcsolatot jelenti, azonban a vállalat és az egyéb érdekelt felek, valamint a társadalom viszonyát is magában foglalhatja. Tágabb értelemben meghatározható azon jogszabályok, rendelkezések, tőzsdei jegyzési szabályok és a magánszektor önkéntes gyakorlatának összességéeként, amelyek lehetővé teszik egy vállalat számára, hogy tőkét vonjon be, hatékonyan működjön, nyereséget termeljen, és megfeleljen mind a jogi követelményeknek, mind az általános társadalmi elvárásoknak.⁶¹ További fogalomként, illetve a felelős társaságirányítás céljaként adhatjuk meg azt is, miszerint „a felelős társaságirányítás célja túlmutat az irányításon: összetett jelenség, amelynek célja a társaság vagyonának gyarapítása mellett olyan felelősségteljes, etikus és transzparens magatartás tanúsítása, amely erősíti a befektetők, valamint a piac bizalmát, ezáltal hozzájárulhat a piac növekedéséhez is.”⁶²

Az ilyen jellegű útmutatások követésével vélhetően elkerülhető a társaságok megszűnése, mert az említett vállalati botrányok jelentős része „a vezetés, irányítás, ellenőrzés hibáiból fakadtak,” ugyanis a megszűnéssel együtt járnak indokolatlan társadalmi költségek is.⁶³ Az OECD 2004-ben közzétett iránymutatásai és ajánlásai olyan alapvető javaslatokat tesznek, amelyekkel világszerte mintát adtak a corporate governance alapelveinek kidolgozása során, a 2015-ös újabb gyűjtemény pedig a kódexek átdolgozásához nyújthat hatékony segítséget.⁶⁴

A stakeholderek a felelős társaságirányítás szempontjából különböző érdekelti körbe tartozó csoportok, amelyeknek az érdekeit ez a terület védi. További pontosabb meghatározást azonban az OECD sem ad.⁶⁵ Halász Vendel szerint a legjobb megközelítések alapján az érdekelteken nemcsak a részvényeseket kell érteni, hanem a munkavállalókat, a beszállítókat, a már visszavonult személyeket, a fogyasztókat, a közösségeket, a kölcsönt nyújtókat és az egyéb hitelezőket.⁶⁶ Be lehet őket sorolni belső és külső érdekelti kör alapján is: belső stakeholderek a társaság tagjai (részvényesei), munkavállalói és a menedzsment, míg a külső stakeholderekhez lehet sorolni a hitelezőket, az államot, a helyi közösségeket, a fogyasztókat, és azokat, akikre a társaság működéséből fakadó externáliák kihatnak.⁶⁷ Stakeholdernek minősíthető továbbá még a fogyasztók mellett önállóan a fogyasztóvédelem, a versenytár-

⁵⁹ Kecskés 2011b, 18.

⁶⁰ Auer 2013c, 171.

⁶¹ Tatham 2005, 180.

⁶² Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 532.

⁶³ Auer – Papp 2017a, 210.

⁶⁴ Auer 2016, 240. Az OECD felelős társaságirányítási alapelveinek kialakulását lásd Auer 2017a, 34.

⁶⁵ Auer 2013d, 34.

⁶⁶ Halász 2017, 248.

⁶⁷ Ferencz 2016a; Ferencz 2016b, 196.

sak, a média is.⁶⁸ A nem hagyományos, jogirodalomban és a közgazdasági szakirodalomban elfogadott stakeholder fogalom alá, mint a társaság működésében érdekelttekhez lehet sorolni az örökhagyó tag örököseit is. Amint a társaság tagjaivá válnak, a stakeholderi minőség kétségbevonhatatlan, amíg erre nem kerül sor, várományosi pozícióban vannak, ez alatt sem teljesen érdektelen számukra, hogyan működik a társaság, ezért az örökösök külső stakeholdereknek tekinthetők, mert ők még nem tartoznak a gazdasági társaság belső szervezetébe a tagokhoz, a menedzsmenthez, a munkavállalókhoz viszonyítva. (Természetesen ez csak akkor igaz, ha az elhunyt tag örököse még nem volt tag az örökhagyó halála előtt abban a gazdasági társaságban.) Az örökösök maguk is lehetnek hagyatéki hitelezők, de ha csak önmagukban a hagyatéki hitelezőket tekintjük, habár hitelezők ők is, de a külső stakeholderi minőséghez a gazdasági társaság hitelezőjének kellene lenniük, és nem valamely (később elhunyt) tagjáé. Az örökös pozíciót tekintve alapvetően nincs különbség abban a tekintetben, hogyha az örökös maga az állam, mert ilyenkor a magánjogi szabályozásból fakadóan lesz az állam a társaság tagja, és alapvetően ugyanúgy kell kezelni az ilyen helyzetet is,⁶⁹ valamint az sem jelent eltérést, hogy az öröklés jogcíme a törvény vagy végintézkedés.

Olyan szabályozási környezet és társaságirányítási rendszer kialakítása szükséges, amelyekkel a vállalati botrányokkal kapcsolatos visszaélések megelőzhetőek, és a stakeholderek érdekei megfelelően képviseletre kerülhetnek a menedzsment túlkapásai ellen.⁷⁰ A stakeholderek érdekeit az angolszász jogrendszerek átfogóan határozzák meg, míg a német jogban ezeket az érdekelti nézőpontokat individuálisabb szemszögből igyekeznek figyelembe venni.⁷¹ A társaságoknak hosszú távú fennmaradása a cél, egyes álláspontok szerint amennyiben nem, akkor azzal megteveszti a piaci szereplőket; piaci szereplők alatt a tagokat, a hitelezőket, a befektetőket, az üzleti partnereket (vevőket, szállítókat) is kell érteni.⁷² „A gazdasági társaság működése során az egyes érdekek eltérő hangsúllyal rendelkeznek, ezért a különböző érdekek intézményes védelmét jogszabályi szinten is rögzítik.”⁷³

„Az OECD ajánlások hatálya alapvetően a szabályozott piacon nyilvánosan kereskedő pénzügyi és nem pénzügyi társaságokra, vállalatokra terjed ki, azonban a tőzsdén nem jegyzett társaságok számára is hasznos eszköz lehet.”⁷⁴ Ezek az ajánlások:⁷⁵

- ösztönzik a gazdasági társaságok felügyeleti, kormányzati és végrehajtó szervek felelősségeinek szétválasztását, ösztönzik a transzparens és fair piacot;
- védik a részvényesek jogait és elősegítik azok gyakorlását, biztosíthatják a részvényesekkel kapcsolatos egyenlő bánásmódot;
- a befektetési lánc egészén át megalapozott ösztönzőket biztosítanak, elősegítik a szabályozott piacok jó vállalatirányítás kialakításához való hozzájárulását;

⁶⁸ Kecskés 2011b, 43.

⁶⁹ Az államnak, mint az örökhagyó tag örökösének a gazdasági társasággal kapcsolatos jogállásának elemzésére lásd Dúl 2017, 12–14. Az OECD által kiadott, az állami tulajdonban lévő vállalatokra vonatkozó ajánlásainak vizsgálatát lásd Auer 2017a, 44–45.

⁷⁰ Ferencz 2016b, 199.

⁷¹ Kecskés – Ferencz 2017, 110.

⁷² Böcskei 2014, 77.

⁷³ Auer 2017a, 184.

⁷⁴ Auer 2017a, 35.

⁷⁵ Vö. Auer 2017a, 36.

- elfogadják a stakeholderek törvényben rögzített vagy közösen megállapított jogait;
- biztosítják, hogy a társaságot érintő lényeges körülmények időben és pontosan kerüljön nyilvánosságra; ilyenek minősülnek különösen a vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzetre, a tagsági jogviszonyokra és a társaság irányításának szisztémájára vonatkozó információk;
- meghatározhatják a felügyelőbizottság vagy az igazgatótanácson belül ellátandó ellenőrzési funkciók tényleges követelményeit.⁷⁶

Az ajánlások közül az öröklési joggal összefüggésben leginkább a transzparens piacra, illetve a nyilvánosságra hozatalra vonatkozó ajánlások jelennek meg, erre vonatkozóan részletesen a 6. fejezetben olvashat. Az OECD mellett a Világbank-csoportnak is van felelős társaságirányítási politikája, amely alapvetően az OECD-dokumentumra alapoz, aminek az a lehetséges oka, miszerint utóbbi létrehozásában a Világbank-csoport, valamint az IMF (International Monetary Fund – Nemzetközi Valutaalap) is közreműködött.⁷⁷

Az Európai Unió a társasági jog meghatározott témaköreiben jogegységesítésre törekedett a jogforrási hierarchia különböző lépcsőibe tartozó jogszabályokkal, amelyek a corporate governance körébe vonhatóak. Idetartozik például a tőzsdén jegyzett társaságokban az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról szóló 2007/36/EK irányelv, illetve a társaság szervezeti felépítéséhez, mint a corporate governance más aspektusához tartozó tárgykört érintő 2004/913/EK ajánlás egy megfelelő rendszer előmozdításáról a jegyzett társaságok igazgatóinak díjazásához, a 2007/36/EK irányelv az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban, a 2006/46/EK irányelv a felelős vállalatirányítási jelentés közzétételéről,⁷⁸ a 2004/706/EK határozat az európai vállalatirányítási fórum létrehozásáról és a 2005/162/EK ajánlás a jegyzett társaságok nem ügyvezető igazgatói, illetve felügyelő bizottsági tagjai szerepéről és az igazgatóság (felügyelő bizottság) által létrehozott bizottságokról.⁷⁹ Ezekkel összefüggésben általános jelleggel megállapítható, hogy az Európai Unió a felelős társaságirányítás rendszerének kialakításakor, annak megvalósítása érdekében kettő dimenzióban tett lépéseket: e vonatkozásban Auer Ádám közvetlen útnak nevezi a társasági jogi normák közelítését, közvetett útnak pedig a szupranacionális társasági formák szervezeti előírásait.⁸⁰

⁷⁶ Az OECD ajánlásainak értékelését lásd Auer 2017a, 42.

⁷⁷ Auer 2017a, 45–46.

⁷⁸ 2006/46/EK irányelv a meghatározott jogi formájú társaságok éves beszámolójáról szóló 78/660/EGK, az összevont (konszolidált) éves beszámolóról szóló 83/349/EGK, a bankok és más pénzügyi intézmények éves beszámolójáról és konszolidált éves beszámolójáról szóló 86/635/EGK, valamint a biztosítóiintézetek éves és összevont (konszolidált) éves beszámolójáról szóló 91/674/EGK tanácsi irányelv módosításáról. Az irányelv elemzését lásd Auer 2017a, 51–52.

⁷⁹ Auer 2012d, 13., Auer 2016, 229–230., a témakör további európai kitekintéséhez lásd Kecskés 2016a, 28–38., Auer 2012a, 10–12. Magyarországgal határos országok és Lengyelország corporate governance-ra irányuló alapjait ismerteti: Auer 2017c, 19–33. A horvát corporate governance alapjait bemutatja: Kecskés – Jelinić 2012, 603–605.

⁸⁰ Auer 2010, 235.

E témához kapcsolódó további, legújabb szabály a Bizottság (EU) 2018/1212 végrehajtási rendelete,⁸¹ amely a nevéből következően a 2007/36/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv végrehajtásának egyes aspektusait szabályozza. Az irányelv elősegíti a stakeholderok egyik legfontosabb csoportjának, a tagoknak a beazonosítását a tőzsdén jegyzett társaságokban, éppen azokban a gazdasági társaságokban, amelyek tekintetében a corporate governance eszméje kialakult. A rendeletben visszaköszönnek azok az elvek, amelyek a corporate governance-szal szoros összefüggést mutatnak, ugyanis a 2007/36/EK irányelv feljogosítja a tőzsdén jegyzett társaságokat a részvényesek azonosítására. Az irányelv javítani kívánja a tőzsdén jegyzett társaságok részvényeseiket célzó kommunikációját, különösen az információknak a közvetítői⁸² láncon keresztül való továbbítását, és a közvetítők számára előírja a részvényesi jogok gyakorlásának megkönnyítését. E jogok közé tartoznak különösen a közgyűlésen való részvételhez és az azon történő szavazáshoz való jog, továbbá olyan pénzügyi jogok, mint a nyereségfelosztásból való részesedéshez, illetve a kibocsátó vagy harmadik fél által kezdeményezett más vállalati eseményeken való részvételhez való jog. A rendelet (2) preambulumbekzdése szerint a jogszabály célja az, hogy megakadályozza az irányelv rendelkezéseinek eltérő értelmezését, amely egymással összeegyeztethetetlen nemzeti előírások elfogadásához vezethetne, ami növelné a határokon átnyúló műveletek kockázatait és költségeit, vagyis veszélyeztetné a műveletek hatékonyságát és eredményességét, továbbá növelné a közvetítők terheit. Mindezek érdekében a jogszabály részét képező meghatározott adatokat tartalmazó formanyomtatványokat kell alkalmazni többek között a részvényesek személyazonosságára vonatkozó információkérés és válasz, a közgyűlési értesítés továbbítása, illetve a részvényesi jogok közgyűlésen gyakorlására vonatkozó jogosultság visszaigazolása⁸³ tekintetében. Mindezek elősegítik azt, hogy valóban egységes adatokat lehessen igényelni, és a részvényesek körét egészen pontosan be lehessen határolni.⁸⁴

Magát a felelős társaságirányítást sokféle eszközzel lehet megteremteni, ezek között szerepelhet például a példamutató, etikus és felelősségteljes vezetői magatartás etikai kódexek segítségével történő kialakítása vagy az átláthatóság és közzététel biztosítása a gazdasági társaságok működésével kapcsolatos információk terén.⁸⁵ Az átláthatóság, a transzparencia előtérbe került, amely iránti igény a digitális forradalommal fokozatosan nőtt, alapvető elvárássá vált nemcsak a politikai, hanem a gazdasági élet szereplőivel szemben is,⁸⁶ „a felelős társaságirányítás területén központi szerepet foglalnak el a nyilvánosság kontroll-mechanizmusai.”⁸⁷ Ugyanis ezáltal a tagoknak, a részvényeseknek a

⁸¹ A Bizottság (EU) 2018/1212 végrehajtási rendelete (2018. szeptember 3.) a 2007/36/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a részvényesek azonosítására, az információk továbbítására és a részvényesi jogok gyakorlásának megkönnyítésére vonatkozó rendelkezések tekintetében történő végrehajtására vonatkozó minimumkövetelmények megállapításáról

⁸² Közvetítő alatt a rendelet 1. cikkének 4. pontja alapján a 2007/36/EK irányelv 2. cikkének d) pontjában meghatározott személyt és a 2007/36/EK irányelv 3e. cikke szerinti harmadik országbeli közvetítőt kell érteni, azonban ezek a jogszabályi helyek az irányelvben nem léteznek.

⁸³ 2018/1212 rendelet 3-5. cikkei.

⁸⁴ A rendelet 2018. szeptember 24-től hatályos, a rendelkezéseit azonban csak 2020. szeptember 3-tól kell alkalmazni. 2018/1212 rendelet 11. cikk

⁸⁵ Papp 2010, 639–640.

⁸⁶ Szalay 2017, 389.

⁸⁷ Kecskés 2014, 115.

társasággal kapcsolatos ellenőrzési funkcióik gyakorlását segíti elő a felelős társaságirányítás, valamint aktívabb szerepet tudnak vállalni az intézményi befektetők is.⁸⁸ Ha a társaság valamely adat közzétételére vonatkozó kötelezettségeit nem, vagy csak hiányosan teljesíti, az jelentős kárt okozhat; egyetértek Kecskés Andrással abban, miszerint a közzététellel kapcsolatos kívánalmak fontos eleme az, hogy a tagok megértsék a társasággal kapcsolatos folyamatokat.⁸⁹

3.1. A CORPORATE GOVERNANCE-HOZ KAPCSOLÓDÓ SPECIÁLIS ALANYOK

A vizsgálódás tárgykörébe – Auer Ádám felosztása nyomán – a legutóbbi fejlődések eredményeképp három nagy terület tartozik, eltérő területeken jelenik meg, és hatás elérésére eltérő eszközökkel kísérel meg:⁹⁰ 1. a szabályozott piacon (azaz tőzsdén) jegyzett gazdasági társaságok; 2. állami vagy helyi önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek;⁹¹ 3. non-profit szektor, valamint a szabályozott piacon nem jegyzett gazdálkodó szervezetek.⁹² Ezekbe a csoportokba különféle jogi személy típusok férnek bele: az első kategóriába a magyar jog szerint csupán a nyilvánosan működő részvénytársaságok, míg a másodikba a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) szerinti gazdálkodó szervezet,⁹³ amelynek az állam, illetve a helyi önkormányzat a tagjává válhat az Alaptörvény, a 2007. évi CVI. törvény, valamint a 2011. évi CXCVI. törvény rendelkezéseinek megfelelően. Szalay Gábor meglátása szerint mind az állami, helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságoknál, mind a tőzsdén jelenlevő nyilvánosan működő részvénytársaságoknál a részesedéssel összefüggő tulajdonosi jogok gyakorlása bizonyos mértékig „szükségszerűen a menedzsment kezében összpontosul.”⁹⁴ A többségi befolyású állami részvételű gazdasági társaságokra a magasabb erkölcsi követelmények és hivatásetikai elveket ajánlott az MNV Zrt. etikai kódex mintájának formájában.⁹⁵ „Az állami- vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetekre irányadó ajánlások megalkotásának indoka az állam tulajdonosi funkciójának a szabályozása, ugyanis ez olyan speciális helyzetet eredményez, amely alapján a szabályozó és felügyeleti eszközökre közvetlen ráhatást gyakorló egyben a gazdasági élet aktív szereplője is.”⁹⁶ Különösen ebben a tagi, részvényesi körben merülhet fel

⁸⁸ Kecskés 2014, 115.

⁸⁹ Kecskés 2014, 115.

⁹⁰ Auer 2014, 37.

⁹¹ E jogi személyekkel összefüggő fogalomhasználatban teljes mértékben egyetértek Auer Ádámval. Ennek kimerítő elemzéséhez lásd Auer 2015, 14–18. A gazdálkodó szervezet fogalma mellett a jogi személyiség lényét elemzi a közjog és magánjog metszetében: Auer 2017b, 47–56. Más szempontból vizsgálja meg a jogalkotásban, a joggyakorlatban és a jogirodalomban használt fogalmakat Papp Tekla és ugyanő: Auer – Papp 2017a, 218–219.

⁹² Auer 2015, 9.

⁹³ Pp. 7. § (1) bek. 6. pont

⁹⁴ Szalay 2017, 390.

⁹⁵ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.). Idézi Auer – Papp 2017a, 216. A vezérigazgatói utasításban pontosan meg van határozva annak célja, illetve az is, milyen elvek mentén kell a munkakörrel kapcsolatos feladatokat ellátni. A munkatársak számára körül van írva többek között a visszaélések bejelentésére, az elfogulatlanság megőrzésére, a munkával összeegyeztethetetlen tevékenységektől való tartózkodásra, az esetleges ajándékok elfogadására, illetve a felkínált jogtalan előnyök visszautasítására, mások befolyásának elkerülésére, a köz- és mások adatainak helyes kezelésére, a munkahelyi- és közforrások felelős felhasználására, a vezetői szerepben lévő fokozott felelősségvállalásra vonatkozó iránymutatás.

⁹⁶ Auer 2013d, 41.

a felelős társaságirányítás mellett a felelős tulajdonlás is, mint koncepció, már csak a tagi, részvényesi jogviszony háttérét szolgáltató közpénz jelleg okán is.⁹⁷

Az állam részvételét az adott társaság gazdasági profilját tekintve egy felosztás szerint az alábbi három aspektusban lehet vizsgálni: A) a tevékenység rentabilitása ellenére az állam monopolhelyzetben van, ekkor előtérbe kerülnek az ügyvezetés működésének átláthatóságára irányadó követelmények. B) Az adott tevékenység nem nyereséges, az állam szociális funkciója kerül előtérbe, például a közszolgáltatási szektorban, amire az Európai Uniónak saját szabályai vannak, a tevékenység megszervezésénél speciális finanszírozási követelményeket kell érvényesíteni, itt az állam tagsági pozíciója mellett a belső működés is lehet a corporate governance tárgya. C) Tiszta piaci helyzet esetén csupán annyi a különbség más gazdasági társaságokhoz képest, hogy adott társaságnak az állam is a tagja, részvényese, itt különösen arra kell ügyelni, hogy az állam ne teremtsen a maga számára előnyösebb piaci helyzetet más szereplőkhöz viszonyítva.⁹⁸ Erre már csak azért is kell figyelni, mert az állami részvételű gazdasági társaságokra is a Ptk. normái irányadóak, és a kódex nem is tartalmaz ezekre irányadóan külön szabályokat.⁹⁹ Az állam szerepvállalásának sajátos megjelenési formája a Kornai János által kidolgozott puha költségvetési korlát elmélet, „míserint az állam gazdaságba való beavatkozása kritikus abban az esetben, ha egy társaság megszűnése fenyeget. Az állam ekkor a költségvetés terhére, különböző eszközökkel (fiskális, hitelezéshez kapcsolódó, vegyes megoldásokkal) segítséget nyújt, amelynek eredményeként a társaság megmenekül, és végül nem szűnik meg.”¹⁰⁰ Ez viszont azzal a reális veszéllyel fenyeget, hogy a társaság ügyvezetése a későbbi ügyletek során nem tanúsít kellően gondos magatartást, megszegi a vezető tisztségviselőkre előírt kötelezettségeket, mert abban bíznak, hogyha az állam egyszer már megsegítette őket fizetéseképtelenséggel, majd a társaság megszűnésével fenyegető helyzet esetén, akkor azt később is meg fogja tenni. Sok esetben ez valóban meg is történt, jellemző volt az előző társadalmi berendezkedések alatt „virágkorukat” élő állami vállalatokra, hogy a vezetők nem megfelelő ügyleteket kötöttek, veszélybe sodorva ezzel a társaságot, az állam pedig ki is segítette őket, ezáltal a társaság működése már nem volt rentábilis, nem követte a rentábilis gazdasági modellt. Ugyanilyen intézkedéseket tett az Amerikai Egyesült Államok is a 2008-as pénzügyi válság kezelésére, de a magyarországi példánál maradván a Postabank-botrányban és a Quaestor-ügyben merült fel az állam segítő keze. Auer Ádám fenti gondolatokat összegző megjegyzése szerint „amennyiben a vállalat működése során kezelni tudja a társaságirányítási problémákat, vagy a jogi szabályozás segítségével képes akár megelőzni ezek kialakulását, akkor elkerülhető a puha költségvetési korlát alkalmazása.”¹⁰¹ Ennek elkerülése, valamint az erre való törekvés már csak azért is helytálló, mert egy gazdasági társaság ügyvezetésének, illetve adott esetben legfőbb szervének helytelen, akár gazdasági és a társaság tevékenységének szempontjából ésszerűtlen ügylettel kárt okozhat, akár maga a társaság is megszűnhet, veszélyeztetve ezzel a munkavállalók, mint a corporate governance szempontjából stakeholdereknek minősülő személyek és családjaik

⁹⁷ Vö. Horváth M. 2013b, 12.

⁹⁸ Auer – Papp 2017a, 212–213. Az állami tulajdon és az állam részvételével működő gazdasági társaságokkal kapcsolatos közgazdasági alapokat lásd Auer 2015, 18–24.

⁹⁹ Auer – Papp 2017a, 214.

¹⁰⁰ Auer 2017a, 21.

¹⁰¹ Auer 2017a, 21.

megélhetését. Ezt a kialakult helyzetet lehet akképp orvosolni, hogy az állam a költségvetésből forrást biztosít a társaságnak, ez történhet abból az okból kifolyólag, miszerint maga az állam is a társaság tagja lehet, vagy a társaság esetleges megszűnése a társaság által kifejtett tevékenység földrajzi területén jelentősebb csoportot érintene hátrányosan. Ugyanakkor a költségvetésből származó forrás eredője az adók, illetékek, ami által ugyan eléggé közvetetten, de maguk a munkavállalók is viselnék a munkáltatójuk által hozott helytelen döntések eredményét.

Az MNV Zrt. etikai kódexének bevezetőjében is utal az állam gazdasági szerepvállalására, ugyanis „az állami tulajdonú társasági szektor ugyan országonként eltérő mértékkel, de jelentős szerepet tölt be egy nemzetgazdaság GDP-jének előállításában, illetve a foglalkoztatásban. A gazdasági súly mellett az állami tulajdonú társaságok vezetése, irányítása, a tulajdonosi szerepek megvalósításának módja és hatékonysága vissza-visszatérően az érdeklődés középpontjában van.”¹⁰² A már tárgyalt nemzetközi szervezetek által kidolgozott ajánlásokra is kitér, különösen az OECD ajánlásokra, amelyeknek helyi szintre történő implementálásának fontosságát kiemelve határozza meg ezeknek a magyar viszonyokra szabott ajánlásoknak a jelentőségét.

Az öröklési joggal összefüggő kérdéseket ennek az ajánlásnak a fényében nem minden társaságnál lehetséges elemezni, figyelemmel az Ajánlás hatályára, ami szerint az kiterjed az MNV Zrt. rábízott vagyonába tartozó állami tulajdonú társaságokra, ezen belül is a zártkörűen működő részvénytársaságokra és a korlátolt felelősségű társaságokra.¹⁰³ Tehát ez azt jelenti, hogy betéti társaságokban öröklés következtében, az erre a társasági formára irányadó szabályozás alapján megvalósuló alanyváltozásokra az Ajánlás nem terjed ki.¹⁰⁴ A megfogalmazott ajánlásokkal és javaslatokkal kapcsolatban szükségszerűen tárgyalja azok alkalmazásának kötelező mivoltát: az általános követendő ajánlások, illetve az adott társaság egyedi sajátosságaihoz mérten követendő javaslatok nem kötelező jellegűek, a miatt, mert a rendkívül heterogén állami tulajdonú társasági körben az ajánlások és a javaslatok nem adhatóak meg olyan formában, hogy az valamennyi társaságra automatikusan kötelező jelleggel kiterjeszhető legyen.¹⁰⁵ Az Ajánlás több olyan általános elvet is tartalmaz, amely megfelelően irányadó lehet a társasági részesedések öröklése tekintetében is, ilyen példának okáért a társaság érintettjeivel, stakeholdereivel való együttműködés, a kisebbségi tulajdonosok érdekeinek védelme, ez utóbbi például akkor, ha a tagi részesedések jelentős mértékével bíró tag hal meg, az üzletrészt vagy a részvényt az állam szerzi meg, így a többséggel bíró tag maga az állam lesz. További releváns elvek még az információhoz való hozzájutás és a nyilvánosság elve, valamint ezzel szoros összefüggésben a tulajdonosok információhoz való hozzájutása. (A nyilvánossággal, mint a felelős társaságirányítás egyik legfontosabb összetevőjével külön fejezet foglalkozik.)¹⁰⁶

¹⁰² 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Bevezető. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

¹⁰³ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Az Ajánlás hatálya. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

¹⁰⁴ A közkereseti társaságok az állam öröklése tekintetében a vizsgálódás körén kívül marad, amelynek okaira lásd Dúl 2017, 12–14.

¹⁰⁵ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Az Ajánlás célja, felépítése. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

¹⁰⁶ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Általános elvek. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

Ajánlásként került megfogalmazásra az, miszerint az állam tulajdonosi, szabályozói és megrendelői szerepvállalását egymástól függetlenül látja el, ami a tagi pozíció öröklés útján történő megszerzésére is természetesen igaz lesz, továbbá az egyenlő elbánás érdekében az állam a tulajdonosi jogainak gyakorlása során kiemelt figyelemmel van a többi tulajdonos jogaira és érdekeire, példának okáért a kisebbségbe került tagok jogaira és érdekeire, de még akkor is tekintettel kell lenni ezekre, ha az állam kisebbségi részesedést szerez csak meg. Mindezek mellett az állam úgy gyakorolja a tulajdonosi jogait (közgyűléseken, taggyűléseken, illetve alapítói határozatokon keresztül), hogy a társaság érintettjeire, a stakeholderekre figyelemmel van.¹⁰⁷

A felügyelőbizottság működésére és ügyrendjére irányadó ajánlások között szerepel az, mely szerint ajánlott, hogy a felügyelőbizottság ügyrendjében szabályozzák azon személyek rendszeres, illetve eseti részvételét az üléseken, akik nem tagjai az igazgatóságnak/ügyvezetésnek vagy a felügyelőbizottságnak. Példaként említi ez az ajánlás e személyek között az egyéb érdekelteket, munkavállalókat, menedzsereket, könyvvizsgálókat, jogtanácsosokat.¹⁰⁸ A munkavállalók ebben a körben való említése kapcsán arra a következtetésre juthatunk, hogy arról az esetről van szó, amikor a felügyelőbizottság munkájában nem vesznek részt munkavállalói tagok.¹⁰⁹ Különösen dolgozói részvény öröklése esetén kerülhetnek előtérbe olyan kérdések, amelyek adott esetben az örökösök részvételét igényelhetik, továbbá az örökösök az egyéb érdekeltek között is jelentőséghez juthatnak, amennyiben nem minősülnek egyébként is munkavállalónak. A Ptk. 3:123. § (1) bekezdése alapján a létesítő okirat egyes döntések meghozatalát vagy azok jóváhagyását a felügyelőbizottság hatáskörébe utalhatja, ekkor az adott társaságnál ügydöntő felügyelőbizottság működik.¹¹⁰ A MNV Zrt. Ajánlása alapján ezekhez az egyes döntésekhez tartozhat például döntés részesedés megszerzése, elidegenítése, hasznosítása, megterhelése tárgyában.¹¹¹ Azoknál a szervezeti felépítésű állami részvétellel működő gazdasági társaságoknál, amelyekre ez az ajánlás vonatkozik (igazgatósággal nem rendelkező társaságok) is megvalósulhat természetesen az államnak öröklés útján való részesedésszerzése, illetve az örökös tag, aki mellett adott esetben az államnak is tagi minősége van, halála miatt az örökösöknek a jogutódlása. A felügyelőbizottság előzetes jóváhagyásához kötött szerződéskötés lehet az, amennyiben az állam meg akarja szerezni a többi tagtól (köztük az örökösötől) a részesedésüket, vagy éppen ellenkezőleg, el szeretné idegeníteni a saját tagi részesedését. Amennyiben ez utóbbi megvalósul, és az állam már nem lesz többé tag abban a társaságban, úgy természetesen az

¹⁰⁷ Mindezeket vö. 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Az állam tulajdonosi szerepvállalása – a tulajdonosi jogok gyakorlásának szabályai 9–11. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

¹⁰⁸ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., A felügyelőbizottság működése és ügyrendje 66. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

¹⁰⁹ Vö. Ptk. 3:124-3:128. §

¹¹⁰ A hivatkozott jogszabályi hely folytatásában felelősségi szabály van, mely szerint ügydöntő felügyelőbizottság esetén a felügyelőbizottság tagjai az e hatáskörükben kifejtett tevékenységgel a társaságnak okozott károkat a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősségi szabályai szerint kötelesek megtéríteni.

¹¹¹ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., A felügyelőbizottság ellenőrző szerepe az igazgatósággal nem rendelkező társaságok esetében 80. a) pontja. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

MNV Zrt. ajánlásának hatálya többé nem terjed ki arra a gazdasági társaságra. A corporate governance „klasszikusnak” minősíthető témakörei között számon tartott javadalmazás is az Ajánlás részét képezi,¹¹² amelynek jelentősége abban lehet, amennyiben a javadalmazásra jogosult munkavállaló, tisztviselő vagy könyvvizsgáló még ennek megszerzése előtt elhalálozik. Meglátásom szerint ebben az esetben, miután az még az örökhagyót megillető vagyon lett volna, ha nem hal meg, annak követelése a jogutódokra átszállt annak halálával.

A non-profit szektorra már kialakult stratégiák vannak, míg a tőzsdén nem jegyzett gazdasági társaságok kevésbé, de ezek vonatkozásában is megjelenhetnek a professzionális menedzsment kérdései, ezeknek a corporate governance stratégiáját erősítésében jelentős szerepet játszik az ecoDa (European Confederation of Directors' Associations – Igazgatók Intézeteinek Európai Szövetsége) kezdeményezésére elfogadott dokumentum, a „Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe”.¹¹³ Ez az útmutató tizennégy alapelvet tartalmaz, ebből tíz kifejezetten a családi vállalkozásokra vonatkozik.¹¹⁴ Az ajánlásgyűjtemény elsősorban a korlátozott tagi felelősségű vállalatokra vonatkozik, ami, Auer Ádám véleményével megegyezően, nem elegendő.¹¹⁵ Ugyan a korlátolt felelősségű társaságok a magyar gazdasági életben valóban számszakilag is jelentős szerepet játszanak, de a közkereseti társaságok és betéti társaságok széles körű elterjedése is igaz. Ez meglátásom szerint pontosan a jegyzett tőke-követelményekre tekintettel van így, miután kkt. és bt. esetén éppen nincs ilyen, azaz a legalább két tagra és a legkisebb magyar törvényes fizetőeszközre figyelemmel, 10 Ft-tal is lehet alapítani, míg kft-re és rt-re a 2. fejezet f) pontjában írt követelmények vonatkoznak. Kkt. és bt. esetén tehát nem kell akkora kezdőtőke, mint a másik kettő gazdasági társaságnál, amivel a vállalkozó szellemű, de kisebb anyagi önerővel rendelkező személyek is tudnak társaságot alapítani, és annak keretei között gazdasági tevékenységet folytatni. Ezeknél a társaságoknál azonban, figyelemmel az egyszerűbb jogi szabályozásra, a professzionális menedzser ügyvezetés nem alakulhat ki,¹¹⁶ mint részvénytársaságoknál, de akár korlátolt felelősségű társaságoknál.

3.2. A CORPORATE GOVERNANCE TUDOMÁNYÁGI BESOROLÁSÁRÓL ÉS SZABÁLYOZÁSI JELLEGÉRŐL

A felelős társaságirányítás tudományági besorolásakor nehézségekbe ütközünk, habár megpróbálkozhatunk fogalmak közé szorítani, ezzel együtt le is határolni, kiterjedtsége és pontos meg nem határozhatósága folytán nem könnyű ezt megtenni. Éppen ezért létezik olyan álláspont, miszerint a corporate governance multi- és interdiszciplináris tudományterület, amelynek a közgazdaságtannal, a jogtudománnyal, valamint a CSR-ral van kapcsolata. Utóbbi kapcsán merült fel az, vajon a felelős társaságirányítás nem ennek esetleg a része, vagy csak metszetük van.¹¹⁷

¹¹² Lásd 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19. Javadalmazási szabályzat és politika 129-135. ajánlásait, illetve a 136. javaslatot. http://www.mnvt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

¹¹³ <http://ecoda.org/uploads/media/GUIDANCE - 2010 CG for Unlisted - EU.pdf> (2018. 08. 04.)

¹¹⁴ Auer 2013b, 194.; Auer 2014, 30, Auer 2015, 11–13., Auer 2017a, 23.

¹¹⁵ Auer 2017a, 24.

¹¹⁶ Auer 2017a, 24.

¹¹⁷ Kecskés 2011b, 21–23.

A corporate governance mellett megjelent a társaságok társadalmi felelősségvállalása is, a Corporate Social Responsibility (CSR) is,¹¹⁸ amely a fenntartható fejlődéssel (sustainable development) és a corporate governance-szal együtt a gazdasági növekedéshez és a munkahelyek megteremtéséhez járul hozzá, mindezek célja pedig az etikus magatartás tanúsítása a tagokkal, részvényesekkel, a stakeholderekkel, a gazdasági társaság működési környezetében élőkkel szemben, ezzel saját hosszú távú jövedelmezőségüket is szolgálják.¹¹⁹ A CSR fogalmát az úgynevezett Zöld Könyv akképp adja meg, miszerint az egy olyan koncepció, amely során a vállalatok önként szociális és környezeti szempontokat, megfontolásokat építenek be üzleti működésükbe, és ezen elvek alapján alakítják kapcsolataikat azokkal, akiket üzleti tevékenységük során érintenek, szűkebb és tágabb értelemben egyaránt.¹²⁰ A CSR új és innovatív szempontrendszer, paradigmaváltás, aminek bevezetését a társaságok maguk ismerték fel a fokozódó versenyben, hogy ők nem csupán egy zárt rendszerben működő egységek, hanem piaci és társadalmi szereplők, és számos szállal kapcsolódnak a környezetükhöz; fenntartható és szociális elköteleződésükre vállaltak kötelezettséget külső nyomás nélkül, mert egyedül a haszonszerzésre nem korlátozódhat le a „missziójuk”.¹²¹ Rab Henriett és Sütő Bianka Eszter tanulmányukban vetik fel a kérdést, vajon ez nem csupán kommunikációs-, marketingeszköz, vagy valóban egy új irányvonal a vállalati kultúrában.¹²² Az mindenesetre megállapítható, hogy mindezek az eszközök a gazdasági szereplőket arra sarkallják, hogy gazdasági tevékenységük kifejtése során minél inkább előtérbe és alkalmazásra kerüljön a nyilvánosság elve, az ellenőrző és monitoring bizottságok hitelessége, ez a kifejtett tevékenység megfeleljen a törvényi előírásoknak.¹²³ A nyereségszerzésre törekvő jogi személyek társadalmi felelőssége négy dimenzióban ragadható meg: a) közjó megvalósulásához történő hozzájárulás; b) életvitelt meghatározó szerep; c) társadalmi folyamatokban való részvétel, aktivitás; d) szociális vállalat. Takács Tamás meglátása szerint csupán a szociális vállalat lépi túl a nyereségorientáltság küszöbét, ugyanis nem ez lesz az adott társaság számára a legfontosabb, ugyan ez megmarad célként, hanem a társadalmi problémák megoldásában való részvétel.¹²⁴

A corporate governance vonatkozásában fontos társasági jogi reláció az ügyvezetés (menedzsment) és a részvényesek, tagok közötti viszonyrendszer, ilyen a közzétételi kötelezettség, amely az ügyvezetést terheli a tagokkal szemben a társaság működését és az ügyvezetés tevékenységét illetően.¹²⁵ Alapvető elvként jelenthető ki az is, miszerint az ügyvezetés és az őt ellenőrző felügyelőbizottság működése között kölcsönhatás, szinergia is ki-mutatható.¹²⁶ Ez további összefüggést nyer a különböző, társaság irányítására vonatkozó modellekkel, amelyeket

¹¹⁸ A témakört monografikus jelleggel Angyal Ádám dolgozta fel. Lásd Angyal 2009. Lásd még Auer 2012b, 13–14., Auer 2012c, 5–6., Auer 2017a, 26–29., Idowu 2016; Vertigans – Idowu 2017; Idowu – Vertigans 2017; Idowu – Vertigans – Burlea 2017; Aluchna – Idowu 2017; Rashid 2018, 20–39.; a CSR kifejezetten európai szempontú megközelítését tartalmazza: Habisch – Jonker – Wegner – Schmidpeter 2005.

¹¹⁹ Rab – Sütő 2017, 338.

¹²⁰ Rab – Sütő 2017, 344.

¹²¹ Rab – Sütő 2017, 338–339., Sütő 2017, 312–313.

¹²² Rab – Sütő 2017, 339.

¹²³ Rab – Sütő 2017, 340.

¹²⁴ Takács 2013, 69.

¹²⁵ Kecskés 2012, 549.

¹²⁶ Kecskés – Ferencz 2017, 122.

monista (egyszintű), illetve dualista (kétszintű) modelleknek nevez a jogtudomány.¹²⁷ Egyes meglátások szerint az Enron-ügy az amerikai társasági jogi rendszer, illetve irányítási szisztéma miatt történhetett meg, ugyanolyan mértékű Németországban, az ottani kétszintű irányítás miatt nem, de ehhez hozzá kell tenni, hogy méreteit tekintve hasonló botrány volt a Parmalat, Olaszországban pedig kötelező volt a dualista rendszer.¹²⁸ Ezeket összegezve tehát elmondható, hogy önmagában az, hogy egy testületi szervben vannak-e az ügyvezetés tagjai és az őket ellenőrző személyek, nem jelenti azt, hogy visszaélésekre csak az egyik rendszer adhat alkalmat.

A corporate governance szabályai jogi jellegüket tekintve ajánlások, illetve javaslatok, a nemzetközi trendeknek megfelelően. Alapjaiban önszabályozó, nem kötelező normák, ugyanakkor Kelet-Közép-Európában sajátos tulajdonságot magára öltve több esetben jogszabályban kerülnek lefektetésre. Magyarországon ilyen figyelhető meg a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál a javadalmazás vonatkozásában.¹²⁹¹³⁰ Az önszabályozó jelleg dominál az angolszász államokban, míg például Németországban a Deutscher Corporate Governance Kodex mellett jelen vannak a jogszabályok is, amelyek a felelős társaságirányítás tárgyköréhez igazodó rendelkezéseket tartalmaznak.¹³¹ A szabályozás kötelező mivoltában az alábbi fokozatokat lehet megkülönböztetni: teljes terjedelmében jelen levő önszabályozás (például egy cég saját etikai kódexe); egy külső üzleti szervezet vagy állami szerv harmadik személyekre vonatkozó kiáltványa, állásfoglalása, etikai kódexe (például az American Chamber of Commerce „Versenyképességünk egyik tartópillére a felelős vállalatirányítás” című, Magyarországra vonatkozó állásfoglalása; vagy a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. állami részvétellel működő gazdasági társaságaira irányadó etikai kódexe); az előbbi kategóriában foglaltak megsértése konkrét piaci szankciót von maga után (például a brit UK Corporate Governance Code¹³²); jogalkotó által megalkotott ajánlások (például az Európai Unió releváns ajánlásai); kötelező jogforrások, jogszabályok (például az USA-ban a 2002. évi Sarbanes-Oxley Act).¹³³¹³⁴

Az Európai Unió, valamint annak tagállamainak joga mellett természetesen más országokban is jelentkeztek azok a problémák, ahogy a vállalati visszaélések felsorolásánál érintettük, amelyeket „hagyományosan” a corporate governance keretei között lehet megoldhatónak tekinteni.¹³⁵ Svájcban a vezető tisztségviselők javadalmazásának

¹²⁷ A részvénytársaság ügyvezetésére vonatkozó Gt. és Ptk. közötti változásokat összefoglalja: Kecskés 2015e 246–254. A modellek elemzését lásd Auer 2017a, 54–56.

¹²⁸ Györy 2015, 466.

¹²⁹ 2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről.

¹³⁰ Auer – Papp 2017a, 211.

¹³¹ Vö. Kecskés – Ferencz 2017, 111. A német társaságirányításra vonatkozó normák bemutatását lásd Kecskés – Ferencz 2017, 112–118. A Deutscher Corporate Governance Kodex alapelveinek vázlatos elemzését lásd Kecskés – Ferencz 2017, 118–124. A Deutscher Corporate Governance Kodexhez kapcsolódó újabb módosításokkal összefüggésben lásd von Werder – Bartz 2017, 769–777., valamint további aspektusokban Roth 2017, 1022–1039.

¹³² Kecskés – Jelinić 2012, 597–599. Elérhető: <https://www.frc.org.uk/getattachment/ca7e94c4-b9a9-49e2-a824-ad76a322873c/UK-Corporate-Governance-Code-April-2016.pdf> (2018. 08. 20.)

¹³³ Kecskés 2011b, 29–33., Kecskés 2012, 558–559.

¹³⁴ A felelős társaságirányítási rendelkezések és a felelős társaságirányítási jelentés jogi minősítésének részletes vizsgálatát lásd Auer 2017a, 165–175.

¹³⁵ Kecskés 2015a, 231.

kérdésköre került előtérbe. A vitát Thomas Minder svájci politikus indította, akinek hatására a kérdésben népszavazást is kiírtak, ennek eredményeként pedig a svájci szövetségi alkotmányt is módosították. Kezdeményezésének homlokterében a svájci tőzsdén jegyzett gazdasági társaságoknál folyósítható végkielégítések korlátozása, adott esetekben tilalma állt, továbbá azok is, hogy a javadalmazást mérsékeljék, illetve a részvényesek számára szélesebb jogköröket, teret biztosítsanak a döntéshozatalban.¹³⁶ Habár egyes érdekcsoportok igyekeztek ezt a kezdeményezést, valamint a rájuk nézve kedvezőtlen hatásait mérsékelni egy ellenjavaslattal, a népszavazás eredményes lett, aminek hatására egy összességében – a hagyományosan liberális elvekre támaszkodó svájci gazdaság szemszögéből – szigorú szabályozási keretrendszer vezetett be. Ha ezt a svájci utat követné több állam is, akkor különösen a vezető tisztségviselők javadalmazásában több szigorítást vezetnének be, amit német állampolgárok 79 %-a egy 2014-es közvélemény-kutatás alapján támogatnának. Ez a rendszer alapvetően idegennek hat az Európai Unió jogrendszerében, a 2007-2008-as pénzügyi válság alapján azonban racionális válasz a kialakult helyzetre. Kérdéses, hogy a svájci út vagy a felelős társaságirányítást ajánlásokkal kikövező államok megoldása lesz helyes, ezt azonban csak később, retrospektív módon lehetséges megállapítani.¹³⁷ A javadalmazás több szempontból is lényeges: a vezető tisztségviselők munkája tulajdonképpen nehéz és felelősségteljes, összetett képzéshez és karizmatikus adottsághoz kötött; ezt a munkát ezekre tekintettel szűk személyi kör tudja ellátni; tevékenységük pótolhatatlan, annak hiányában súlyos gazdasági konzekvenciákkal kellene számolni.¹³⁸

Magyarországon a Budapesti Értéktőzsde a Felelős Társaságirányítási Ajánlásokat (FTA) 2004-ben bocsátotta ki, amit 2008-ban átfogó átdolgozás követett, majd 2012-ben újra áttekintették, ekkor érdemi módosításra nem került sor.¹³⁹ Négy témakört érint:

- a. a részvényesek jogait és a részvényesekkel kapcsolatos eljárásokat;¹⁴⁰
- b. az igazgatóság/igazgatótanács és a felügyelőbizottság hatásköreit;¹⁴¹
- c. a bizottságokat;¹⁴²
- d. az átláthatóságot, és a nyilvánosságra hozatalt részletező fejezetek e témákban tartalmazzanak ajánlásokat és javaslatokat.¹⁴³

¹³⁶ Kecskés 2015a, 224.

¹³⁷ Kecskés 2015a, 231. A svájci kérdés részletes elemzését lásd Kecskés 2015a, 224–235.

¹³⁸ Kecskés 2015b 59.

¹³⁹ Auer 2017a, 100.

¹⁴⁰ Részletesen lásd Auer 2017a, 102–111.

¹⁴¹ Részletesen lásd Auer 2017a, 111–128.

¹⁴² Részletesen lásd Auer 2017a, 128–137.

¹⁴³ Részletesen lásd Auer 2017a, 137–146.

Az ajánlás bevezetője tartalmazza, hogy az abban szereplőkhöz való igazodás ajánlott, de nem kötelező, a megfelelést nem, az attól való eltérést indokolni kell, a javaslatoknál nincs indokolási kötelezettség.¹⁴⁴

A részvényesek jogaival kapcsolatos ajánlások között szerepel mások között az osztalékfizetésre vonatkozó javaslatok, ezek szerint, ha a részvényes az osztalék kifizetéséhez minden szükséges információt megadott, az Ajánlás szerint javasolt az, hogy az osztalékot a gazdasági társaság tíz munkanapon belül kifizesse.¹⁴⁵ A Ptk. 3:262. § (1) bekezdésében foglalt szabály szerint az jogosult osztalékra, aki az osztalékfizetésről döntő közgyűlés időpontjában a részvénykönyvben¹⁴⁶ szerepel. A részvénykönyvbe történő bejegyeztetés joga azért jelentős, mert a részvényes a részvénytársasággal szemben ebbéli jogi helyzete alapján őt megillető jogokat a bejegyzés után gyakorolhatja. Ahogy azt a Ptk. is kijelenti, a bejegyzés elmaradása a részvényes részvény feletti tulajdonjogát nem érinti,¹⁴⁷ azaz a részvényes halálával örökösei annak forgalmképessége miatt automatikusan megszerzik, nem szükséges a bejegyzés. Azonban ennek hiányában az osztalékra nem jogosultak az örökösök sem. Dolgozói részvény esetén az örökös helyzete speciális: a részvénynek tulajdonosa, de az ahhoz kapcsolódó jogokat nem gyakorolhatja az, aki nem a részvénytársaság munkavállalója, a részvénykönyvbe nem jegyeztetheti be magát, mert a dolgozói részvény az örökös személyéhez kötött.¹⁴⁸

Az ügyvezetéssel összefüggő szervezeti ajánlásokkal kapcsolatos kérdéskör a függetlenség követelményének érvényesítése. Ennek szempontjait nem tartalmazza részletesen a Felelős Társaságirányítási Ajánlások, a függetlenség elbírálásánál figyelembe kell venni a meglévő munkaviszonyt, az üzleti, a családi és személyes kapcsolatokat és minden egyéb olyan területet, amely összeférhetetlenséghez vezethet.¹⁴⁹

A társaság bizottságai tagjainak halálával összefüggésben azt kell kiemelni, mindezek olyan személyes jogviszonyok, amelyek tekintetében nincs helye azoknak az átszállásának.

Az MNV Zrt. által kiadott Felelős Vállalatirányítási Ajánlások által meghatározott célok a társaságirányítás hatékonyságának növelésére, folyamatos fejlesztésére irányuló nemzetközi trendbe illeszkednek.¹⁵⁰ Az állami részvétellel működő gazdasági társaságok azért jelentősek, mert a GDP jelentős részét állítják elő, aktívan részt vesznek a foglalkoztatásban, illetve ezek a cégeknek alapvetően a best practices szempontjából mintaadóknak kell lenniük.¹⁵¹

¹⁴⁴ Auer 2017a, 94–95.

¹⁴⁵ Auer 2017a, 110.

¹⁴⁶ A részvénykönyvre vonatkozó részletes rendelkezéseket a Ptk. 3:245-3:248. § tartalmazza.

¹⁴⁷ Ptk. 3:246. § (1) bek.

¹⁴⁸ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 461.

¹⁴⁹ Auer 2017a, 117.

¹⁵⁰ Vö. Horváth M. 2016, 25–26.

¹⁵¹ Auer – Papp 2017a, 218. A közszektorra, a közszolgáltatásokra vonatkozó közigazgatási jogi és polgári, illetve társasági jogi megoldásokat nemzetközi összehasonlításban a felelős társaságirányítást is érintve tárja fel Horváth M. Tamás: Horváth M. 2016, 24–39. Lásd még Horváth M. 2013b, 12–15. Az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetekre irányadó corporate governance követelmények magyarországi vonatkozásait elemzi részletesen Auer 2015, 57–74.

Az OECD szerint is fontos a corporate governance vizsgálata az állami részvétellel működő gazdasági társaságoknál,¹⁵² amelyekkel összefüggésben az Alaptörvény egyes rendelkezései a corporate governance síkjára vetíthető generális, illetve speciális jelleggel.¹⁵³ Generális rendelkezés az Alaptörvényből a vállalkozás jogának elismerése és támogatása,¹⁵⁴ a piacgazdaság, a jogállamiság,¹⁵⁵ a diszkrimináció tilalma,¹⁵⁶ a tulajdonhoz való jog.¹⁵⁷ E rendelkezések azért minősülnek általános szabályoknak, mert egyrészt ezeket a követelményeket minden társaság tekintetében érvényre kell juttatni, illetve a jogosultságok megilletik őket, másrészt a corporate governance egész rendszeréhez kapcsolódó alapelvek ezek. Ehhez viszonyítva egyrészt csak az állami részvétellel működő gazdasági társaságokra, másrészt a felelős társaságirányítás egyes részeihez kapcsolódó, speciális rendelkezések a közérdekű adatok nyilvánossága,¹⁵⁸ valamint a nemzeti vagyona irányadó rendelkezések.¹⁵⁹

¹⁵² A kérdéskör magyar vonatkozásaival foglalkozott Auer Ádám és Papp Tekla: Auer – Papp 2017b, 26–51., valamint Boros Anita, külön kitérve a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. gyakorlati tevékenységére: Boros 2017, 6–25. A Cseh Köztársaságot ugyanilyen szempontból elemzi Kateřina Eichlerová: Eichlerová 2017, 52–61.; Romániát Veress Emőd: Veress 2017, 62–78.; Szerbiát Branislav Malagurski: Malagurski 2017, 80–96.; Lengyelországot pedig Bartłomiej Gliniecki és Kaja Zaleska-Korziuk: Gliniecki – Zaleska-Korziuk 2017, 98–115. Lásd még Auer 2017a, 85–94. Ukrajna vonatkozásában részletesebben lásd Kostyuk – Stiglb – Auer – Velte – Lapina – Riabichenko 2014, 269–288.

¹⁵³ Mindezekkel összefüggésben lásd Auer 2015, 15–16.

¹⁵⁴ Alaptörvény XII. cikk (1) bek.

¹⁵⁵ Alaptörvény B) cikk (1) bek.

¹⁵⁶ Alaptörvény XV. cikk (2) bek.

¹⁵⁷ Alaptörvény XIII. cikk (1) bek.

¹⁵⁸ Alaptörvény VI. cikk (3) bek., 39. cikk (2) bek.

¹⁵⁹ Alaptörvény 38-39. cikkek, 43. cikk (1) bek.

4. A CSALÁDI VÁLLALKOZÁSOK

4.1. A CSALÁDI VÁLLALKOZÁSOK LÉNYEGE ÉS MEGHATÁROZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI AUSZTRIÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

A családi vállalkozások jogirodalmi és közgazdasági elemzése csak az utóbbi három évtizedben került előtérbe, amikor elkezdtek vizsgálni a társaságok tulajdonosi összetételét.¹⁶⁰

Az örökhagyó tag halála nemcsak a családra, hanem a társaságra is jelentős hatást gyakorolhat, további, a törvénytől eltérő társasági szerződési előírások hiányában a társasági jogi és az öröklési jogi szabályok érvényesülnek, amelyek alapvetően eltérő céllal rendelkeznek (ezt érthetjük magára a célra is, továbbá a szabályozásra is). A társasági jog szabályozásának célja a társaságban résztvevők különböző érdekeinek összehangolása, az egyensúly biztosítása, míg az öröklési jog célpontjában az elhunyt hagyatékának elosztása áll, beleértve annak a társasági részesedését. Tekintettel arra, hogy a társasági jogviszony létrejöttével egy alapvetően tartós jellegű jogviszony létesül a többi üzlettárral is, adott esetben mindannyian befolyásolni szeretnék a jogutódlást, miután ezeknek is megvannak a saját érdekeik.¹⁶¹ Az örökhagyó még életében érvényesítheti végrendelezési szabadságát, vagyónának (ebben társasági részesedésének) halála esetére történő elosztásának jogát,¹⁶² ugyanakkor, ha ez iránt életében nem tett lépéseket, úgy a társasági jogot és a törvényes öröklésre vonatkozó jogot kell alkalmazni.¹⁶³ Az örökösök érdeke a hagyaték megszerzése és az azzal való szabad rendelkezés, a kötelesrészre jogosultaké a kötelesrészi igények kielégítésére rendelkezésre álló tiszta vagyon törvény alapján őket megillető részének megszerzése. A vállalkozás érdeke a hatékony és megfelelő döntéshozatal és ügyvitel, míg az üzlettársaké az, hogy befolyást tudjanak gyakorolni a mindennapi működésre.¹⁶⁴

A családi vállalkozás fogalma jogszabályi szinten nincs definiálva; a jelenlegi szabályozási környezetben alapvetően a mikro-, kis- és középvállalkozásokat szabályozó törvény nyújthat számukra jogi keretet. A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény megalkotásaként sokrétű indokolást tartalmaz a jogszabály, amelyek között szerepel a magyar gazdaság döntő részét kitevő, a foglalkoztatottak nagy részének munkát adó, az adó és járulékok nagyobb hányadát befizető kis- és középvállalkozások tőkeerejének növekedése melletti elkötelezettség szem előtt tartása, a fejlődésük előmozdítása, verseny- és foglalkoztatási képességük megőrzése. A törvény célja a mikro-, kis- és középvállalkozások meghatározása, valamint a fejlődésük előmozdítását szolgáló állami támogatások összefoglalása, ezáltal olyan gazdasági feltételek kialakítása, amelyek hosszú távon, hazai és uniós szinten egyaránt biztosítják a verseny- és foglalkoztatási képesség növekedését, a versenyhátrányok csökkenését, valamint a vállalkozások Európai Unió követelményeihez való felzárkózását.

¹⁶⁰ Del Giudice 2017, 19.

¹⁶¹ Kalss – Probst 2013, 654., Guggenberger 2005, 345.

¹⁶² Müller 2015, 309.

¹⁶³ Zeiss 2015, 324–326.

¹⁶⁴ Kalss – Probst 2013, 655., Probst 2014, 341.

A bírói gyakorlatban számos alkalommal¹⁶⁵ használják a családi vállalkozás kifejezést anélkül, hogy annak egzakt tartalmát megadnák, ahhoz bármilyen további jogkövetkezményt kapcsolnának. A fogalmat alkalmazták, példának okáért személyiségi jogvédelem iránt indított perben, amikor azt írta körül a bíróság, hogy a károkozó alperes más személyekkel szemben sem tanúsított megfelelő magatartást (a családi vállalkozásból kizárták);¹⁶⁶ kisgyermek halála miatt indított kártérítési ügyben a haláleset előtt az egyik szülő az általa alapított családi vállalkozásban dolgozott;¹⁶⁷ adóhatósági határozat felülvizsgálata során a családi vállalkozás által ki nem fizetett közterhek tekintetében;¹⁶⁸ valamint lízingszerződés érvénytelenségének megállapítása iránti perben az adós személyi körülményeinek feltárásakor használták (ő a családi vállalkozás tagja volt).¹⁶⁹ A meghatározáshoz bizonyos szempontból közelebb visz bennünket az a bírósági döntés, amely gazdasági társaságok tagi szerkezete alapján jellemezte családi vállalkozásként az adott jogi személyeket, és az üzletrészekre ági öröklés megállapítását kérték a felperesek.

A családi vállalkozás magánjogi besorolásához több eszköz áll rendelkezésünkre, ezek közül kerülnek kiemelésre egyes elemek. A nemzetközi jogirodalom alapján leszűrhető az, hogy kiemelt figyelmet szentelnek a családi vállalkozásokon belüli utódlásnak, generációváltásnak. Ennek egyik, kevésbé frekvenciált területe az az eset, amikor a családi vállalkozás tagja halála folytán bekövetkező jogutódlást kell vizsgálni, ez kerül elsősorban bővebb kifejtésre. A családi vállalkozások a magánjog mezsgyéjén belül nem csak a társasági és öröklési joghoz igazodhatnak, arra további eszközök is rendelkezésre állhatnak.

A magyar jogi, azon belül magánjogi fejlődésre több európai ország joga gyakorolt jelentős hatást, többek között a német, az osztrák, a francia és az angolszász jog. E jogok, valamint jogirodalmuk alapján érdemes megnézni, miképp tekintenek ezek az országok a családi vállalkozásokra.

Az osztrák és a német jogirodalom a magyarhoz viszonyítva többet foglalkozik a családi vállalkozásokkal, mint lehetséges társulási formákkal.¹⁷⁰ Ezek a vállalkozások a többi, hagyományos értelemben vett gazdasági társaságtól tulajdonosi körükben és a társaságok céljaiban különböznek. Az ilyen társaságoknak nem az az elsődleges célja, mint a többi profitorientált társaságnak, hogy minél gyorsabban a lehető legmagasabb nyereségre tegyenek szert, hanem működtetésük folyamán a következő generációkról való, hosszú távú gondoskodásnak, a családtagok vagyoni biztonságának, a családi vagyon megőrzésének elvei jelentős szerepet játszanak.¹⁷¹ Ezek a társaságok gyakran kevesebb taggal rendelkeznek, mint a nem családi vállalkozások.¹⁷² A családi vállalkozások elterjedtségét tekintve elmondható, hogy például 2013-ban a többszemélyes társaságoknak kicsit több mint a fele, 54%-uk volt

¹⁶⁵ Példának okáért BDT 2005. 1288.; DIT-H-PJ-2014-160.; DIT-H-PJ-2015-10.; FIT-H-PJ-2014-284.; GYIT-H-PJ-2016-54.; ÍH 2009. 130.; PIT-H-PJ-2014-66.; PIT-H-PJ-2014-68.; SZIT-H-PJ-2016-35.; SZIT-H-PJ-2016-56. számokon közzétett esetekben.

¹⁶⁶ PIT-H-PJ-2014-68.

¹⁶⁷ DIT-H-PJ-2014-160.

¹⁶⁸ DIT-H-PJ-2015-10.

¹⁶⁹ SZIT-H-PJ-2016-35.; SZIT-H-PJ-2016-56.

¹⁷⁰ Példának okáért lásd Susanne Kalss és Stefan Probst közös munkáját (Kalss – Probst 2013) vagy gazdag irodalmi hivatkozással Prütting 2017, 37–39.

¹⁷¹ Kalss – Probst 2013, 2.

¹⁷² LeMar 2014, 6.

minősíthető ilyen konstellációjú jogi személynek,¹⁷³ körülbelül 1,7 millió személyt foglalkoztattak, és az éves forgalmuk nagyjából 365 milliárd eurót tett ki.¹⁷⁴

Ezeknek a vállalkozásoknak nincs jogszabálybeli fogalmuk, a vonatkozó szakirodalomban különböző meghatározásokat találunk. Egy család neve szerepel az úgynevezett név szerinti családi vállalkozások cégnevében; a család ellenőrzése alatt álló családi vállalkozásokban a szavazatok legalább 50%-ával rendelkezik maximum három természetes személy; míg vannak olyan családi vállalkozások, hogy szintén a szavazatok legalább 50%-ával rendelkező tulajdonosok, akik ugyanannak a családnak tagjai, a társaság vezetésében is részt vesznek. További fogalmi ismérvként jelölhető meg, hogy a családtagok akarata elsődlegesen arra irányul, hogy mint az egész család, a társaságot, túlnyomó többségben a legfelsőbb szinten irányítsák,¹⁷⁵ fennáll valamint annak a szándéka is, hogy a vállalkozást több generáción át működtessék, és az a család megélhetését is szolgálja.¹⁷⁶ A családi vállalkozásoknál nemcsak a vezetés átadása, hanem a társasági vagyoni generációk között történő átadása is rendkívül fontos azok megmaradása érdekében.¹⁷⁷ Tehát az objektív kritériumokhoz, csakúgy, mint a részesedés nagysága, ezen keresztül a szavazásra való jogosultság mértéke, valamint még ezzel összefüggésben a vezető- és ellenőrző pozíciók kézben tartása, szubjektívnak tekinthető vonások is párosulnak (tehát a cég folytatására irányuló akarat, felelősségvállalás) ahhoz, hogy a társaságot családi vállalkozásnak tekinthessük.¹⁷⁸ Nem zárható ki tehát a családi vállalkozássá minősítés abban az esetben sem, ha adott társaság társasági részesedései nem egy család tulajdonában állnak, hanem több családeban, illetve a családhoz képest idegen személyek is a társaság tagjaivá váltak.¹⁷⁹ Megjegyzi azt is az irodalom, hogy családi vállalkozások esetében nem feltétel az, hogy többszemélyes társaság legyen.¹⁸⁰ Az osztrák közgazdasági- jogi elemzés esetleges magyar átvétele, figyelembe vétele nem eredményezne a jogrendszerünkől idegen hatást, hasonló megfontolások a magyar cégek vonatkozásában is megállnák a helyüket.

A sikeres utódlás véghezvitele jelentős kérdés ezeknél a jellemzően kis- és középvállalkozásnak minősíthető vállalkozásoknál,¹⁸¹ aminek fontos tárgyköre, egyben problémás pontja lehet a kötelesrészre jogosultak igényeinek kielégítése. Ez különösen azoknál a társaságoknál bír jelentőséggel, amelyek vagyonában számottevő apportarányal bírnak a termőföldek (földbirtokok), és ezek a gondok akkor merülnek fel, ha a társaság a nyereségből nem

¹⁷³ Haushofer 2013, 3.

¹⁷⁴ Haushofer 2013, 21.

¹⁷⁵ Kalss – Probst 2013, 9–12.

¹⁷⁶ Kalss – Probst 2013, 16., vö. Christoph Haushofer által megadott fogalommal, amely sokkal konkrétan meghatározza a családi jelzöt, ugyanis a házastárs, a szülő, gyermekek, illetve a gyermekek közvetlen örökösei lehetnek olyan személyek, akik az adott taggal egy jogi személyben lévő tagok alkothatnak családi vállalkozást, lásd Haushofer 2013, 4.

¹⁷⁷ LeMar 2014, 197.

¹⁷⁸ Kalss – Probst 2013, 17.; a családi vállalkozásokra további fogalmat ad Lantelme 2017, 19.

¹⁷⁹ Kalss – Probst 2013, 77.

¹⁸⁰ Kalss – Probst 2013, 12–13.; Kalss – Probst 2013, 191.

¹⁸¹ Diwisch – Voithofer – Weiss 2006, 2.

képes ezeket a kötelesrészi igényeket kielégíteni, és a kötelesrésze jogosulttal nem tudnak megegyezni.¹⁸² Megjegyzendő, hogy a magyar termőföld forgalmáról szóló törvény értelmében a jogi személyek csak a törvényben meghatározott kivételekkel szerezhettek földtulajdont.¹⁸³ A vállalkozások sokszor nem rendelkeznek meghatározott tárgykörökben belső szabályozással, amelyek szükség esetén kellenének. E hiányok közé tartoznak a vitarendezési mechanizmusok vagy éppen az utódlás kérdésköre, amelyek rendezésére gazdasági, de inkább személyes és érzelmi alapokon nyugodva nem is készülnek fel. A keretszabályozás nem mindig tudja ezeket megnyugtatóan kezelni, amik a családi vállalkozások megszűnését eredményezhetik, de ezeket a kereteket pontosan ismerni kell, amikre alapozva a hiátusok kiküszöbölhetőek.¹⁸⁴ A családi vállalkozások jelszava egyértelműen az, miszerint a „stabilitás a fejlődés felett áll”, ami így a fejlődésre gátló hatást sugall, de ezt megmagyarázza a családi vállalkozások már említett vonása, hogy a társaság vagyonát a következő generációkra kívánja hagyni,¹⁸⁵ ezért alapvetően konzervatív nézőpontot követnek.

A családi vállalkozások osztrák jogirodalombeli megjelenésének területe az egyszemélyes társaságok kérdésköre, mint létszám szerint csoportosított speciális társaságok, és a családi vállalkozások jegyeinek keveredése található meg az egyszemélyes családi társaságoknál. Ezek esetében jellemző az, hogy az örökhagyó tag halála után nem olyan személy lesz a társaság tagja, mint aki korábban például vezető tisztségviselő volt. Ugyanis adott esetben az örökhagyó maga vezette a társaságát, vagy éppen a családi viták elkerülése érdekében egy, a családjához képest idegen személyt kért meg erre a feladatra. Az örökösök ez által nem is láthattak a cég mindennapjaiba, így azt nekik meg kellene ismerni, hogy teljes mértékben átvehessék a korábbi egyszemélyi tulajdonos pozícióját, elkerülve ezzel a társaság eladósodását, végső esetben felszámolás miatti megszüntetését. Egyetlen lehetséges örökös esetén nem probléma a jogutódlás eldöntése, csupán az lehet kérdéses, hogy valóban jogelődje helyére kíván-e lépni, és alkalmas-e erre a posztra.¹⁸⁶ Több örökös esetén az lehet kérdés, hogy mennyien szeretnék taggá válni, illetve a tulajdonosi pozíción kívül mennyien kívánnak ténylegesen részt venni a társaság vezetésében.¹⁸⁷ A munka gördülékeny folytatása érdekében célszerű ezeket a kérdéseket még az örökhagyó életében tisztázni, vagy ha erre már nincsen lehetőség, úgy a családi vállalkozás fennmaradásának érdekét szem előtt tartva minél hamarabb, lehetőleg jogvita nélkül rendezni a jogutódlás folyamatát. Mindezekon túlmenően kiskorú örökös esetén, ha rájuk vonatkozóan van valamilyen társasági szerződésbeli előírás, akkor természetesen azokat is be kell tartani. Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni a törvényes képviselő kérdéskörét sem, mert adott esetben érdekellentét állhat fenn a szülők, illetve a szülők és a gyermekek között,¹⁸⁸ például ha valamely nagyszülő végrendeletében unokáját tette örökösévé, így a gyermekét (az unoka egyik szülőjét) öröklés szempontjából hátrány érheti. Többszemé-

¹⁸² Kalss – Probst 2013. 3. A 2017. január 1-jétől hatályos osztrák öröklési jogi szabályok kötelesrésze vonatkozó rendelkezéseinek társasági jog körében való alkalmazásra hívja fel a figyelmet Graisy 2016, 5–6.

¹⁸³ 2013. évi CXXII. törvény 9. § (1) bek. c) pont.

¹⁸⁴ Kalss – Probst 2013, 4.

¹⁸⁵ Haushofer 2013, 4.

¹⁸⁶ Kalss – Probst 2013, 286.

¹⁸⁷ Kalss – Probst 2013, 287.

¹⁸⁸ Kalss – Probst 2013, 287.

lyes társaságoknál is ugyanúgy felbukkannak a tulajdonosi körre és az üzletvezetésre irányadó kérdéses pontok, de abból a szempontból súlyozottabban, azaz azzal a különbséggel, hogy itt vannak más tagok is, akiknek különösen a személyegyesítő társaságoknál jelentős beleszólásuk van a társasági részesedések jogutódlásába, ha a társasági szerződés azt lehetővé teszi, meggátolva akár a minél korábbi és eredményes döntéshozatalt.

A magyar jogirodalom hiányosságai ellenére meggyökeresedett ez a típusú (de a hagyományos gazdasági társaságokhoz képest nem eltérő, hanem ugyanolyan formákban működő) gazdasági társaság. Magyarországon is elterjedt Ausztriához hasonlóan, a hazai vállalatok hetven százaléka van családi tulajdonban, a GDP több mint felét adják, a munkavállalók felét dolgoztatják. Magyarországon is a generációváltás az egyik legjelentősebb kihívás, ennek ellenére nincs kidolgozott utódlási terv,¹⁸⁹ ami miatt kétharmaduk megszűnhet e folyamat során.¹⁹⁰ Korábbi nemzetközi kutatások általános jelleggel szintén arra a statisztikai megállapításra jutottak, miszerint az első generációváltást a családi vállalkozások 30%-a viszi véghez sikeresen, a második váltást 10-15 %-uk, míg a harmadik generációról a negyedike történő utódlás csak 3-5%-uknak sikerül.¹⁹¹

Mindezek alapján megállapítható, hogy a családi vállalkozások jogi helyzete speciális abban az értelemben, habár nincsen jogszabályban meghatározott definíciójuk, de a bírói gyakorlatban és a hétköznapi életben gyakran használt kifejezés, mégis a fellelhető jogesetekben különösebb jogkövetkezménye, pontosabban eredménye annak, ha egy társaságról megállapítják annak családi vállalkozás mivoltát. Az osztrák jogirodalom nyomán célszerűnek találom egy átfogó, nem túl kazuisztikus fogalom meghatározását, amelyhez – a családi gazdaság mintájára – eltérő kedvezmények, például adójogi tehercsökkentés, párosulhatnak.

A családi vállalkozás „családi” jelzőjének definiálásánál a Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 1-2. pontjaiban meghatározott hozzátartozó fogalom¹⁹² kiindulópontként megfelel, de azt meglátásom szerint indokolt kiterjeszteni a Negyedik Könyvbeli rokonság fogalmával.¹⁹³ Ugyanakkor hogy az ne vezessen túl tág személyi körhöz, az öröklési jogból célszerű átvenni a dédszülői parentéla fogalmát, és ezzel együtt használjuk a hozzátartozó definíciót; a kiterjedt családi kapcsolatok feltérképezhetetlenségének elkerülése érdekében ezt a kört a törvényes öröklésre jogosultak körére lenne célszerű szorítani, ami azt jelenti, hogy azok válhatnak ugyanazon családi vállalkozás tagjaivá, akik egymás után – az őket megelőző személyek kiesése esetére – a törvény alapján örökölnének. Meglátásom szerint ebben a rokoni körben még ezek a személyek ismerik egymást, vagy könnyebben megismerhetik egymást, és jobban tarthatják a kapcsolatot. Ha elfogadjuk az osztrák irodalomban megjelenő mintát, miszerint

¹⁸⁹ Az utódlási tervnek megfeleltethető kifejezések a családi szerződés (Familienvertrag) vagy a családi alkotmány (Familienverfassung). Bővebben lásd Prütting 2017, 35–54.

¹⁹⁰ <http://www.vg.hu/kkv/optimistak-a-csaladi-cegek-475310> (2018. 08. 09.)

¹⁹¹ Cater – Justis 2010, 565.

¹⁹² Ptk. 8:1. § (1) bek. 1. közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér;
2. hozzátartozó: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa;

¹⁹³ Ptk. 4:96. § [A rokoni kapcsolat]

(1) Egyenesági a rokonság azok között, akik közül az egyik a másiktól származik.

(2) Oldalágon rokonok azok a nem egyenesági rokonok, akiknek legalább egy közös felmenő rokonuk van.

a családi jelleg megállapításához a tagi részesedéseknek minimum 50%-ával egy család tagjaiból kell kikerülnie, akkor ezeket a családtagokat a magyar jogban ekképp érdemes körülhatárolni. Ezzel a mértékű részesedéssel elfogadható az állam jelenléte is a társaságban, amit pedig örökléssel is megszerezhet. Önmagában az a tény, hogy egy család részéről gyakorolt kontroll mellett megjelenik az állam is, nem elvetendő és elképzelhetetlen joghelyzet: a Volkswagen tagjai között számon tarthatjuk a Porsche-Piëch család egyes tagjait, Alsó-Szászország szövetségi államot, sőt a részvénytársaság egyes munkavállalóit is.¹⁹⁴ (Érdekességképpen megjegyezhető, hogy egy másik neves német autógyár, a BMW részvényesei közé tartozik a példának okáért a Quandt-család néhány tagja,¹⁹⁵ tehát a nevesebb cégekben is megtalálhatunk ugyanazon családból származó tagokat.)

A „vállalkozás” fogalmi elem a fogyasztói szerződések egyik alanyára enged következtetni.¹⁹⁶ Habár a német „Familienunternehmen” és az angol „family business” ténylegesen a vállalkozás szó használatát predestinálja, azért, hogy ne csak ezekre a jogviszonyokra lehessen asszociálni, az angol jogirodalombeli „family firm”, illetve „family-owned firms” mintájára családi cégeknek érdemes őket nevezni. Ez már csak azért sem okozhat fogalmi diszkrepanciát, mert az osztrák minta kitételi alapján – amiknek átvétele támogatható – a cégek azok a jogi formák, amely formákban az ilyen jellegű társulások létjogosultsággal rendelkeznek, ahol – ugyan nem teljes, de tolerálható mértékben, az adott cég sajátosságait teljes mértékig tiszteletben tartva – a vagyongyarapítás mellett a személyes közreműködésnek is helye lehet. A cég fogalmával is természetesen óvatosan szabad élni: a cégek közé tartoznak például a gazdasági társaságok, egyesülések, szövetkezetek, amelyek álláspontom szerint minden további szűkítés nélkül családi cégekként is funkcionálhatnak. Idesorolja azonban még a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény például az egyéni céget, a vízgazdálkodási társulást, a közjegyzői irodát, amelyek jellemzőit megvizsgálva arra a következtetésre jutunk, miszerint ezek nem alkalmasak arra, hogy családi cégek minősíthessük őket. Ugyanakkor természetesen az sem véletlen, hogy mind az angol, mind a német terminológia a bővebb tartalmú vállalkozás kifejezést használja, amely nem szűkíti ezeket az entitásokat a gazdasági társaságokra. Magyar szemszögből ez a fogalmi elem a gazdasági társaságok Ptk.-beli fogalmában is megjelenik,¹⁹⁷ így használata sem teljesen elvetendő. Mivel a családra a hétköznapi élet és a jog is több személy egymáshoz való viszonyaként tekint, ezeket a formációkat több személynek kellene alkotnia. Ennek ellenére a hétköznapi szóhasználatban önmagában az is elegendő, ha egyetlen személy a tagja a gazdasági társaságnak, egyéni vállalkozó vagy egyéni cég tagja, mert az a formáció a családi szükségletek kielégítését segíti elő.

Mindezek a külön jegyek a társasági pozíciók öröklésére is kihatással bírhatnának: az adott cég sajátosságaira figyelemmel, amennyiben van neki öröklésbeli specialitása, és nem kizárt a jogutódlás lehetősége, úgy ebben az adott társaság tagjai, akik családtagok, törvény erejénél fogva elsőbbséget élveznének, még ha egyébként törvényes öröklés alkalmával csak egy olyan parentélában foglalnának is helyet, amelynek a tagjai nem örökölnék; ezzel is eltérítve a cégbeli részesedésen kívüli vagyontárgyakra irányadó öröklési jogi szabályokat. A fogalom jogszabályi szintű megalkotásának akkor van értelme, ha ahhoz további joghatás is fűződne, többek között egyrészt egy ilyen

¹⁹⁴ Bottenberg 2017, 87.

¹⁹⁵ Bottenberg 2017, 91.

¹⁹⁶ Ptk. 8:1. § (1) bek. 4. vállalkozás: a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy.

¹⁹⁷ Ptk. 3:88. § (1) bek.

vagy ehhez hasonló speciális jogutódlás bevezetése, valamint például a már említett adókedvezmény meghatározása, kizárólag további vonatkozások esetén érdemes csak önálló jogi kategóriát alkotni.

A családi cég e fogalmának szabályozása történhet a kis- és középvállalkozásokról szóló törvényben vagy egy önálló jogszabályban is. Amennyiben jogi személyként ragadjuk meg, ahogy arra a fenti elemzés is utalt, akkor a fogalomban ezt is szerepeltetni kell, ezáltal a Ptk. 3:3. § (2) bekezdése nyomán a Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályait is alkalmazni kell rájuk. Ha egyúttal cégekként szeretnénk őket mindenféleképpen aposztrofálni, akkor az együtt jár azzal, hogy rájuk alkalmazni kell mindazokat az eljárási szabályokat is, amelyek a Ctv.-ben találhatóak meg, azzal együtt, hogy ebben a törvényben is külön be kell őket emelni, mint a cégjegyzékben vezetendő jogi entitásokat; kérdésként vehető fel, hogy a család, valamint a rohamosan fejlődő világunk által igényelt rugalmasság mennyire valósítható meg ezzel. Emellett az esetleges negatív vonás mellett azonban el kell ismerni a cégnyilvántartás közhitelességéhez fűződő előnyöket is.

E társaságok jellegadó ismervének azonban mindenféleképpen a családot kell tekinteni azzal, hogy a (családtagok egymáshoz viszonyított rokonsági/hozzátartozói fokától függően szűkebb vagy tágabb) család megélhetését szolgálja, több családtag is aktívan közreműködik a családi vállalkozásban.

A továbbiakban a családi vállalkozás és a családi cég kifejezéseket szinonim értelmű kifejezésként használok azzal a kikötéssel, hogy magyar viszonyokra a fenti elemzés alapján a családi cég használatát tartom megfelelőbbnek. A nem magyar nyelvű irodalomban használatos a családi cég, valamint a családi vállalkozással rokonítható fogalmak (family firm, family-owned firm, family business).

4.2. A CSALÁDI VÁLLALKOZÁSOK MEGÍTÉLÉSE TOVÁBBI JOGRENDSZEREKBE

A családi vállalkozások nemcsak a német nyelvű jogterületen, hanem világszerte fontos szerepet játszanak, különböző szempontokból elemzik, teszik vizsgálat tárgyává őket. Ilyen például a már említett kockázati tőkével összefüggő befektetés, amelyekkel kapcsolatosan lehet azt megjegyezni, miszerint általános jelenség az, hogy „a kisebb cégek, különösen a családi tulajdonban lévők és a néhány magánszemély által birtokoltak esetében a tulajdonosok eleve elzárkóznak az elől, hogy olyan befektetőt fogadjanak be, amellyel meg kellene osztaniuk a cég kormányzását.”¹⁹⁸

A vagyonos családok igyekeznek a társasággal összefüggő döntésekben egyre nagyobb szavazati hányadot szerezni, főleg vállalatcsoportokat vonnak ilyenbe, amikkel egyúttal a kisebbségi tagokat is kiszorítják,¹⁹⁹ nem melőzhető olyan további szabályok, illetve keretrendszer megalkotása a kisebbségvédelmi szabályokon túlmenően, amelyek garanciát nyújthatnak az azt igénylő tagok, valamint volt tagok számára; utóbbi személyek körében megfelelő elszámolási viszonyok kialakításával.

A gazdasági társaságok tagjai nem értelmezhetőek egységes akaratú, szerepfelfogású gazdasági aktoroknak, éppen erre tekintettel általános jellegű megfogalmazásokat nehéz alkotni rájuk a corporate governance-szal kapcsolatban, Angyal Ádám gondolatának folytatása szerint a gyakorlatban kialakult megoldások elsősorban olyan

¹⁹⁸ Osman 2006, 24.

¹⁹⁹ Masulis – Pham – Zein 2017, 8.

esetekre használhatóak, amikor a tagi (megfogalmazásában tulajdonosi) és a vezetői szerepek egymástól elkülönülnek, mert ez az általános.²⁰⁰ A tagi magatartás kialakítására 1991-ben jelent meg az Amerikai Egyesült Államok Vállalatirányítási Munkacsoportjának jelentése, amely szerint a részvényesek akkor járnak el helyesen, amennyiben nem szólnak bele a napi üzletmenetbe, ez elsősorban azon személyeknek szól, akik nagy részesedéssel bírnak a társaságban, vagy valamilyen tradíció, megint csak a „családi eredetű vállalkozásoknál” fordul elő, hogy „indíttatva érzik magukat” a beavatkozásra, és ezt mellőzni kellene.²⁰¹ Ez azonban a fenti, családi vállalkozásokra vonatkozó rövid elemzés alapján kevésbé alkalmazható, a családi cégeknél éppen nem így van, a tagok általában a társaság vezetésében is aktívan részt vesznek. A tulajdonosok, helyesen a tagok közé kell sorolni természetesen az örökható örökösöket is, akik a társasági formára irányadó szabályok szerint a gazdasági társaság tagjaivá váltak. Idetartozik még az az alapelv is, miszerint a tagoknak fel kell ismerni azt, hogy az őket összekötő egyetlen közös cél a vállalat működőképességének fenntartása és eredményeinek javítása.²⁰² A családi vállalatoknál is igaz lesz ez az elv, ahogy az a családi cégek osztrák jogi szempontú áttekintéséből is kiderült, hogy a családi egység megteremtése mellett ugyanúgy fontos a család vagyonának megtartása, még ha az, illetve annak egy része családi vállalkozás formájában ölt is testet, annak gyarapítása, és a következő generációkra való továbbszármaztatása kifejezetten fontos.

A családi cégek tekintetében három különböző tényezőt kell figyelembe venni, amelyekből kettő a hagyományos gazdasági társaságoknál is megvan, ezek a tulajdonosi szempont (a magyar jogi terminológiának megfelelően helyesebben a tagi szemszög) és a vállalkozási-üzleti szempont. Ezekhez társul az ezekhez viszonyítva még kevésbé előrelátható, előre megjósolható szemszög, a családi faktor.²⁰³ A családi vállalkozások nem tekinthetők egyértelműen a nagyobb cégek kisebb leképeződésének, ugyanis eltérő mechanizmusok hatják át működésüket, szerkezetük és érdekeik a családi erőviszonyoknak és prioritásoknak feleltethetőek meg, nem pedig egy a családi vállalkozáshoz képest „hagyományos” gazdasági társaság szerkezetének és üzleti érdekeinek.²⁰⁴ A már taglalt osztrák irodalomhoz képest kevésbé cizellált, de a tartalmat tükröző német jogirodalomban megjelent fogalom a családi vállalkozásra az, miszerint olyan vállalkozások minősülnek családi vállalkozásnak, amelynél a család társaságbeli részesedése vagy az ügyvezetésbeli szerepe által a társaság döntéshozatali eljárása felett jelentős hatást képes gyakorolni.²⁰⁵ További definíció az, amely szerint a társasági részesedések 51%-a egy családnak, legalább két családtag részt vesz az ügyvezetésben, és elvárt a vezetés következő generációnak történő átadása.²⁰⁶

Angyal Ádám alapján a szóhasználat szerinti vállalati kormányzásnak az egyes társulási formák vonatkozásában a tagok szempontjából a „tulajdonosi szerepnek” sajátos felfogása van, az egyik kiindulópontja a családi vállalkozás, ahol a tulajdonos (a tag) biztosítja a tőkét és a vezetéset, ráadásul személyes részvétellel, ezekhez a jogi

²⁰⁰ Angyal 2001, 81.

²⁰¹ Angyal 2001, 24–25.

²⁰² Angyal 2001, 82.

²⁰³ McCahery – Vermeulen 2010, 152.

²⁰⁴ Peters – Buhalis 2004, 406.

²⁰⁵ Upton – Teal – Felan 2002, 71. Idézi: Peters – Buhalis 2004, 406–407.

²⁰⁶ Ibrahim – Ellis 1994. Idézi: Ibrahim – Soufani – Poutziouris – Lam 2004, 475.

formációkhoz azt a megjegyzést fűzte, hogy ezeket teljes anyagi felelősség és kockázatvállalás jellemzi.²⁰⁷ Ez a megállapítás nem teljes mértékben lehet helyes, ugyanis ha elfogadjuk azt, hogy a családi vállalkozások már csak közkereseti és betéti társaságok is lehetnek, akkor sem lesz igaz a tulajdonosok teljes anyagi felelőssége, mert a társaság tartozásaiért elsősorban a társaság a saját vagyonával felel, csak ha ez nem elegendő, akkor a közkereseti társaságnál a tagok, betéti társaságnál a beltágok egyetemlegesen foglalnak felelni. Összegző jelleggel tette azt a megállapítást, miszerint ha kevés tagja van a társaságnak, akkor a tagsági jogok gyakorlásának, azaz a társaság életébe való közvetlen beavatkozási gyakorlatnak nagyobb a valószínűsége; ugyanakkor, ha a „tulajdon” sokfelé oszlik, nyilvánosan működő részvénytársaságoknál jellemző a részvények feletti tulajdonjog gyakori változása, így a közvetlen tulajdonosi részvétel a minimumra szorítkozik.²⁰⁸ Ennek a megoszlásnak van egy további vonása is: ha túl sok részvényes van, ami által a részvények „szétforgácsolódnak”, úgy a társaság működésére való ráhatás is gyengül, ezzel együtt a menedzsment működésének a lehetősége is. Ez az ellenőrzés azonban nem is mindig éri meg pénzügyi szempontból, mert lehet, hogy egyes információkérések költségvonzata nagyobb, mint a részvény utáni nyereség, vagy akár a befektetett pénzösszeg.²⁰⁹ Amennyiben egy családi vállalkozás ügyvezetése nem a család tagjaiból kerül ki, avagy a családi jelleg nem 100%-os részesedést jelent, de mégis jelentős, akkor a corporate governance szempontjából – az ügyvezetés ellenőrzésének megkönnyítése mellett – hatékony megoldást jelent az úgynevezett blockholder intézménye, mert a számottevő részesedésű család befolyást tud gyakorolni arra, ki lesz egyáltalán az ügyvezető.²¹⁰ Ez az eset megvalósulhat akképp is, hogy csak az örökhagyónak volt nagyobb részesedése egy cégben, ezt azonban halála miatt példának okáért gyermekei öröklik meg, ezáltal a nagyobb részvénycsomag így több részre osztódott. Amennyiben együtt tudnak működni, elhunyt szülőjükhöz hasonlóan bele tudnak szólni a társaság mindennapjaiba olyan módon, hogy tulajdonképpen az ő akaratuk érvényesül a további tagokkal szemben.

A családi cégek rendkívül elterjedtek Nagy-Britanniában,²¹¹ Franciaországban példának okáért a jelentősebb cégek többsége vidéki családi gazdaságból alakult ki, ennek egyenes következményének tekinthetjük azt, hogy mindezek vezetése is a családból, vagy a családhoz közelálló, hozzájuk köthető személyekből kerül ki, mint például a bizalmas pozícióban lévő munkavállalókból, adott esetben barátokból. A német részvénytársaságok struktúrájához hasonló szerkezettel bírnak a francia részvénytársaságok, mert ott is jellemző a családi tulajdon, ahogy az Ausztriában is megfigyelhető volt, és a kialakult egyes részvényesi blokkok nagyobb részvényesi hányadra kiterjednek, koncentrálnak, a család kezébe adva a társaság szinte teljes körű irányítását.²¹² Mindezek alapján Németországban is megfigyelhető az, hogy a családi vállalkozás tagja egyben az ügyvezetői tisztséget is betölti; annak olyan pozitív hozadéka is lehet, hogy az egyébként „idegen” menedzsmentnek fizetendő díjazás helyett az ilyen költségek ezzel

²⁰⁷ Angyal 2001, 83.

²⁰⁸ Angyal 2001, 84.

²⁰⁹ Hoós 2009, 183.

²¹⁰ Hoós 2009, 328.

²¹¹ Cromie – Adams – Dunn – Reid 1999 253.

²¹² Vö. Kecskés 2016b, 302.; Kecskés – Halász 2013, 417.

csökkenhetnek, és csak osztalék formájában veszi fel egyfajta ellenértékként,²¹³ természetesen az osztalék csakis a tagi minőségéből fakadóan illeti meg. Ugyanis általános elvi élel lehet megállapítani, hogy a tagok által irányított társaságokban az ügyvezetéssel összefüggő díjazás alacsony, amennyiben növekszik a nem tag vezető tisztségviselők személye az ügyvezetésben, ez a költség elkezd növekedni. Amely társaság menedzsmentjében nincsen olyan személy, aki egyben a gazdasági társaság tagja, ott az ügyvezetéssel kapcsolatos költségek a legmagasabbak.²¹⁴ A német társaságirányítási rendszer duális volta már csak azért is akképp alakulhatott ki, hogy az ügyvezetés mellett külön szerv, a felügyelőbizottság alakult ki annak ellenőrzésére, mert a német családi cégekben ebbéli mivoltukból következően összpontosult tulajdonosi, tagi körről lehetett beszélni, az ügyvezetés egy ember kezében összpontosult, akkor az nagy hatalomhoz vezetett, ennek elkerülése erős tagi kontrollt igényelt.²¹⁵ Ahogy említésre került, az a tendencia, hogy sok cég generációkon át csupán családok kezében volt, folyamatosan változik, ugyanakkor sok cég ezzel nem képes vagy nem akar foglalkozni; a tendenciára figyelemmel megnövekszik a nyomás ezeknek megszüntetésére.²¹⁶ A családi vállalkozások felelős társaságirányítására kétségtelenül szükségzerű nyomást gyakorolnak a kulcsszerepet betöltő stakeholdereknek, a család tagjainak saját érdekei; amikor generációváltásra kerül sor a társaságban, akkor a legfontosabb stratégiai döntéseket ezekkel a partikuláris érdekekkel kell összeegyeztetni.²¹⁷ Európán kívül a családi vállalkozások dominanciája Kanadában jelentős, a 2000-es évek elején a kanadai cégek 94%-át családi vállalkozások adták, ennek folytán a munkavállalók legnagyobb hányadát is ők foglalkoztatták.²¹⁸

A libanoni Josiane Fahed-Sreih hívja fel arra a figyelmet, hogy már 2008 előtt az érdeklődés középpontjába kerültek a családi vállalkozásokkal kapcsolatos corporate governance-szel összefüggő megfontolások. Meglátása szerint, amikor a felelős társaságirányítás szempontjából fontos szervek működését kezdjük el vizsgálni, különösen az ügyvezetés szerepét, hajlamosak lehetnek a kutatók arra, hogy azt kiemeljék a teljes környezetből, mintegy individuális jelenségként kezelve, holott ezáltal éppen kiragadják abból a szinergikus közegből, ami a gazdasági társaságok szervezetrendszerét jellemzi.²¹⁹ Erre figyelemmel is szükséges a családi cégek fennmaradásának, túlélésének és a corporate governance esetleges összefüggéseinek vizsgálata.²²⁰ Az osztrák jogirodalom pontos, lehetőség szerint minden részletre kiterjedő cizellált fogalma helyett az angolszász irodalomban használt fogalmát alapul véve fogalmazza meg a családi cégek definícióját, ami szerint egy vagy több családtag tulajdonában álló, általuk vezetett és ellenőrzött cégek minősülnek családi vállalkozásnak. Meglátása szerint, és ebben már közelít az osztrák megoldáshoz, mégis máshova helyezze a hangsúlyt, a családi vállalkozás olyan gazdasági társaság, amelyet egyazon család ellenőriz vagy a befolyása alatt tartja azzal a céllal, hogy az a család kezén is marad. Ezzel – ahogy azt a szerző is kiemeli – nemcsak a többségi családi részesedés esetén, hanem kisebbségi tagként is megvalósulhat a családi vállalkozásnak történő

²¹³ Kecskés – Halász 2013, 373.

²¹⁴ Dignam – Lowry 2016, 390.

²¹⁵ Kecskés – Halász 2013, 296.

²¹⁶ Kecskés – Halász 2013, 378.

²¹⁷ Korine 2017, 107.

²¹⁸ Ibrahim – Soufani – Poutziouris – Lam 2004, 474.

²¹⁹ Fahed-Sreih 2008, 50.

²²⁰ Fahed-Sreih 2008, 50–51.

minősítés.²²¹ További jogirodalmat összegző megállapítása szerint alapvetően a további szerzők (is) a család tagi/résztvényesi, illetve az ügyvezetésben megvalósuló befolyását tartják jelentősnek, de több szerzőnél is megjelenik a családi vállalkozás átvételének, utódlásának lehetősége, amelybe azonban véleményem szerint nemcsak az élők közötti tagi/ügyvezetői váltást,²²² hanem ugyanúgy a halál esetén bekövetkező jogutódlást is érteni kell.

A corporate governance és a családi vállalkozások metszetére használható az úgynevezett kleini modell, amely e cégeknek négy dimenzióját ismeri: család, tulajdonlás (tagi pozíció), ügyvezetés, társaság. A döntéshozatalban való családi részvétel egyik módja a tagság (1.), másik az ügyvezetői tisztség betöltése, valamint több tagból álló ügyvezetői szerv esetén annak vezetői, elnöki posztjának elfoglalása (2.). Ugyanakkor tekintettel arra, hogy a családi vállalkozások tagjai, illetve ügyvezetői általában ugyanazon család tagjai – amely természetesen jellegadó ismérve is – e kettő minőségen a társaság visszahat magára a családra, a családi életre is (3-4.).²²³ Ez akkor érhető könnyebben nyomon, ha a döntéshozás formalizáltságát, szervezeti megvalósulását vizsgáljuk a családi vállalkozás tevékenységének kezdő időpontjától: minél frissebb a cég, annál inkább formátlan családi gyűléseken beszélnek meg a vállalkozás gazdasági tevékenységét, az idő előrehaladtával és a cég tevékenységének kiterjedésével a többi társaság formális gyűléseihez, a valódi taggyűlésekhez kezdenek hasonulni, habár mindvégig a céggel kapcsolatos kérdések mellett óhatatlanul a család belső ügyei is felszínre törnek.²²⁴ Fahed-Sreih hipotézisei szerint a kleini modell mindegyik dimenziója elősegíti, pozitívan befolyásolja a családi vállalkozás gazdasági teljesítményét, ezáltal fennmaradását, hosszú távú működését.²²⁵ Az általa hivatkozott szerzők (J. H. Astrachan és T. Kolenko) empirikus vizsgálattal alátámasztott álláspontjával²²⁶ egyetértve nincs arra vonatkozó tapasztalat útján felmutatható bizonyíték, miszerint kapcsolat lenne a családi vállalkozás megmaradása, túlélése és az írott utódlási terv között.²²⁷ A vizsgálatok alapján valóban leszűrhető tanulság ellenére célszerű pontosan meghatározni az utódlás mikéntjét, figyelembe véve külön-külön azt, hogy az még a leendő örökhagyó életében vagy annak halála után következne be. Nem mellőzhető az a megfontolás, miszerint a családi vállalkozás életben lévő ügyvezetője, aki esetleg egyben a „családfő” is, életében még tud gondoskodni az utód megfelelő „betanításáról”, a cég szervezetrendszerének (ugyanis a családi cégek nem feltételezik azt, hogy az csak kisméretű, alacsony számú foglalkoztatottal, valamint éves forgalommal) és tevékenységének átfogó ismertetésével, illetve a munkafolyamatok mikéntjének bemutatásával. Ennek azonban gyorsan véget vethet az öröklés kényszerű bekövetkezése, amely folytán nem biztos, hogy készen áll az „utód” a teljes ügyvezetés naprakész átvételével. Ezért érdemes több lehetőséget tartalmazó tervet készíteni, elkülönítve egymástól ezt a két nagy lehetőséget. Ha a leendő örökhagyónak még életében sikerül megvalósítania az utódlást (és akkor is használható az angol succession, mint terminus technicus, sőt gyakran erre is értik), a halál esetére szóló terv értelmét, létjogosultságát veszti. Ezt a tervet nem feltétlenül kell jogilag értékelhető

²²¹ Fahed-Sreih 2008, 51.

²²² Fahed-Sreih 2008, 51.

²²³ Fahed-Sreih 2008, 52.

²²⁴ Fahed-Sreih 2008, 53.

²²⁵ Fahed-Sreih 2008, 53–54.

²²⁶ Astrachan – Kolenko 1994, 251–262.

²²⁷ Fahed-Sreih 2008, 54.

formában elkészíteni, ha ez így történne, akkor természetesen annak kikényszeríthetőségének a valószínűsége is magasabb lenne, mint ilyen forma nélkül. Azonban ezt nem sok jogintézmény teheti lehetővé, ideális lehet a szindikátusi szerződés, mert az adott okirat tartalmazhatja azt a feltételt, hogy az ügyvezető halála esetére a szindikátusi szerződésben részes felek kit válasszanak meg az új ügyvezetőnek, azaz összehangolhatják a szavazásukat.²²⁸ Az utódlási terv megalkotására tehát nagy szükség van, amelyet alaposan ki kell dolgozni, valamely érintett személy hirtelen halálával azonban mindig számolni kell. Azonban még az is nehezítheti a megfelelő terv elkészítését, amennyiben nincs olyan utód, aki ugyanolyan jól vagy még jobban tudná a társaság működését folytatni.²²⁹ A گردulékeny vezetői-, de még a tagsági váltás is kulcsmomentum a cégeknél, ahogy annak megfelelő szinten történő beágyazódása a corporate governance sokszínű témakörébe. Amennyiben ez nem valósul meg, akkor az esetlegesen elkerülendő visszaélésekre éppen a generációváltás adhat alkalmat azzal az átmeneti időszakkal, amíg a „régii” vezetői csoport visszavonul, és fel nem áll az új, és nem veszi át maradéktalanul a társaság feletti teljes ügyvezetést, beleértve az ellenőrzést a folyamatok felett. (Ugyanakkor természetesen itt nem magának az ügyvezetésnek az ellenőrzésére hivatott szerveket, a felügyelőbizottságot és a könyvvizsgálót értem.)

Josiane Fahed-Sreih vizsgálata alapján megállapította, miszerint a kleini modell négy dimenziójából a corporate governance-t, valamint a cég fennmaradását figyelembe véve egyedül a tagság az, amelynek nincs relevanciája. Lényegtelen, hogy a tagság a család tagjaiból kerül-e ki avagy sem, a családi cég működőképes,²³⁰ az túléli a generációváltást. El kell tehát különíteni a tagságot a valódi ügyvezetéstől,²³¹ ez azonban teljes mértékben csak akkor valósulhat meg, ha az ügyvezető, még ha családtagok közül is kerül ki, nem tagja a társaságnak. Ennek a megoldásnak a továbbgondolásához azonban szerintem figyelembe kell venni azt, ha a tagok nem elégedettek az ügyvezető teljesítményével, visszahívhatják, még ha egyébként a tevékenysége prosperáló is, de a tagoknak nincs meg feléje a bizalmuk.

A jogutódlási tervek létét és szükségességét a való élet, a kanadai White's Gourmet Foods, Inc.²³² története is visszaigazolta, azonban önellentmondóan ez az eset egyúttal rávilágít arra is, hogy anélkül is meg lehet oldani a váltást a cégeknél, de alapvetően sokkal nagyobb biztonságban volt az egész gazdasági társaság és maga a család (megélhetése) is, amikor egészen pontosan meg volt határozva ez az utódlási rend. A cégben apjuk helyét fokozatosan átvevő testvérek egyikének hirtelen halála súlyos konfliktust eredményezett a családban, amelyen nehezen sikerült csak úrrá lenniük, holott, amikor édesapjuktól megkapták azt, az a generációváltás problémamentes volt.²³³

Az utódlási tervek elkészítésénél az első lépés nyilvánvalóan a terv átgondolása abban az értelemben, hogy a társaságban lévő családtag eldöntse, kit szeretne utódjául látni. Az utódlási terv mellett másik kihívás az, hogy magukat

²²⁸ Vö. Auer – Balog – Jenovai – Juhász – Papp – Strihó – Szeghő 2015, 227–228.

²²⁹ Cater – Justis 2010, 565. Lásd még Filser – Kraus – Märk 2013, 256–258., 264–273.

²³⁰ Fahed-Sreih 2008, 56.

²³¹ Fahed-Sreih 2008, 56.

²³² A szerzők megváltoztatták a gazdasági társaság nevét, az itt röviden ismertetett tényállás azonban a valóságon alapul. Vö. Brännback – Carsrud 2012, 111.

²³³ Brännback – Carsrud 2012, 117.

az utódokat is megfelelően be kell vonni az ügyvezetésbe.²³⁴ Előfordul olyan eset is, amiben a leendő, kiszemelt utódot már régóta fel szeretné készíteni a „hatalomátvételre”, ő ugyanakkor nem alkalmas arra, hogy a teljes ügyvezetést ellássa, mert nincsenek meg hozzá a megfelelő képességei. Ez a helyzet állt elő a SILAR társaságnál, ahol a család feje a fiát szeretne volna utódjául, a gyermek rendszeresen, már tinédzserkorától látogatta a céget, idővel azonban kiderült, hogy a vezetésnek nem minden eleméhez van meg a szükséges tehetsége. Lányát neme miatt eleve nem is szeretne volna a maga utódjaként látni. A családfő végül egy idegennek adta át a vezetést,²³⁵ holott egészen egyértelmű volt a társaság ügyvezetésének családtag részére történő átadásának szándéka.²³⁶ A folyamatosan változó világ azonban minden céget választak elé állít, annak érdekében, hogy a család érdekeinek a képviselete mellett a versenyben maradási, tulajdonképpen fennmaradási stratégiát is megfelelő módon megvalósulhasson, szükséges professzionális, a családtagoktól különböző személynek az ügyvezetésbe való integrálása. Ennek nem mond ellent az, hogy a döntéshozatali folyamatba a család cégbeli és azon kívüli generációit is be kell vonni, közvetlenül (például legfőbb szervi ülésen) vagy közvetett módon (például formátlan családi fórumokon, akár családi események alkalmával) meghallgatni az álláspontjukat.²³⁷ A társaság megfelelő irányításához szükség lehet azonban arra, hogy a nem rendszeresített, szükség esetén összehívott vagy a szervezeti kereteket nélkülöző ülések helyett a döntések meghozatalára végső soron a közvetlen beavatkozás (azaz a családi vállalkozásban lévő tagok legfőbb szervi ülése) legyen az alapvető kiindulópont, és az üzleti élettel kapcsolatos döntéseiket minél inkább szerződéses keretek között szabályozzák.²³⁸ Így amennyiben valamely családtag már nem akar a társaság tagja is lenni, akkor ahelyett, hogy kényszerrel benntartanak a társaságban, minden további nélkül átruházhatja részesedését másra (magyar viszonyok között például öröklési szerződéssel), és az új erőviszonyoknak megfelelően a korábbi kapcsolatokat is újrendezhetik, ezek között a döntéshozatal során jelentőséggel bíró szavazati arányokat is. De szindikátusi szerződésben rendelkezhetnek az átruházás kapcsán sajátos szabályokról is, amennyiben az nem áll ellentétben a társasági szerződésben foglaltakkal. A család egységének, és mondjuk ki, a család békéjének megőrzése érdekében a családi és az üzleti szintet megfelelően el kell egymástól különíteni. A családoknál más értékek is megjelennek, mint amelyek az üzleti élet keretében jelen vannak, ezeket pedig jobban érvényre lehet juttatni, figyelembe lehet venni a családi gyűléseken, családi tanácsokban (az elnevezés ugyanazt a jelenséget takarja), továbbá a családi alkotmányban.²³⁹ A corporate governance jelensége a családi cégekben is körültekintésre, óvatosságra, megalapozott döntésekre irányítja a tagok figyelmét, ahogy azonban arra McCahery és Vermeulen felhívja a figyelmet, a corporate governance nem minden aspektusa bír akkora jelentőséggel a családi vállalkozásoknál, mint a többi gazdasági társaságban.²⁴⁰ Ilyen szempontnak minősül a javadalmazás, és inkább a gazdasági társaság tagjainak a cég működésébe való bevonására (az ügyvezetők tevékenységének ellenőrzése) és az utódlás megfelelő tervezésére kell a hangsúlyt helyezniük.²⁴¹

²³⁴ McCahery – Vermeulen 2010, 206.

²³⁵ Haddadj 2003, 141–147.

²³⁶ Haddadj 2003, 150.

²³⁷ McCahery – Vermeulen 2010, 205.

²³⁸ Vö. McCahery – Vermeulen 2010, 152.

²³⁹ McCahery – Vermeulen 2010, 154.

²⁴⁰ McCahery – Vermeulen 2010, 156.

²⁴¹ McCahery – Vermeulen 2010, 156.

A szabályozatlan ülések ugyanakkor a gyors és hatékony, időszerű döntések hozatalára is megfelelő alapot adhatnak, amely a családi vállalkozások egyik előnye lehet a többi, akár nemzetközi szinten (is) tevékenykedő gazdasági társasághoz képest. Emellett előnyként jelentkeznek az alábbi ismérvek is, ezért támogatandó a családi cégek alapítása és gazdaságos piaci működésének minél huzamosabb fenntartása: a helyi (települési, regionális, akár országos szintű) piac alapos ismerete és a folyamatainak a megértése, könnyebb és közelebbi kapcsolatteremtési lehetőség a helyi és országos jogalkotóval és a hivatalokkal, valamint magával a piaccal is szorosabb viszony horizontális és vertikális szinten.²⁴² Ezek az előnyök ugyanakkor nem jelentik azt, hogy a piaci részesedésüket könnyen meg tudnák védeni a multinacionális cégektől, emiatt nyomás alatt vannak. Többek között határozott vezetési elképzelés, ismert márkanév, goodwill szükséges a felszámolás vagy a végelszámolás elkerüléséhez. Azonban, a corporate governance-nek megfelelő jogi szabályozással, a családi vállalkozás ebbéli minőségéhez szabott keretrendszerrel a jogalkotók is elősegíthetik e cégek fennmaradását és a foglalkoztatottság megfelelő szinten tartását és annak emelését. Ezekbe a szabályokba beletartozik a realitásokhoz illeszkedő, erős döntéshozatali mechanizmus, az átlátható és szakszerű könyvvitel, a nyilvánosság megteremtésének lehetősége.²⁴³

A családok fontosságát mutatja az a tény is, miszerint az olasz Tanzi-dinasztia a Parmalat-botrányban érintett volt, ugyanis jelentős befolyást tudott gyakorolni a cég életére, holott egyébként nemcsak ők voltak tagok, hanem a családtól különböző személyek is,²⁴⁴ ráadásul a cég vagyonelemei közül több jelentős részt játszottak át a család kezébe.²⁴⁵

Görögországban jellemző az olyan szerkezetű holdingvállalat kialakítása, amelyet a családok, mint befektetési eszközt alkalmaznak, ezekkel közvetetten befolyást tudnak gyakorolni tőzsdén jegyzett és tőzsdén nem jegyzett, különböző iparágakban tevékenységet kifejtő társaságok felett.²⁴⁶ „A befektetők védelmét a koncentrált (például családok vagy állam általi) részvénytulajdon gyengíti, vagyis minél koncentráltabb a tulajdonosi szerkezet egy adott országban, annál kisebb súlyt helyez a (kisebbségi) befektető-védelemre. Ez is alátámasztja a felelős társaságirányítás témaköre fontosságát.”²⁴⁷

Az ecoDa által összeállított, minden, a tőzsdén nem jegyzett társaságra szabott ajánlások között (9. elv) található, amely szerint a családi vállalkozásoknak olyan családi kormányzási mechanizmusok szükségesek, amelyek elősegítik a családtagok közötti együttműködést és kölcsönös egyetértést, valamint a családi kormányzás és a felelős társaságirányítás között.²⁴⁸ Magának a családi kormányzásnak megfelelő szerve lehet a családi gyűlés vagy a családi tanács, amely keretei között a családtagok megbeszélhetik a családi céggel kapcsolatos teendőket, és egy egységes családi fellépés fejlesztését is megalapozhatják.²⁴⁹ A családi vállalkozások általában megsínylik a ge-

²⁴² McCahery – Vermeulen 2010, 4., 208.

²⁴³ McCahery – Vermeulen 2010, 4., 208–209.

²⁴⁴ Kecskés 2011a. 84–85.; Kecskés 2011b, 36.

²⁴⁵ Kecskés 2011b, 151.

²⁴⁶ Spanos – Tsipouri – Xanthakis 2008, 466.

²⁴⁷ Bujtár 2015, 34–35., lásd még: La Porta – Lopez-de-Silanes – Shleifer – Vishny 1998 1113.; uő: 1146.; Dignam – Lowry 2016, 394.

²⁴⁸ Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe. An initiative of ecoDa 2010, 8.

²⁴⁹ Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe. An initiative of ecoDa 2010, 41.

nerációváltást, főleg azért, mert a harmadik generációváltást már csak a családi cégek nagyon kis része élik túl,²⁵⁰ Thomas Mann német író (1875-1955) híres regénye (A Buddenbrook-ház) alapján ezt a gazdaságtörténetészek Buddenbrook-szindrómának nevezik.²⁵¹ El kell kerülni a családi vállalkozásoknak azt az életciklusát, miszerint az első generáció felépíti, a második generáció fejleszti, a harmadik generáció pedig elpusztítja a családi céget.²⁵²

Az irodalomban megjelent olyan nézet is, miszerint minél nagyobb egy család befolyása a társaságra, illetve ha a családi vállalatnál a családtag az igazgatóság elnöke, akkor nagyobb az eladósodás veszélye is. Annak érdekében, hogy fennmaradjon a társaság, és azt tovább lehessen örökíteni, valamint a társaság tevékenységének fejlesztése érdekében feléli a társaság vagyonát, ezért a hitelezőkkel jó kapcsolatot ápol az igazgatóság családtag elnöke, és hitelek felvételére kerül sor.²⁵³ Ennek elkerülése ugyanakkor ajánlatos, önmagában hitelből fenntartani egy társaságot, nem biztos, hogy hosszú távon megéri, még akkor sem, ha az olyan családi vállalkozás,²⁵⁴ amelynek tagjai valóban tovább szeretnék volna azt örökíteni a családjukban.²⁵⁵

²⁵⁰ Vö. Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe. An initiative of ecoDa 2010, 41–42.

²⁵¹ Lorandini 2015, 1005.

²⁵² McCahery – Vermeulen 2010, 246.

²⁵³ Horvátország, Franciaország, India és az Amerikai Egyesült Államok viszonylatában elemzi Matthew C. Sonfield és Robert N. Lussier a családtag, illetve nem-családtag vezető tisztségviselőkkel kapcsolatos kérdéseket: Sonfield – Lussier 2009, 196–209. A francia és amerikai családi vállalkozások ügyvezetésével összefüggésben elemeznek további kérdéseket ugyanők: Sonfield – Lussier 2006, 314–325.

²⁵⁴ A családi vállalkozásokkal kapcsolatos további kérdések tárgyalását lásd még Kormann 2017; Kellermanns – Hoy 2016.; Süss-Reyes 2016, 1–29.; Schwass – Glemser 2016.; Koeberle-Schmid 2008; Canessa – Escher – Koeberle-Schmid – Preller – Weber 2016; Schäfer 2016, Nadkarni 2017; Matias Gama – Rodrigues 2013, 439–456.

²⁵⁵ A családi vállalkozások és a corporate governance további kapcsolatáról ír még a generációváltással összefüggésben: Fahed-Sreih 2008, 50–61.

5. A TÁRSASÁGI JOG ÉS AZ ÖRÖKLÉSI JOG KAPCSOLATA

A gazdasági társaság tagjának halála nemcsak „hagyományos értelemben vett” öröklési jogi kérdéseket vet fel (a hagyaték elosztása az örökösök között), hanem magának a társaság egzisztálására is kihatással lehet. Ezért az öröklési jog és a corporate governance viszonyrendszerét áttekintve érdemes a vonatkozó szabályokat megvizsgálni a gazdasági társaságok létezésének dinamikájának, azaz az egyes létszakaszok szempontjából is. A társaságok működési szakaszai közül az első az előtársaság,²⁵⁶ ekkor azonban nem alakult ki még az a szervezetrendszer és mindazon további körülmény, amelyek a felelős társaságirányítás elméletét, majd gyakorlatát életre hívták, ennek a létszakasznak a további, öröklési jogú szempontú elemzésétől erre figyelemmel eltekintek. Ugyanígy teszek a különféle megszűnési eljárásokkal összefüggésben is: valamely megszűnési eljárás (végelszámolási eljárás, felszámolási eljárás, kényszertörlési eljárás) alatt álló társaságoknál a felelős társaságirányítás némileg másképp értelmezendő. Végelszámolási eljárásnál a társaság tartozásaira elegendő a vagyona, csupán a tagok, illetve azoknak egy része döntött a jogutód nélküli megszűnés mellett. Felszámolási eljárásnál a vagyon már nem fedezi a társaság tartozásait, itt azonban a tartozások rendezésének elősegítésére és a társaság képviselőjére felszámolót jelölnek ki. Kényszertörlési eljárásra a cégekkel (köztük a gazdasági társaságokkal) szemben lefolytatott törvényességi eljárás keretei között jogsértést állapítottak meg, amelynek egyik lehetséges (legvégső esetben alkalmazott) szankciója az ilyen eljárással történő jogutód nélküli megszüntetés. A jogsértésnek tehát ilyenkor fenn kell már állnia, aminek következtében, meglátásom szerint, a felelős társaságirányítás sem tud megoldást adni. A származtatott alapítás esetkörei vonatkozásában pedig vannak olyan jogutódok, amelyek a corporate governance elveinek negligálása miatt bekövetkezett eseményekért, mint jogutódok helyállhatnak. Jelen fejezet második része, azaz az úgynevezett statikus rész tartalmazza azon szabályokat és elemzéseket, amelyek segítik az eligazodást abban az esetben, ha egy adott gazdasági társaság tagja meghal, és amelyek a hagyatékban megjelenő társasági részesedés sorsát hivatottak elrendezni. A releváns helyeken ismertetésre kerülnek az illeszkedő osztrák jogi megoldások is: véleményem szerint, tekintettel a családi vállalkozásoknál írtakra, ennek a jogrendszernek a családi cégekre vonatkozó jogirodalmi álláspontok alátámasztásaként meg kell vizsgálni az alapvető társasági jogi szabályokat is. Így lesz csak pontosabban megállapítható, mennyiben vehetők figyelembe a magyar jogba való adaptáláshoz ezek az álláspontok.

²⁵⁶ Ptk. 3:101. §

5.1. A HALÁL, MINT JOGI TÉNY KIHATÁSA A GAZDASÁGI TÁRSASÁG EGZISZTÁLÁSÁRA

5.1.1. Közkereseti társaság

A közkereseti társaságok törvényes működéséhez legalább kettő tag szükséges. A társaság jogutód nélküli megszűnését eredményezi az a körülmény, ha a társaság létszáma egy főre csökken, (így például egy kéttagú kkt. valamely tagja elhalálozik) és az ettől számított 6 hónapon belül nem jelentenek be újabb tagot a közkereseti társaságba.²⁵⁷ Ez azt jelenti, hogy 6 hónapon át függő jogi helyzet van: ha ez alatt az idő alatt a cégbíróságnál új tagot jelentenek be, akkor a közkereseti társaság tovább egzisztálhat, ha nem, akkor a határidő letelte után meg fog szűnni.²⁵⁸ A határidő leteltével automatikus a társaság megszűnése, ugyanis a cégbíróság csupán megállapítja törvényességi felügyeleti eljárás eredményeként a megszűnés tényét. Ez alatt a jogvesztő határidő alatt gondoskodni kell arról, hogy legalább még egy személy tagsági jogviszonyt létesítsen, ezzel a cég törvényes működése (azaz a legalább két tag, mint jellegadó fogalmi elem) helyreállhat. 6 hónap alatt azonban nem gyakran kerül sor a hagyatéki eljárás befejezésére, azaz a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedésére (ideális esetben), holott csak ezután lehet minden kétséget kizáróan megállapítani az elhunyt tag örökösének pontos kilétét, ennek nem mond ellent a magyar öröklés ipso iure jellege, ami azt jelenti, hogy az örökhagyó halálával következik be az öröklés. Közismert tényként tartható számon az, miszerint a hagyatéki eljárások még a legegyszerűbb összetételű hagyatékok vonatkozásában hatnál is több hónapig eltarthatnak,²⁵⁹ mindemellett nem elhanyagolandó tény, hogy nem csupán törvényes, hanem végintézkedés útján történő öröklésről is szó lehet. Nehezítheti az is a határidő betartását, hogy külföldön lévő örökös esetén különösen kézbesítési nehézségek adódhatnak, öröklési vita támadhat az örökösök között, vagy törvényes képviselőjével érdekelletétben lévő kiskorú örökös képviseletét kell rendezni a hagyatéki eljárás során.²⁶⁰

A megmaradt tagnak kötelessége változásbejegyzési eljárás keretében bejelenteni az egy főre csökkenés tényét, és ennek a kérelemnek tartalmaznia kell az elhalt tag törlésére irányuló kérelmet is. A joggyakorlatban az alábbi metódus honosodott meg:²⁶¹ amennyiben valószínűsíthető az örökös személye (mert például ő az örökhagyó gyermeke), akkor az örökösként valószínűsített személy jelentkezik a társaságban maradt egyetlen tagnál, és megegyezik vele az elhalt vagyoni illetőségének átvételéről. Ha őt igazolja örökösként a jogerős hagyatékátadó végzés, azaz a hagyaték az övé lesz, a tagsága nem vonható kétségbe. Eddig az időpontig a megmaradt tagnak kérelmeznie kell a cégbíróságnál, hogy az függessze fel az esetlegesen megindult törvényességi felügyeleti eljárást. Ezt a megmaradt tagot, ugyanis amíg az új tag be nem lép a gazdasági társaságba, a társaság üzletvezetésére és képviseletére jogosultnak kell tekinteni még abban az esetben is, ha egyébként nem minősült annak korábban.²⁶² A megmaradt tag ekkor hivatkozhat csak arra, hogy ő annak érdekében cselekedett, hogy a cég működése megfeleljen a jogszabályi

²⁵⁷ Ptk. 3:152. § (1) bek.

²⁵⁸ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 388., KGD 2003. 3.

²⁵⁹ Harsányi – Ujváriné – Miskolczi Bodnár 1991, 227.

²⁶⁰ Gál 2002, 5.; továbbá Molnos – Szabó 2015a, 9–11.

²⁶¹ Prof. Dr. Papp Tekla egyetemi tanár Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán jogász szakos nappali tagozatos hallgatóknak 2013. 03. 20-án tartott Társasági jog II. előadása alapján.

²⁶² Vö. Ptk. 3:152. § (2) bek.

előírásoknak, még ha az egyébként rajta kívül eső ok miatt bekövetkezett jogszabályba ütköző működés. Ebben az esetben a hagyatéki eljárás befejezése, pontosabban annak eredménye feltételként funkcionál: felfüggesztő feltételnek minősíthető akkor, ha az örökös minősége folytán belépett tag szerezte meg a hagyatékot, azaz e jogcímen léphetett be a társaságba. A korábban említett (az akkor még „leendő örökösnek” számító személy, tekintettel arra, hogy a magyar ipso iure öröklési rendszer szerint már az örökhagyó halálának pillanatában annak örökösévé vált, de még közhittelt érdeklően nem, és a társaságban bennmaradt tag között) megegyezés hatálya beáll. Bontó feltétel akkor ez a kitétel, ha az örökös nem ő lesz. Ebben az esetben a megegyezés hatálya megszűnik, el kell számolni a valódi örökössel az örökhagyó halálakor társasági állapothoz igazodva, és az immáron tényleges örökössel kell megegyeznie a közkereseti társaságnak, annak a megmaradt tagjának, amennyiben az örökös a tagjai között szeretné tudni, tulajdonképpen újra egyezkedni kell. Ezzel a két megoldással túl lehet lépni a társaság megszűnésére irányadó 6 hónapos jogvesztő határidőt, a társaság megszüntetésére ebből az okból nem kerül sor, ugyanis ez alatt határidő alatt a társaságban volt legalább kettő tag. Nincs határideje az örökössel való megállapodásnak, de csak addig van mód nyilvánvalóan egy ilyen megállapodás megkötésére, amíg nem kerül sor az örökössel való elszámolásra és a rá jutó vagyonhányad kiadására.²⁶³ Ha nem kíván belépni a társaságba az örökös az utóbbi esetben, a társaság tagjainak létszámát meg kell vizsgálni: amennyiben nem éri el a törvényben meghatározott kettő főt, úgy jogutód nélkül meg kell szüntetni a társaságot, ezzel szemben amennyiben eléri, akkor törvényesen működhet tovább a társaság.

A Ptk. 3:152. § (1) bekezdésével összefüggésben Boóc Ádám emeli ki azt, hogy a Ptk. nem tartalmaz arra nézve előírást, hogy kógens lenne a hat hónapos határidő, viszont jogbizonytalanságot szülne az, ha a joggyakorlat ez esetben ténylegesen elfogadná a hat hónapos határidőtől eltérő határidő alkalmazását.²⁶⁴ Ez a jogbizonytalanság megjelenik egyrészt a hitelezők oldalán, hiszen csak egy tagtól követelhetik tartozásuk kielégítését, ha a társaság vagyona nem fedezné azt, és nem biztos, hogy ennek a tagnak a vagyona elegendő lenne a tartozások fedezésére. Emellett olyan társaság egzisztál, ami nem felel meg a törvényi követelményeknek, azaz a cégbíróságnak el kell járnia törvényességi felügyeleti eljárás keretében a Ctv. 74. § (1) bekezdésének b) és d) pontjának megfelelően, ha még a társaság nem szűnt meg, és nem is léptettek be új tagot.²⁶⁵ Ha ezek a meghozott intézkedések nem jártak eredménnyel, úgy a céget megszüntnek nyilvánítja a cégbíróság, és emiatt a kényszerszertörési eljárás megindítását rendeli el.²⁶⁶ Meglátásom szerint a hat hónapos határidőtől a társasági szerződésben nem lehet eltérni, mert egyrészt nem a Ptk. 3:4. § (2) bekezdése alá tartozó, a törvénytől eltérő szabályozást engedő jogviszonyok (tag-tag, illetve tag-alapító közötti kapcsolat, jogi személy szervezete és működése) alá vonható tárgykör, mert a jogvesztő határidő leteltével a társaság megszűnik, elveszti jogalanyiságát, a cégjegyzékből törölni kell, másrészt a törvény maga mondja, hogy ez a határidő jogvesztő jellegű határidő, és olyan típusjegye a közkereseti társaságoknak, amiktől való eltérés esetén a típuszabadság elvébe ütközne. *Nochta Tibor* is a határidő eltérést nem engedő voltára utal,²⁶⁷ ez alatt az idő alatt szükséges az, hogy beléptessen egy újabb tagot a társaságban maradt tag, ellenkező esetben a törvény erejénél fogva meg fog szűnni a társaság.

²⁶³ Kisfaludi – Szabó 2008, 759.

²⁶⁴ Boóc 2014, 188.

²⁶⁵ Molnos – Szabó 2015b, 10.

²⁶⁶ Ctv. 116. § (1) bek. a) pont

²⁶⁷ Nochta 2014a, 570.

Az örökös társaságba történő belépésének feltételeit szabályozhatják szindikátusi szerződésben,²⁶⁸ de az ő nem lépésének esetére a vele történő elszámolás körülményeit is tartalmazhatja,²⁶⁹ később a szerződés részesévé maga az örökös is válhat.²⁷⁰ A szerződés alkalmazásával hatékonyan fel tudnak készülni a tagok a társasági pozíciójuknak elhalálózásuk esetére történő változásával, amennyiben (véltető) leendő örököseit az örökhagyó pedig tájékoztatja, úgy ők is tisztában lehetnek jogelődjük hagyatékának alakulásával. Az ilyen jellegű megállapodás révén megfelelően rendelkezhetnek valamelyikük halálának társaságra gyakorolt jogkövetkezményeiről egy szerződésmintával alapított gazdasági társaság tagjai is, a tagoknak egyúttal jogbiztonságot és kiszámíthatóságot is nyújt, amennyiben eltekintünk a szindikátusi szerződés módosításának, illetve megszüntetésének lehetőségétől.

Meglátásom szerint helyes az a jogalkotói álláspont, miszerint valóban csak rövid, átmeneti időre lehessenek egyszemélyes társaságok a közkereseti társaságok, ugyanakkor a közhitelesség érdekében ezt az ismérvet haladéktalanul fel kell tüntetni a cégjegyzékben is, továbbá azért, hogy a társaság valóságnak megfelelő állapotát megismerhessék a cégjegyzékbe betekintő személyek.

A jogutód nélküli megszűnést előidéző ok bekövetkezése esetén, mint amilyen ez a Ptk.-beli ok is, amennyiben nincs helye végelszámolási eljárás lefolytatásának, kényszertörési eljárást kell lefolytatni.²⁷¹ A kényszertörési eljárásnak e ponton túl nincs olyan speciális vonása, amely alapján az eljárás további ismertetése indokolt volna.

Az osztrák jogban az Unternehmensgesetzbuch (UGB) 131. § 4. pontja alapján bármely tag halála megszünteti a társaságot, mert a törvény azt feltételezi, hogy már nem áll fenn a személyében felelős tag halálával a társaság további működtetésének érdeke. Éppen ennek ellenkezője az igaz a családi vállalkozásoknál, és általános jelleggel ezért is teszi lehetővé a törvény, hogy a társaság automatikusan ne szűnjön meg, hanem azt fenn lehessen tartani.²⁷² Az eltérő kiindulási alap, illetve a társaság megszűnésének elkerülése találékony gyakorlatbeli megoldásai miatt érdemes kitérni erre, emellett a társasági szerződés egyes esetekben tulajdonképpen utódlási tervként funkcionál.

Tehát ahhoz, hogy automatikusan ne szűnjön meg a társaság, a társasági szerződésnek a törvénytől eltérő szabályozást kell tartalmaznia, de nem az örököszt kell megneveznie, (hiszen azt pontosan nem is lehet tudni) csak magát az öröklést kell lehetővé tennie. Jellemző a családi vállalkozásokra a jogszabályi felhatalmazás alapján a fő szabálytól való eltérés,²⁷³ a fő szabály következtében ugyanis pont azt a folytonosságot, amire törekednek, és egyúttal jellegadó ismérve a családi vállalkozásoknak, törné meg bármely, a társaságban résztvevő családtag halála. E törvényi felhatalmazás hiányában az élők közötti részesedés-átruházásra ügyelni kellene, de a halál kiszámíthatatlan bekövetkezése a társaság létét mindig fenyegetné. A társasági szerződés nemcsak ezt a lehetőséget, hanem olyan rendelkezést, úgynevezett „belépési klauzulát” is magában foglalhat, amellyel az örökhagyó helyébe léphet harmadik személy, ebben az esetben egyértelműen a létesítő okirat felhatalmazása, valamint az élők közötti jogügylet alapján válhat taggá.²⁷⁴ Mindezekon túl a társasági tevékenység folytatását az életben maradt tagok maguk is elhatározhatják.²⁷⁵

²⁶⁸ Auer – Balog – Jenovai – Juhász – Papp – Strihó – Szeghő 2015, 228.

²⁶⁹ Auer – Balog – Jenovai – Juhász – Papp – Strihó – Szeghő 2015, 228.; Kúria Gfv. VII. 30.186/2013/6.

²⁷⁰ Auer – Balog – Jenovai – Juhász – Papp – Strihó – Szeghő 2015, 226.

²⁷¹ Ctv. 116. § (1) bek. d) pont, Barta 2017, 87–88.

²⁷² Kalss – Probst 2013, 661.

²⁷³ Kalss – Probst 2013, 212.

²⁷⁴ Welser 2007, 451.

²⁷⁵ UGB 141. § (1) bek.

Mindezekre tekintettel a személyegyesítő társaságokkal (mind a közkereseti társasággal, mind a betéti társasággal) kapcsolatos magas fokú szerződési szabadság megfelelő szabályok felvételét teszi lehetővé a tagok számára. Ezek nevesítve: 1. a folytatási klauzula, 2. az utódlási klauzula, 3. a minősített (kvalifikált) utódlási klauzula, 4. a belépési klauzula.²⁷⁶

1. A *folytatási klauzula* arra az esetre vonatkozik, ahogy arra a neve is utal, amikor valamely tag halála esetén a többi tag egyszerűen egymással folytatni fogja a társaság tevékenységét. Az örökhagyó tag örökösei sem nem jogosultak, sem nem kötelezettek a társaságba való belépésre, a hagyatékban a társasági részesedés megváltási igényként fog jelentkezni. Az ilyen klauzulával egyértelműen el tudják kerülni a tagok azt, hogy a számukra nem kívánt vagy éppen arra alkalmatlan személy válhasson taggá úgy, mint az örökhagyó tag örököse. Az örökösnek járó társasági részesedés helyébe lépő megváltási igénnyel kapcsolatban azonban fennállhat a tőkecsökkenés veszélye. A megváltási igény kiszámolására az UGB 137. §-a irányadó, amely alapján először ki kell számolni a vállalkozás értékét, majd ezt kell az adott tag részesedésére lebontani.²⁷⁷ A közkereseti társaságbeli tag halála miatti kiválásának esetére járó megváltási igényt nemcsak korlátozni lehet, hanem azt teljesen ki is lehet zárni a társasági szerződésben. Egy ilyen szerződésbeli rendelkezés megengedett a jogirodalmi álláspont alapján, ugyanis társasági jogi szempontból, azaz a társaság működése szempontjából az örökösök érdekei nem játszanak szerepet. A megváltási igény kizárását elfogadhatónak tartja az osztrák joggyakorlat is.²⁷⁸
2. *Utódlási klauzula*: az utódlási klauzula olyan társasági szerződésbeli rendelkezés, amely esetén nem szűnik meg automatikusan a társaság, hanem az életben maradt tagok a társasági tevékenységet az örökösökkel folytatják. Ezzel a megszűnésre vonatkozó rendelkezés így háttérbe szorul, és a társasági részesedés megváltása iránti igény is eltűnik, mivel az örökös beléphetett a társaságba, nincs ok arra, hogy vele elszámoljanak. Egyszerűbb esetben az ilyen klauzulák folytán minden, tehát a nem kívánt és a társaság működésében való részvételre alkalmatlan örökös is belép a társaságba, ugyanis az egyetlen feltétel az örökösi jogállás.²⁷⁹ Az ilyen joghatás elleni védekezési mechanizmusnak a társasági tagsági jogviszonyuk felmondásával kapcsolatban az számít, ha az életben maradt tagok fenntartják maguknak azt a jogot, hogy felmondják a tagságukat bizonyos határidőn belül vagy feltétel bekövetkezése esetén.²⁸⁰ Érdekes lehetőség öröklés esetére képviselői klauzulát is a társasági szerződésbe iktatni, amivel több örökös képviselőt egy közös képviselő látja el.²⁸¹
3. *Minősített (kvalifikált) utódlási klauzula*: a személyegyesítő társaságokra jellemző a minősített (kvalifikált) utódlási klauzula társasági szerződésbeli rendelkezés is, amely alapján csak ebben a szerződésben támasztott követelményeknek megfelelő személy válhat a társaság tagjává, ez lehet konkrétan megnevezett személy, illetve más, bizonyos feltételeknek (képzettségi követelmény, a társaság munkavállalója legyen stb.) eleget tevő személy. Ezzel a társaság tagjai akaratának megfelelő személy válhat taggá, aki az örökös helyére kerül minden-

²⁷⁶ Kalss – Probst 2013, 661.

²⁷⁷ Kalss – Probst 2013, 662.

²⁷⁸ OGH 1 Ob 19/50; OGH 2 Ob 547/49; OGH 8 Ob 644/94 GesRZ 1993,38. idézi: Kalss – Probst 2013, 662.

²⁷⁹ Kalss – Probst 2013, 663.

²⁸⁰ Kalss – Probst 2013, 663.

²⁸¹ Kalss – Probst 2013, 664.

féleképpen. Egy ilyen társasági szerződésbeli rendelkezés megléte esetén azoknak az örökösöknek a számára megváltási igény nyílik meg, akik nem váltak a társaság tagjává.²⁸²

4. *Belépési klauzula:* a belépési klauzulával egy – az örökösök személyétől független – harmadik személynek lehetősége nyílik a társaságba való belépésre, aki még nem volt tag az örökhagyó haláláig. Az ilyen tartalmú rendelkezés a társasági szerződésben harmadik személy javára szóló kikötésnek minősül. A szerződésben megnevezett harmadik személy javára ez erős jogosultságot jelent, mivel az öröklést a jogutód személyének eldöntésekor nem kell figyelembe venni, de ez a megjelölt harmadik személy dönthet úgy is, hogy nem kíván a társaság tagjává válni – mert például a klauzula társasági szerződésbe való iktatásakor fennálló állapothoz képest romlott a társaság pénzügyi helyzete, reputációja, stb. – ekkor ezt a társasági szerződésbeli utódlási klauzulát meghiúsultnak kell tekinteni.²⁸³

Álláspontom szerint eltérő elbírálás alá esnek az egyes klauzulák a magyar jogban. A folytatási klauzula szerepelhet a társasági szerződésben, ezzel az életben maradt tagok ugyanis eleve kizárják annak lehetőségét, hogy az örökösök ilyen minőségükben beléphessenek a társaságba. Ettől természetesen megegyezhetnek a belépésről, csak nem, mint az elhunyt személy jogutódja, azaz neki is kell mindenféleképpen vagyoni hozzájárulást teljesítenie. Az utódlási klauzula megfeleltethető annak a szituációnak, amikor az örökösök és a tagok megegyeztek az örökösök belépéséről. A minősített utódlási és a belépési klauzula szintén azt a helyzetet teremti meg, amikor nem sikerült megegyezniük a tagoknak és az örökösöknek, tehát a társaság tagjává nem válhattak, hanem hozzájuk képest más személy válhatott taggá. Ez az állapot így megfeleltethető a megváltási igény keletkezésének.²⁸⁴ A magyar jogszabályoknak megfelelően ezek az eszközök állnak rendelkezésre az utódlási terv elkészítéséhez.

5.1.2. *Betéti társaság*

A betéti társaságra eltérő rendelkezés hiányában a közkereseti társaság szabályait kell alkalmazni.²⁸⁵ Azaz a fentebb írtak a betéti társaságnál is ugyanúgy irányadóak, a különbség a két eltérő állású tag miatt jelentkezik, a betéti társaságok különösebb jogkövetkezmény nélkül működnek mindaddig, amíg legalább egy beltág és egy kültág van a társaságban. Minimális eltérésnek minősíthető a szabály megfogalmazása, amely szerint a jogi személy jogutód nélküli megszűnésének általános esetein túl abban az esetben is megszűnik a betéti társaság jogutód nélkül, ha valamennyi beltág vagy valamennyi kültág tagsági jogviszonya megszűnik, és az ettől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül a társaság nem jelenti be a nyilvántartó cégbíróságnak, hogy a társasági szerződés megfelelő módosításával helyreállította a betéti társaságként való működés feltételeit, vagy azt, hogy a betéti társaságot

²⁸² Kalss – Probst 2013, 664. A jogutód képzettségével, szakértelmével összefüggésben lásd még: Ibrahim – Soufani – Poutziouris – Lam 2004, 474–480.

²⁸³ Kalss – Probst 2013, 665.

²⁸⁴ Egyes szerződéses kikötésekkel kapcsolatban lásd még Barta 2016a, 12–13.

²⁸⁵ Ptk. 3:155. §

közkereseti társasággá alakította át.²⁸⁶ Eljárási szempontból meg kell állapítani először a cég megszűnését törvényi ok miatt, és csak a határozat jogerőre emelkedése után lehet a kényszertörlési eljárást megindítani. A megszűnést megállapító határozatot a törvényes képviselőnek kézbesíteni kell.²⁸⁷

A jellemzően személyegyesítő társaságokban fennálló részesedéssel összefüggő öröklési kérdések – a társaság megszűnésének értelmezése szempontjából – még mindig aktuálisak, annak ellenére, hogy e vonatkozásban több közzétett, fentebb tárgyalt eseti döntés is született: az ÍH 2015. 154. számú határozat alapját egy betéti társaság kültagjának halála miatt bekövetkező, a társaság megszűnését megállapító végzés elleni fellebbezés adta. A Fővárosi Ítéltábla jogerős döntésében az első fokon eljáró bíróság végzését a már kialakult helyes jogértelmezésnek megfelelően helybenhagyta, mert újabb tag bejelentésére a kültag halálát követő 6 hónapos jogvesztő határidőn túl került sor. Ebben a konkrét esetben a halál 2014. április 12. napján következett be, a hagyatékátadó végzés 2014. november 6-án emelkedett jogerőre, a társaság álláspontja szerint az örökös csak ezután járhatott el jogszerűen, holott október 12-én már megszűnt a társaság a késlekedés miatt. A fellebbezésben hivatkoztak a korábbi, hasonló ügyekben alkalmazott érveléseken alapulnak, eszerint azért nem tudtak eljárni, mert nem volt pontosan megállapítható, ki lesz az örökös, és ő egyáltalán be szeretne-e lépni a társaságba.

Az újabb gyakorlatban került elő az a kérdés, hogy miképpen kell kezelni a társaság ex lege megszűnése után beadott változás-bejegyzési kérelmet. Természetesen a cég továbbműködésére vonatkozó adatai nem kerülnek bejegyzésre a cégjegyzékbe, még akkor sem, ha a törvénybeli ügyintézési határidőket a cégbíróság elmulasztotta.²⁸⁸ A jogerős ítéletben megállapított tényállás alapján a betéti társaság egyetlen beltagjának 2012. január 21-i halálát követően 2013. október 16-án terjesztett elő kérelmet 2013. október 1-jei hatállyal a beltag, egyben képviselőre jogosult törlésére és új beltag, egyben képviselőre jogosult személy bejegyzésére. Miután a többszöri hiánypótlásnak a cég nem teljes mértékben tett eleget az elsőfokú bíróság szerint, elutasította a kérelmet, azonban napokkal később küldte meg az erről szóló végzést. Az eljárás ideje alatt törvényességi felügyeleti eljárás is indult kérelemre a változás-bejegyzési kérelem elutasítása érdekében annak megkésett volta miatt. A kérelmező az eljárás folytatása miatt észrevételt tett, míg a társaság eljárási hibákra tekintettel fellebbezett. A fellebbezés elbírálására jogosult ítéltábla rögzítette először, hogy a cég a törvény erejénél fogva megszűnt 2012-ben, és a Ctv. 116. § (1) bekezdésének d) pontja alapján kényszertörlési eljárást indított. Az első fokon eljáró bíróság a törvény ereje miatti megszűnést helyesen észlelte, törvényességi felügyeleti eljárás során lehet megállapítani a jogkövetkezményt. Nincs arra lehetőség, hogy az anyagi jogszabályban előírt határidő elteltével az idő eltelté miatt bekövetkezett joghátrány megállapítását és a jogkövetkezmény levonását a cégbíróság mellőzze. A fellebbezőnek abban igazat adott, hogy leteltek a cégbíróság számára előírt határidők, kettő hiánypótlásra felhívó végzést bocsátott ki tiltó rendelkezés ellenére, illetve nem állt összefüggésben azok tartalma a változásbejegyzési kérelem jogszabálysértő jellegével, illetve a törvényességi felügyeleti eljárás iránti kérelmet figyelmen kívül hagyta. Mindezek ellenére a Ctv. 47. § (2) bekezdés szerinti automatikus bejegyződés nem következett be, mivel az anyagi jogi, jogvesztő jellegű hat hónapos határidő elmulasztásához maga a törvény fűzött jogkövetkezményt cégbírósági intézkedéstől vagy a társaság szándékától függetlenül.

²⁸⁶ Ptk. 3:158. § (1) bek.

²⁸⁷ ÍH 2015. 78.

²⁸⁸ ÍH 2016. 151.

Az osztrák betéti társaságok vonatkozásában is érvényesül az a szabály, miszerint rájuk speciális rendelkezés hiányában a közkereseti társaságok szabályait kell alkalmazni,²⁸⁹ éppen ezért ugyanolyan jogkövetkezéssel jár a beltág halála a betéti társaságra nézve, mint az elhunyt tagjáé a közkereseti társaságra. A kültág halála viszont az UGB 177. §-a alapján nem szünteti meg a társaságot, az ő részesedése örökölhető.²⁹⁰ Ennek a §-nak a rendelkezése diszpozitív, az abban foglaltaktól eltérhetnek a társasági szerződésben a tagok,²⁹¹ azaz akár akképp is rendelkezhetnek, hogy a kültág halála is megszünteti a társaságot.

5.1.3. Korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok

Miután a kft. egyszemélyes társaságként is működhet, így lehetséges, hogy egy kéttagú kft. egyik tagjának halála folytán a másik tag lesz az egyedüli örökös, aki a társaságot ilyen formában működteti tovább.

Az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságok vonatkozásában is – a törvényi főszabályhoz hasonlóan – az örökös az ügyvezetőtől kérheti tagként való bejegyzését. Bekövetkezhet az az eset, hogy az ügyvezető lesz az egyetlen tag, akinek halálával nem marad a társaságnak ügyvezetésre és képviselőre jogosult személye, azaz a tagváltás átvezetését az örökös nem tudja kitől kérni. Ekkor a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (Htv.) 32. § (2) bekezdése alapján kirendelhető ügygondnok járhat el, aki ugyan nem fog ügyvezetőnek minősülni, de beletartoznak azok a döntések a törvény által neki biztosított jogkörébe, amelyek szükségesek a tagváltás átvezetéséhez. A tagsági jogok gyakorlására kirendelt ügygondnoknak kötelezettsége megválasztani az ügyvezetőt, mert anélkül egy társaság nem működhet, és dönthet úgy is, hogy ő maga látja az ügyvezetői tisztséget.

A részvénytársaságok a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan működhetnek egyszemélyes formában is,²⁹² a leírtak erre a társasági formára is irányadóak. A részvénytársaságok létezését sem érinti valamely részvényes halála, a részvény forgalomképessége²⁹³ miatt nincs olyan jogi tény, ami ezt befolyásolhatná. Az osztrák jogban a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan a részvénytársaságnál sem érinti a halál a társaság létezését.²⁹⁴

²⁸⁹ UGB 161. § (2) bek.

²⁹⁰ Welsch 2007, 451.

²⁹¹ Kalss – Probst 2013, 215–216.

²⁹² Ptk. 3:323. §

²⁹³ Ptk. 3:213. §

²⁹⁴ Doralt – Nowotny – Kalss 2012, 81.

5.2. AZ ÖRÖKÖSÖK JOGI HELYZETE AZ EGYES TÁRSASÁGOKNÁL

5.2.1. Közkereseti társaságok

A közkereseti társaságok tekintetében a tagok által a társaságra ruházott vagyonelemeket vagyoni hozzájárulásnak nevezzük, azaz ezeknek nincs speciális elnevezése a korlátolt felelősségű társasághoz (üzletrész) és a részvénytársasághoz (részvény) képest. A tag halálakor tagsági jogviszonya megszűnik, a tagsági jogokat – mint személyhez fűződő jogokat, ahogyan azokat az örökhagyó gyakorolhatta – nem szerzik meg az örökösök.²⁹⁵ A jogutódjának, azaz annak a személynek, aki a kkt.-beli vagyoni hozzájárulás tekintetében örökös lesz, a társaságba való belépésre lehetősége van, de ez nem kötelezettsége.²⁹⁶ Egyetértek e körben *Besenyei Lajossal*, hiszen „teljesen fölösleges ezt kimondani, mert bárki, bármikor beléphet a társaságba, ha a tagokkal ebben megegyezett és a Gt. [Ptk.] által előírt minimális feltételeknek megfelel.”²⁹⁷ Hozzá kell fűzni azt ehhez a gondolatmenethez: helytállónak tartom azt, hogy bárki, bármikor beléphet a társaságba, de egyrészt ekkor nem kell külön vagyoni hozzájárulást teljesítenie a belépő tagnak (hacsak nem ekként állapodik meg a társasággal), másrészt a felelőssége eltérően alakulhat. Igaz az, „habár a magyar jog az ipso iure öröklés elvét vallja, mely szerint az öröklés megtörténik a halál beálltával, ahhoz, hogy az örökös a kkt. tagja legyen, szükséges, hogy a társaság tagjaival az örökös megegyezzen.”²⁹⁸ A tagsági pozíció megszerzésének jogcíme nem az öröklés lesz, hanem az a megállapodás, amit az életben maradt tagok és az örökös(ök) kötnek meg.²⁹⁹

A tagsági jogviszonyban történő jogutódlás ipso iure a halál tényénél fogva nem következik be, pusztán az öröklés nem lehet jogcíme a közkereseti társaságba történő belépésnek, eltérően az általános öröklési szabályoktól, így a társasági jog speciális rendelkezései folytán csak jogügyleti alappal, pontosabban a társasággal történő megegyezés alapján válhat taggá az elhunyt tag örököse,³⁰⁰ nem elegendő a társasági szerződésnek csupán így rendelkeznie. Ez a szabály is a közkereseti társaság erősen személyegyesítő jellegét hangsúlyozza, a tagság személyhez kötött, azzal kapcsolatban ipso iure bekövetkező jogutódlásnak nincs helye³⁰¹ a többi öröklés alá eső vagyontárggyal szemben. A törvény a társaságba történő belépést csupán lehetőségként szabályozza, erre azonban a társaságban maradt tagok (a társaság) hozzájárulása nélkül nem kerülhet sor.³⁰² Ezt a lehetőséget a törvény biztosítja az örökös számára, attól függően, hogy a megmaradt tagok és az örökös közötti bizalmi viszonyra tekintettel hajlandóak-e az előbbieket a valamennyi tag egyhangú igenléséhez kötött társasági szerződés módosítására, ami előfeltétele az örökös taggá válásának. Az egyhangú határozatra azért van szükség, mert a közkereseti társaságbeli tagváltás esetén a társasági szerződést is módosítani szükséges, ehhez pedig ennél a társaságnál valamennyi tag egyhangú szavazatára szükség van.³⁰³

²⁹⁵ Tóth 1995, 4.

²⁹⁶ Gt. 103. §, Ptk. 3:149. §, Csúri 2006, 132., Barta 2017, 83.

²⁹⁷ Besenyei 2002, 12., Besenyei 2004, 501.

²⁹⁸ Boóc 2014, 185.

²⁹⁹ Kisfaludi 2014b, 362.

³⁰⁰ Vö. SZIT-H-PJ-2015-41.

³⁰¹ Papp 2011b, 382., Kisfaludi – Szabó 2008, 759.

³⁰² Adorján 1999, 8.

³⁰³ Ptk. 3:143. § (4) bek., vö. Barta 2016a, 10.

A kkt.-beli vagyoni hozzájárulás a többi örökölhető vagyontárgyhoz képest tehát különbséget mutat, erre tekintettel a társasági szerződés az örökös belépéséről az alábbi módokon rendelkezhet:

- a. ha kizárja a belépést, akkor vagy nem módosítják a társasági szerződést, és a jogutód belépését a társaságba továbbra sem teszik lehetővé, vagy egyhangúlag módosítják annak megfelelően, hogy az örökös beléphessen a társaságba;
- b. eleve megengedi a belépést a szerződés, így egyhangúlag hozott támogató határozat³⁰⁴ révén az örökös a társaság tagjává válhat;
- c. amennyiben nem rendelkezik arról a társasági szerződés, hogy mi történik az elhunyt tag társaságban fennálló vagyoni hozzájárulásának rendezéséről, szintén a fenti két lehetősége lesz a társaságnak egyhangú társasági szerződésmódosítással.

Az örökös lehetősége az is, hogy nem lép be a társaságba. Ebben az esetben a Ptk. 3:150. § (1) bekezdése alapján el kell vele számolni, akként, amint azt a társaságtól egyébként megváló taggal (ide nem értve a társasági részesedését átruházó tagot) teszik. „Az elszámolás a társaság vagyonának forgalmi értékéből a tagra jutó rész értékének megállapítását célozza.”³⁰⁵ Az örökös igényt tarthat a meghalt tag kilépése esetére jutó vagyoni hányadra, a kilépés időpontjának pedig a halál idejét kell tekinteni. Az elszámolás – amelynek bizonyos részletkérdéseit rendezhetik a társasági szerződésben³⁰⁶ – kötelező a tagsági jogviszony megszűnése esetén a volt taggal, az örökössel, illetve a jogutóddal, kivéve, ha a társasági részesedés átruházására kerül sor vagy az örökös (a jogutód jogi személy tag jogutóddal való megszűnése esetén) belépett a társaságba.³⁰⁷ Ha ezt a kötelezettséget a társasági szerződés kizárná, korlátozná, vagy a tagra nézve törvényben meghatározottaktól kedvezőtlenebbül állapítaná meg, akkor az a rendelkezés semmis.³⁰⁸ „Ez lényegében a *societas leonina* egyik megjelenési formájaként értékelhető.”³⁰⁹ Az elszámolás pénzben célszerű, ugyanis a természetbeni elszámolás megnehezítheti a társaság helyzetét, mert például olyan vagyontárgy kiadását lehet követelni, ami a társaság működéséhez szükséges.³¹⁰ Ez az eshetőség paralel az osztrák jogirodalomnak azon speciális „félelmével”, miszerint a kötelesrészre jogosultak igényeinek kielégítése miatt a gazdasági társaság működéséhez szükséges termőföld nem fog a továbbiakban a társaság rendelkezésére állni, így a családi vállalkozás jövőbeni működtetése veszélyeztetett.

Az elszámolás tehát annak megállapítását jelenti, hogy a társaságtól megváló tagnak követelése van a tagsági viszony megszűnésének időpontjában a társasággal szemben. Az elszámolás célja a társaság teljes vagyonának forgalmi értékéből a tagra jutó rész értékének a megállapítása. A Ptk. törvényi indokolása³¹¹ is kiemeli azt, miszerint

³⁰⁴ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 386.

³⁰⁵ Kisfaludi 2014b, 363.

³⁰⁶ Barta 2017, 84., Gál 2002, 4.

³⁰⁷ Ptk. 3:150. § (1) bek.

³⁰⁸ Ptk. 3: 150. §

³⁰⁹ Boóc 2014, 173.

³¹⁰ Barta 2017, 84.

³¹¹ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről

az elszámolásnál természetesen figyelembe lehet venni a számviteli nyilvántartások adatait is, amennyiben a felek egyetértenek abban, hogy azok a valós forgalmi értékeket tükrözik. Az elszámolást minderre tekintettel úgy kell elvégezni, hogy a tagsági jogviszony megszűnésének időpontjára vetítve meg kell állapítani azt, hogy a társasági vagyoni mekkora forgalmi értéket képvisel, és ebből a tag részére a vagyoni hozzájárulásával arányos részt kell pénzben kifizetni. A kifizetésnek legkésőbb a tagsági jogviszony megszűnésétől számított három hónapon belül meg kell történnie.³¹²

Összefoglalva elmondható, hogy nem örökölheto maga a közkereseti társaságbeli tagsági viszony. Az örökösnek a társaságba tagként történő belépése nem a jogelőd tag tagsági viszonyának a folytatása lesz, hanem új tag felvételét jelenti.

5.2.2. Betéti társaságok

A betéti társaságokra a Ptk. 3:155. § alapján – eltérő rendelkezés hiányában – a közkereseti társaságokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A társasági jog és öröklési jog kapcsolódásánál azt az eltérést szabályozza a Ptk., ami a betéti társaság fogalmából³¹³ is ered, nevezetesen amennyiben valamelyik státuszából minden tag kiválik, így például elhalálozik, és 6 hónapon át nem cselekszenek a törvény előírásának megfelelően, úgy a társaság megszűnik.³¹⁴ Az előbbieken a közkereseti társaságnál megállapítottak tehát ugyanúgy irányadóak a betéti társaságokra is, a betéti társasági tagsági jogviszony sem örökölheto ipso iure.³¹⁵

A meghalt tag jogutódja új tagnak számít, amikor belép a társaságba, a társasági szerződésben pedig kötelező elemként fel kell tüntetni a vagyoni hozzájárulását.³¹⁶ A vagyoni hozzájárulásra vonatkozó pontos adat csak akkor adható meg, ha az örökös (belépő tag) és a társaság elszámol egymással. Az sem kizárt, hogy a jogutód új tag nagyobb vagy éppen kisebb vagyontömegegyl vegyen részt a társaságban. Sőt az sem kizárt, hogy az örökhagyó a társaság beltagja volt, és az örökös kültagként lép be a társaságba, vagy éppen fordítva, az örökhagyó kültag volt, és az örökös beltagként lesz a társaság tagja.³¹⁷

³¹² Nochta 2014b, 565.

³¹³ Ptk. 3:154. §

³¹⁴ Ptk. 3:158. §

³¹⁵ ÍH 2015. 154.

³¹⁶ Ptk. 3:5. § e) pont

³¹⁷ Besenyei 2004, 502.

5.2.3. Korlátolt felelősségű társaságok

A Ptk. 3:161. § (1) bekezdése szerint a törzsbetét a tag vagyoni hozzájárulása. A tagok törzsbetétei különböző mértékűek lehetnek; az egyes törzsbetétek mértéke nem lehet kevesebb százezer forintnál. A társaság cégjegyzékbe való bejegyzését követően a tagok jogait és a társaság vagyonából őket megillető hányadot az üzletrész testesíti meg. Az üzletrész forgalomképes jog- és kötelezettségösszesség, azonban annak fogalma, értéke, mértéke nem feltétlen azonos a tag törzsbetétjével.³¹⁸ „Az üzletrész nem más, mint a korlátolt felelősségű társaság tagját a társaság tagsági jogviszonya alapján megillető jogosultságok és az őt terhelő kötelezettségek összessége, amely jogosultságok és kötelezettségek az üzletrész fogalma alatt összefoglalva, egységet alkotva, egymástól elválaszthatatlanul különböző jogviszonyok tárgyai lehetnek: például átruházhatók, örökölhetők.”³¹⁹ Egyetértek azzal az állásponttal, miszerint a 2006. évi IV. törvényhez képest helyesebb az üzletrész Ptk.-beli megfogalmazása, mert a korábbi jogirodalmi álláspontokkal egyezően az már tartalmazza a tagokat terhelő kötelezettségeket is.³²⁰

A fentiekből levezethető, hogy az egyes tagokat megillető üzletrészek alapját az általuk teljesített törzsbetétek képezik, a tagok tulajdonában állnak az üzletrészek, az üzletrészek mértéke pedig eltérő is lehet. Az üzletrész örökési jogi szempontból nem kifejezetten személyhez kötődő jellegénél fogva a hagyatékhoz tartozik. Az üzletrész öröklése a korlátolt felelősségű társaság természetes személy tagjának halálakor a hagyatékba tartozó üzletrésznek a tag örökösére történő átszállása a polgári jog öröklésre vonatkozó szabályai szerint történik.³²¹

Az üzletrészhez kapcsolódnak a tagsági jogok és kötelezettségek is, előbbiek közé tartozik a taggyűlés által meghozott határozatok felülvizsgálatának kezdeményezése iránti jog. Az üzletrész hiába forgalomképes, egyes jogosultságok mégsem szállnak át, ezek közé tartozik például ez az említett jogosultság: a jogeset tényállása szerint az örökhagyó egy taggyűlési határozat ellen szavazott, de a taggyűlés meghozta a határozatot, aminek felülvizsgálata érdekében pert kezdeményezett. A peres eljárás időtartama alatt elhunyt a felperes, az örökhagyó tag örököse pedig perbe szeretett volna lépni. Az eljáró bíróság azonban megállapította, hogy a tag tagsági jogviszonya megszűnt, az örökösnek új tagsági jogviszonya keletkezett a társasággal, azaz az öröklés nem önmagában a tagsági jogviszonyban következett be, ezért a taggyűlési határozat felülvizsgálatának kezdeményezésének joga sem szállt át az örökösre.³²²

„A korlátolt felelősségű társaság – bár hordoz magán személyegyesítő jegyeket – lazább szálakkal kötődik a társaság tagjainak személyéhez, így megengedhető az, hogy a törvény erejénél fogva bekövetkező alanyváltozások álljanak be a társaság tagságában.”³²³ Az öröklés miatt bekövetkező tagváltozást, ha a társaság személyegyesítő jellegét szeretnék hangsúlyozni, és az alapítók ragaszkodnak az eredeti tagi összetételhez, a társasági szerződésben korlátozni tudják a vonatkozó szabályok betartásával. Az új tag ugyanis olyan mértékben befolyásolhatja a társaság

³¹⁸ Barta 2016b, 163.

³¹⁹ Kisfaludi – Szabó 2008, 877.

³²⁰ Pintér 2015, 15.

³²¹ Kisfaludi – Szabó 2008, 943.; Fővárosi Ítéletábrla 13. Gf. 40.338/2011/6.

³²² ÍH 2015. 119.

³²³ ÍH 2015. 119.

működését, amely nem felel meg az érdeküknek.³²⁴ Ez a lehetőség a Ptk. hatályba lépésével jelentősen beszűkülve, de továbbra is lehetséges.

A jogszerezés a halál pillanatában következik be, azonban az öröklés tényét a társaságnak be kell jelenteni, és annak jogosultságát igazolni is kell. Egyidejűleg kérni kell a társaság ügyvezetőjét, hogy a tagjegyzéket megfelelően módosítsa, majd nyújtson be a cégbírósághoz változásbejegyzési kérelmet az öröklés útján taggá vált személynek a cégjegyzékbe történő bejegyzése érdekében. Az örökös minőség igazolására alkalmas lehet a jogerős hagyatékátadó végzés vagy öröklési perben hozott jogerős bírósági ítélet, vagy öröklési bizonyítvány is.³²⁵ Az elhunyt tag üzletrésze a jogutód öröklése a tag – mint örökhagyó – halálával ipso iure megnyílik, s az öröklés megnyílásával az örökös, a jogelődjének pozíciójába lép. Természetesen ez nem teszi szükségtelessé az örökhagyó ezen üzletrésze – mint hagyatéka egy részére is – vonatkozóan a hagyatéki eljárás lefolytatását és az örökös ebbéli minőségének deklarálását.³²⁶

Korlátolt felelősségű társaságoknál szintén az örökösök elhatározásán múlik, tovább szeretnék-e vinni jogelődjük részét, a tag halála esetén örököse – az örökös minőség igazolása mellett³²⁷ – a Ptk. megfogalmazása szerint kérheti az ügyvezetőtől a tagjegyzékbe való bejegyzését.³²⁸ Itt is szükséges tehát az, hogy az örökös kiléte egyértelműen megállapítható legyen, az európai öröklési bizonyítványt ennek európai szintű egységesítése érdekében vezették be, amelynek használata nem kötelező,³²⁹ azonban célszerű. A bizonyítvány a teljes hatályú hagyatékátadó végzés, a teljes hatályúvá vált ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés, valamint az ideiglenes hagyatékátadó végzéssel érintett valamennyi igény bírósági elbírálása esetén hozott hagyatéki eljárást befejező végzés jogerőre emelkedését követően kérhető, ezeket az időpontokat megelőzően csak a végrendeleti végrehajtó, a hagyatéki gondnok, valamint a hagyatékbeli társasági részesedés, illetve követelés miatt kirendelt ügygondnok kérelmezheti ebbéli jogosultságuk bizonyítására a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyzőnél.³³⁰ A kérelem, valamint a bizonyítvány formanyomtatványát a Bizottság 1329/2014/EU rendelet, az öröklési rendelet végrehajtási rendeletének 4., illetve 5. melléklete tartalmazza. Az európai öröklési bizonyítványt azért alkották meg, hogy az Unióban a határon átnyúló vonatkozású öröklések gyors, zökkenőmentes és hatékony rendezése érdekében az örökösök, hagyományosok, végrendeleti végrehajtók, illetve a hagyatéki gondnokok egy másik tagállamban, például a hagyatéki javak fellelhetősége szerinti tagállamban könnyen igazolni tudják jogállásukat, jogaikat és jogosítványukat. A bizonyítvány nem veheti át a tagállamokban hasonló célokra esetlegesen létező belső okiratok helyét.³³¹ Az öröklési

³²⁴ Lőrinczi 2012, 12–13.

³²⁵ Kisfaludi – Szabó 2008, 944.

³²⁶ Tarr 1992, 276.

³²⁷ Kisfaludi – Szabó 2008, 944.

³²⁸ Ptk. 3:170. §

³²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (ÖR) (69) preambulum-bekezdés

³³⁰ Hetv. 102/B. § (1)-(3) bek.

³³¹ ÖR (67) preambulum-bekezdés

bizonyítvány önmagában nem képez végrehajtható jogcímet, azonban bizonyító erővel bír, továbbá feltételezni kell, hogy hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényezőkre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényezőket, például a végintézkedések tartalmi érvényességét.³³²

„Az üzletrész nem dolog. Az üzletrész akkor is „jogösszesség”, ha annak dologiasodása kétség kívül megfigyelhető. Ezért az üzletrész öröklése esetében sem alkalmazhatók kizárólag az öröklés dologi jogon alapuló szabályai, hiszen az üzletrész nem csupán vagyoni érték, hanem egyben társasági státuszt is jelent, azaz az örökös (jogutód) „tulajdonába” nem csupán egy vagyoni érték kerül, hanem tagjává is válik egy társaságnak. A társaság zártságának elvén a korábbi társasági jogok is tartalmazták, hogy az örökléssel a jogutód csak a társaság beleegyezése, akarata (ez alatt nyilvánvalóan azt kell érteni, hogy a társasági szerződésben a tagok kiköthették azt, hogy öröklés esetén nem szállhat át az üzletrész – megjegyzés a szerzőtől) alapján válhat a társaság tagjává. Ha a társaság olyan szabályokat érvényesít a társasági szerződésében, ami ezt kizárja, úgy a jogutóddal természetesen el kell számolni (azaz „kiadni neki, ami jár”). [...] A Ptk. rendelkezésének szövegezése – a diszpozitív szabályozási módszer miatt is – némileg megfordítani látszik a korábbi szabályozás egyenes vonalú logikáját. Az átszállás szabályát kifejezetten nem mondja ki (csak a szakasz címében utal rá), azonban azt adotttnak veszi, amikor abból indul ki, hogy az örökös önmagában a jogutódlás igazolásával kérheti a tagjegyzékbe való bejegyzését.”³³³

A rendelkezésnek az a kifejezése, miszerint „az örökös kérheti a tagjegyzékbe való bejegyzést” azt sugallja, Pázmándi Kinga megjegyzésével bizonyos szempontból ellentétben, miszerint az üzletrészek öröklésére vonatkozó új szabályozással erősödött az ipso iure jelleg, mégsem valósult meg maradéktalanul. Ezért azt is meg kell vizsgálni, mi történik akkor, ha az örökös nem kéri a tagként való bejegyzését, amely egyébként történhet kifejezett nyilatkozattal és hallgatólagosan is. Meglátásom szerint először meg kell nézni a társasági szerződést, rendelkeztek-e abban az üzletrész megváltásáról. Ha igen, és az erre feljogosított személyek hajlandók az üzletrész megváltására, úgy biztosítva nekik ezt a jogot, megválthatják az üzletrészt, kifizetve annak forgalmi értékét. Ha nincs meghatározva ilyen személy a társasági szerződésben, vagy ezzel a jogával nem kíván élni (ugyancsak kifejezett nyilatkozattal vagy nem nyilatkozik a Ptk.-ban meghatározott 30 napos jogvesztő határidő alatt), abban az esetben az üzletrészt bevonják, és annak értékét a társaság kifizeti az örökös részére. Bizonyos idő után a társaság számára is nyilvánvalóvá fog válni, hogy valamely tag meghalt, ekkor a társaság számára fennáll az a lehetőség, hogy nyilatkoztassa az örököszt a belépés szándékáról, hiszen a Ptk. nem zárja ki ezt, és ha az örökös igenlően válaszol, akkor is az örökös fogja kérni a tagként történő bejegyeztetést. Ha nemleges választ ad, akkor a társaság is tud annak érdekében tenni, hogy ez az átmeneti állapot (valamely üzletrésznek nincs tulajdonosa) minél hamarabb megszűnhessen.

A korlátolt felelősségű társaság tagjaiban bekövetkezett változást – a tagváltozás szabályszerű bejelentése esetén – az ügyvezető köteles haladéktalanul átvezetni a tagjegyzéken az üzletrész megszerzésének időpontjával, és ezt a cégbírósághoz bejelenteni. A 2006. évi IV. törvény szabályozása alapján mondta ki még a Fővárosi Ítéltábla, hogy a tagsági jogok az új tagot a tagsági jogviszonyának ügyvezetőhöz való szabályszerű bejelentésétől kezdődően megillették.³³⁴ A vonatkozó döntés a tagjegyzékben bekövetkező változásokkal kapcsolatban merült fel. E tör-

³³² Vö. ÖR (71) preambulum-bekezdés

³³³ Pázmándi 2014, 634.

³³⁴ BDT 2014. 3164., Gt. 150. § (3) bek.

vény 150. § (3) bekezdése még példálózó jelleggel megemlítette az üzletrész átszállását, mint a tagok személyében vagy az üzletrészekben bekövetkezett változást, amelyet át kell vezetni. Ehhez képest a Ptk. 3:197. § (3) bekezdése szerint a tagjegyzék adataiban bekövetkező változásokat kell átvezetni, amibe bele kell érteni az üzletrészeket is, mert a tagjegyzék tartalmi elemei közé tartozik valamennyi tag és a törzsbetétek mértékének megjelölése.³³⁵ „A tagjegyzék a kötelező cégiratok része, azaz azt – illetve a tagjegyzéket érintő bármely adat megváltozásakor annak hatályosított változatát – a közhiteles cégnyilvántartásba is be kell nyújtani.”³³⁶ Ha nem kerül sor az adatok átvezetésére – ezek közé az adatok közé tartozik a tagok és az ügyvezető személye is –, akkor törvényességi felügyeleti eljárást kell lefolytatni, a lehetséges intézkedések közül a cégbíróságnak azt kell alkalmazni, amelyik az adott esetben a legalkalmasabb a cég törvényes működésének helyreállítására.³³⁷

Bizonyos személyektől – például az elhunyt tag hozzátartozóitól – a társaság tudomást szerezhet arról, hogy valamely tag meghalt, ugyanakkor nem ismerhet minden kétséget kizáró információt az örökös kilétéről, különösen akkor nem, ha öröklési jogi vita merült fel. A társaságnak ugyanakkor nincs arra lehetősége, hogy „nyomozzon” az örökös után, nem tudja megállapítani saját kezdeményezésére az örökös személyét, különben ez a társaságra nézve nagy terhet róna. Se a Gt., se a Ptk. nem ír(t) elő olyan kötelezettséget, hogy az örökösnek vagy a jogutódnak be kellene jelentenie a jogutódlás bekövetkeztét. A törvénykönyvek ugyanis halál esetén az örökös kezdeményezését, pontosabban e személy kérelmét tartalmazták. Az örökösök saját jól felfogott érdeke az, hogy a bejelentést megtegyék, mert ezzel válnak képessé a tagsági jogok gyakorlására,³³⁸ ennek formája – az üzletrész átruházása során alkalmazandó szabályok analógiájára – közokirat vagy teljes bizonyítóerejű magánokirat lehet.³³⁹ Az örökös minőség igazolása jogerős hagyatékátadó végzés vagy öröklési perben hozott ítélet formájában közokirati formának minősül. Ha az örökösök nem jelentkeznek a társaságnál, úgy jogilag értékelhető szempontból az üzletrész megszerzése sem valósulhat meg. Ennek az állításnak nem mond ellent a magyar öröklés ipso iure jellege, mivel több más vagyontárgy, így például ingatlan teljes jogú megszerzéséhez az öröklési jogcímen túlmenően az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés is szükséges, mert ennek hiányában például az örökös nem tudná azt átruházni, tehát a rendelkezés jogát érinti. A cégbíróság a tag haláláról esetleg értesülhet a társaság bejelentése alapján, vagy a közjegyző is megküldheti a hagyatékátadó végzést.³⁴⁰

A Ptk. 3:168. § (2) bekezdése ugyan az átruházás bejelentése esetén irányadó szabályokat tartalmazza, de öröklés esetén is nyilatkozni kell, hogy az új tag a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri-e el. Ha nem lenne ez megkövetelhető, akkor az örökössel szemben nem lehet a társasági szerződésbeli rendelkezéseket kikényszeríteni, amennyiben korábban nem volt a társaság tagja.³⁴¹ A társasági szerződés tartalma pedig különösen jelentős akkor, amennyiben a Ptk. adta lehetőségek mentén eltértek a törvény szövegétől. A törvény

³³⁵ Ptk. 3:197. § (2) bek. a) pont

³³⁶ Pázmándi 2014, 606.

³³⁷ BDT 2014. 3166.

³³⁸ Kisfaludi – Szabó 2008, 948.

³³⁹ Barta 2012, 13., Ptk. 3:168. § (2) bek.

³⁴⁰ BDT 2014. 3166.

³⁴¹ Barta 2012, 13.

nem rendelkezik azokról a jogkövetkezményekről, mi történik, ha nem jelentik be a tagváltás tényét, de az megállapítható, hogy ez a probléma előtérbe fog kerülni a társaság működése során, gondoljunk például a döntéshozatali mechanizmusra. A forgalom biztonsága, valamint a cégjegyzék közhitelességének előmozdítása érdekében megfelelőnek tartjuk Barta Juditnak szintén az üzletrész átruházásának szabályaiból átemelt analógiáját a kérelem előterjesztésének határidejére vonatkozóan, ami az örökös minőséget igazoló okirat (jogerős hagyatékátadó végzés, öröklési per esetén jogerős ítélet, valamint öröklési bizonyítvány) megszerzésétől számított nyolc nap.³⁴² Indokolja ezt az is, hogy a Ptk. külön nem határoz meg a bejelentésre vonatkozó határidőt, és nem érvényesül rá az a szabály, miszerint ha a Ptk. nem határoz meg adott jognyilatkozat megtételére vagy cselekmény elvégzésére határidőt, akkor azt késedelem nélkül kell megtenni,³⁴³ ugyanis az örökös tagként való belépésére irányuló jognyilatkozat nem kötelező; a törvény szövegében az szerepel, hogy tagként való bejegyzését kérheti az ügyvezetőtől az örökhagyó halálának esetére.³⁴⁴

A KGD 2001. 2. eseti döntés szerint egy kft. tagjai akként rendelkeztek a társasági szerződésben, hogy az egyik tag halála esetén üzletrészt a többi tag „öröklí”. A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint a korábban hatályos gazdasági társaságokról szóló törvény (1997. évi CXLIV. törvény) alapján csak ennek a törvénynek a keretei között állapíthaták meg szabadon a társasági szerződés tartalmát, olyan döntést nem hozhattak, hogy a meghalt tag üzletrészt a többi tag „öröklí”. A törvény 136. § c) pontja alapján a társaság rendelkezett az üzletrésszel öröklés esetén, ha az átszállást kizárta a társasági szerződés, és ha a tagok, illetőleg a társaság az üzletrészt nem váltották meg, addig, amíg meg nem történt a megváltás. Az üzletrész átszállása a törvény erejénél fogva következett be (a hatályos rendelkezéshez képest ez jobban ki volt fejezve), így ezt nem kellett a társasági szerződésben szabályozni, azonban az öröklés tényét a jogutódnak be kellett jelentenie a társaság számára ugyancsak annak érdekében, hogy a változásokat az ügyvezető átvezethesse a tagjegyzéken, és kezdeményezze a cégbíróságnál azok bejegyzését.³⁴⁵ Amennyiben az örökhagyó üzletrészt a társaság szerzi meg, akkor az saját üzletrészt eredményezett. Amennyiben eleve tag volt az örökös, úgy az üzletrésze az örökölt üzletrésszel megnövekedik.³⁴⁶ Ha az átszállást kizárta a társasági szerződés, az üzletrész bevonásának lehetőségét szabályozni célszerű volt. A bevonás az üzletrész kft. általi ipso iure sajátos szerzőmódja, amelynek keretében a társaság az uratlanná váló üzletrészt a törzstőke leszállításával véglegesen átveszi.³⁴⁷ A jogeset szerinti helyzet akkor váltotta ki volna a társaság tagjai által megkívánt joghatást, ha mindegyik tag végrendelkezne, amelyekben az üzletrészüket tekintve a többi tagot nevezik meg örökösnek,

³⁴² Barta 2012, 14., Ptk. 3:168. § (2) bek.

³⁴³ Ptk. 3:91. § (3) bek.

³⁴⁴ Ptk. 3:170. § (1) bek.

³⁴⁵ Kovács 2015, 96.

³⁴⁶ Ehhez megfelelően lásd a 2006. évi IV. törvény 121. § (2) bekezdését. A Ptk. ezt a rendelkezést ugyan elhagyja, de továbbra is következik abból a szabályból, hogy minden tagnak egy törzsbetéte lehet. [Ptk. 161. § (2) bek.] Üzletrész törzsbetét nélkül nem létezik, és ha nem lehet egy tagnak több törzsbetéte, több üzletrésze sem lehet, azaz ha változik (növekszik) az üzletrész mértéke, akkor csak ez az egy üzletrész változhat. Ettől meg kell különböztetni a közös tulajdonban lévő üzletrészeket, amelyek nem minősülnek önálló üzletrésznek, a Ptk. megfelelő szabályai lesznek ezekre irányadóak, hiszen ők egy tagnak minősülnek a társaság felé. [Ptk. 3:165. § (1) bek.]

³⁴⁷ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 451.

először ez közös tulajdont hozna létre, majd a tagok ezt felosztják az üzletrész felosztásának szabályainak megfelelően. Ez a megoldás jogszerű lenne ma is, azonban nem teljesen problémamentes: a tagoknak ugyanis folyamatosan ügyelni kell arra, hogy mindig az aktuális tagokat tartalmazzák a végintézkedések, ami bizonyos végintézkedési formáknál további költségvonatot képez, és a tagok közötti folyamatos információáramlást is feltételezi.

Az üzletrész átszállásával összefüggésben a Ptk. a korábbi törvényhez (2006. évi IV. törvény) képest akként módosította a szabályozást, hogy az üzletrész átszállását nem zárhatják ki a tagok a társasági szerződésben. A tagoknak lehetőségük van arra, hogy a társasági szerződésben kijelöljék azt a személyt, aki jogosult az örököstől az üzletrészt megváltani.³⁴⁸ A törvény így az öröklés ipso iure öröklési rend elveihez, valamint a végintézkedésekre vonatkozó szabályokhoz is igazodni akar.³⁴⁹ A megváltás vonatkozásában a törvény határidőt iktatott be, melynek körében a megváltás 30 napos határidejétől nem lehet eltérni a társasági szerződésben a jogutód hátrányára – azaz felfelé, 30 napnál többet előírva.³⁵⁰ Teljes mértékben egyetértek azzal az állásponttal, miszerint a törvény a társasági szerződésben „feljogosított személyek”-ről beszél, ami egyfelől jelenti azt, hogy a társaság nem válthatja magához az üzletrészt, másfelől a társasági szerződés nem csupán a tago(ka)t, hanem akár kívülálló személy(eke)t is megjelölhet a megváltás jogosultjaként.³⁵¹ Ez a lehetőség a társaság működőképességét, illetve fennmaradását segítheti elő, mert az örökösöknek így nincs lehetőségük, hogy a társaság vagyonára igényt tartva szerezhessék meg az örökrészüket.³⁵² A jogszabály nyelvtani értelmezésével arra a következtetésre lehet jutni, hogy a forgalmi érték örökös részére történő megfizetésére is sort kell keríteni ez alatt a 30 nap alatt.³⁵³

Jogszabályba ütköző a társasági szerződésnek azon rendelkezése, miszerint ha a tag örökös nélkül hal meg, a többi tag jogosult lenne az üzletrész megváltására³⁵⁴ anélkül, hogy megfelelő mértékű megváltásra kötelezettek ne lennének. Nem fordulhat elő az a helyzet, hogy egy természetes személy halála esetén ne lenne örökös, hiszen az állam legalábbis szükségképpen törvényes örökös a Ptk. alapján.³⁵⁵

³⁴⁸ Vö. Ptk. 3:170. §, Vékás 2013, 158., Kisfaludi 2014b, 383.

³⁴⁹ Komáromi – Pázmándi 2014, 214–215.

³⁵⁰ Sárközy 2014, 117.

³⁵¹ Sárközy 2014, 117.; lásd még Barta 2016b, 169.

³⁵² Halász 2015, 20–21.

³⁵³ Lásd Barta 2016b, 168–169.

³⁵⁴ LB Cgf. VII. 30.241/2001/2., idézi: Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 412.

³⁵⁵ Ptk. 7:74. §

5.2.4. Részvénytársaságok

A részvénytársaság esetében a kibocsátó társaságban gyakorolható tagsági jogokat megtestesítő, névre szóló, névértékkel rendelkező forgalomképes értékpapír, a részvény³⁵⁶ a Ptk. 5:14. § (2) bekezdése alapján tulajdonjog tárgyaként viselkedhet, éppen ezért örökölhethet.³⁵⁷ Értékpapír jellegüknél fogva a Hatodik Könyv vonatkozó rendelkezései is irányadóak rájuk;³⁵⁸ megtestesíti a részvényesi minőségből folyó jogokat,³⁵⁹ a tagsági jogokról pedig csak részvénytársaság állíthat ki értékpapírt.³⁶⁰ A részvényes személyében bekövetkező változás tipikusan szerződésen alapul, de más jogi tények, így például öröklés vagy jogutódlás is eredményezhetik³⁶¹ az Ötödik Könyv rendelkezéseire is figyelemmel. Nyomdai úton előállított részvény tulajdonjogának nem átruházás – így öröklés – jogcímén történő átszállása esetén az új részvényes kérésére az igazgatóság a tulajdonosváltozást a tulajdonszerzést igazoló okiratok alapján, a részvény hátoldalán vagy toldatán – a tulajdonosváltozást igazoló okirat megjelölése mellett – átvezeti. A tulajdonosváltozást igazoló okirat öröklési jogi szempontból ebben az esetben is hagyatékátadó végzés, de akár öröklési perben hozott jogerős bírói ítélet is, vagy öröklési bizonyítvány lehet. A változás igazgatóság általi átvezetése a forgatmányi láncolat részét képezi; de nem az igazgatóság fog forgatmányozni, hanem a forgatmányt a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén pótolja.³⁶²

Dematerializált részvény megszerzése esetén a korábbi részvényes értékpapírszámlájának megterhelését és a megszerzendő részvényeknek az új részvényes értékpapírszámláján való jóváírását az értékpapír-számlavezető az új részvényes kérelmére, a tulajdonszerzést igazoló okirat alapján hajtja végre.³⁶³

A részvényesek egyik nevesített joga a részvénykönyvbe történő bejegyeztetés joga, ami azért jelentős, mert a részvényes a részvénytársasággal szemben ebbéli jogi helyzete alapján őt megillető jogokat a bejegyzés után gyakorolhatja. Ahogy azt a Ptk. is kijelenti, a bejegyzés elmaradása a részvényes részvény feletti tulajdonjogát nem érinti,³⁶⁴ azaz a részvényes halálával örökösei annak forgalomképessége miatt automatikusan megszerzik, nem szükséges a bejegyzés.

A részvények forgalomképességének törvénybeli korlátozásának³⁶⁵ megjelenése a dolgozói részvény. A dolgozói részvény olyan részvényfajta,³⁶⁶ amely a részvénytársaságnál teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott munkavállalók számára részvényesi jogokat biztosít.³⁶⁷ A kibocsátás elsődleges célja az, hogy a munkavállaló számára

³⁵⁶ Ptk. 3:213. § (1) bek., Harsányi 2010, 43–45.

³⁵⁷ Kisfaludi 1991, 150.

³⁵⁸ Ptk. 6:565-6:571. §, lásd még Harsányi 2015, 47–51.

³⁵⁹ Harsányi 2016, 202.

³⁶⁰ Ptk. 3:11. §

³⁶¹ Vezekényi 2014, 732.

³⁶² Vezekényi 2014, 732.

³⁶³ Ptk. 3:221. §, Fabó 2014, 412–413.

³⁶⁴ Ptk. 3:246. § (1) bek.

³⁶⁵ Orosz 1996, 11.

³⁶⁶ Ptk. 3:228. § (1) bek. c) pont

³⁶⁷ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 459.

részvényesi jogokat biztosítson, illetőleg ösztönözze a munka eredményesebb elvégzésére.³⁶⁸ A dolgozói részvény a hagyaték része lesz, és mint ilyenről, végrendelkezni is lehet.

A korlátozás öröklés esetén az alábbiak szerint jelenik meg: ha az örökhagyó hagyatékában ilyen értékpapír található, azt az örökös megszerzi, de ha ő nem ugyanannál a részvénytársaságnál dolgozik, mint amelyik a részvényt kibocsátotta, azaz nem munkavállalója, vagy nem minősül más olyan személynek, akire nézve az alapszabály ezt a lehetőséget megadja, kötelezettsége, hogy átruházza a részvényt,

- ha hagyatéki eljárásra nem került sor, az örökhagyó halálától;
- hagyatéki eljárás esetén a hagyaték teljes hatályú átadásáról rendelkező hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése napjától;
- öröklési per esetén a bírósági ítélet jogerőre emelkedése napjától számított hat hónap elteltét követő első közgyűlésig.³⁶⁹ A kezdőnap olyan időpontra esik, amikor már pontosan megállapítható az örökös személye. Ha eddig az időpontig nem kerül sor az átruházásra, vagy bevonják a részvényt, vagy más részvényfajtvá átalakítva a társaság értékesíti, egyúttal a törvény kimondja, hogy akkor a részvény névértéke megilleti az örököst.³⁷⁰ Természetesen az átalakított részvényt – amennyiben olyan típusú értékpapírként hozzák forgalomba, például törzsrészvényként – az örökös megszerezheti. Amennyiben az örökösnek módjában áll, javasolt, hogy a dolgozói részvényt ellenérték fejében ruházza át, mivel ekkor akár a névértéken felüli összeghez juthat.

Az örökös helyzete e részvényfajtnál speciális: a részvénynek ugyan tulajdonosa, de az ahhoz kapcsolódó jogokat nem tudja gyakorolni, nem jegyeztetheti be magát a részvénykönyvbe, mert a dolgozói részvény az örökhagyó személyéhez kötött.³⁷¹ Mindezek a szabályok nem jutnak érvényre akkor, ha az örökös, vagy több örökös közül valamelyik, vagy mindegyik a kibocsátó részvénytársaság dolgozója vagy dolgozói részvény megszerzésére más okból jogosult: velük szemben ezek a korlátozások nem érvényesülnek, nem kell elidegeníteniük az örökölt dolgozói részvényeket.³⁷²

5.3. AZ ÖRÖKLÉSI SZERZŐDÉS LEHETSÉGES SZEREPÉRŐL A TÁRSASÁGI JOGBAN

Az örökölhető vagyonelemek egyik jelentős ismérve az, hogy azok forgalomképes jogosultságok és kötelezettségek. Az egyes társasági formákhoz kapcsolódó részesedések öröklése nem mindegyik esetben tűri az ipso iure tulajdonosváltást, az átszálláshoz feltétel társulhat, míg másokat az örökösök könnyebben meg tudnak szerezni. Az öröklési jogi forgalomképességgel a társasági jogi forgalomképesség rokon vonásokat mutat azzal, hogy utóbbiban sokkal jelentősebb szerepe van a jogviszonyt alakítóknak, ugyanis a jogszabályok nagyobb szabadságot

³⁶⁸ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 459.; Gadó 2011, 3.

³⁶⁹ Ptk. 3:237. § (3) bek.

³⁷⁰ Ptk. 3:238. § (4) bek.

³⁷¹ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 461.

³⁷² Lásd még Orosz 1996, 11.; Sándor 2014, 291.

adnak: a részvények – a dolgozói részvények és egyéb korlátozottan forgalomképesé tett részvények kivételével – szabadon átruházhatóak; az üzletrészek is forgalom tárgyai lehetnek, de e jellegük korlátozható például elővásárlási joggal, vagy ha a társasági szerződés adásvételen kívül más jogcímen nem engedi az átruházást, vagy azt más feltételhez kötik, vagy öröklés esetén megváltásra jogosult személyt jelölnek ki; míg közkereseti és betéti társaság esetében a társasági részesedés átruházásához a társasági szerződés egyhangú módosítása szükséges.³⁷³ A társasági részesedések átruházás-korlátozásának az a célja, hogy ilyen módon elkerüljék a nemkívánatos személyek társaságba történő belépését, a döntéshozatalban való részvételüket, akár egyszerű, akár minősített többséget biztosító befolyásnak a megszerzését.³⁷⁴

Speciális élők között kötött, de halál esetére szóló átruházási szerződés az öröklési szerződés, melynek társasági jogban történő alkalmazásával kérdések merülhetnek fel. A magyar jogban fellelhető öröklési szerződés mellett érdemes megvizsgálni az osztrák öröklési szerződést annak érdekében, hogy megalapozottabb legyen az álláspont arra nézve, milyen szerepet tölthet be a társasági részesedésekkel összefüggő öröklési jogi kérdések megoldásában a magyar változat; az egyik vagy a másik jog által szabályozott, elnevezésében azonos jogintézmény utódlási tervvé válhat-e.

5.3.1. Az öröklési szerződésről általában

A Ptk. szerint az öröklési szerződéssel az örökhagyó a vele szerződő felet a magának, illetve a szerződésben meghatározott harmadik személynek nyújtandó tartás, életjáradék, illetve gondozás ellenében – vagyona, annak egy meghatározott része vagy meghatározott vagyontárgyak tekintetében – örökösévé nevezi; a másik fél kötelezettséget vállal a tartás, életjáradék, illetve gondozás teljesítésére.³⁷⁵ A szerződés sajátossága, hogy az örökhagyó az öröklési szerződésben bármilyen végrendeleti rendelkezést tehet, míg az örökhagyóval szerződő félnek az öröklési szerződésbe foglalt végrendeleti rendelkezése érvénytelen.³⁷⁶ Az örökhagyó szempontjából a formáját tekintve a szerződés egyben tehát végintézkedés, ugyanakkor tartalma szerint a tartási vagy az életjáradéki szerződésnek speciális típusa, ezért e szerződések szabályait is megfelelően figyelembe kell venni,³⁷⁷ ezeken kívül még szerencseszerződés is, amelyben a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás aránya a szerződés megkötésekor fogalmilag nem vizsgálható.³⁷⁸ A végintézkedési jelleg abból is kitűnik, hogyha az öröklési szerződés érvénytelen, de egyébként az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek megfelel az okirat, akkor azt ekként kell elbírálni.³⁷⁹ A szerződés alakiságára

³⁷³ Papp 2011, 130.

³⁷⁴ Török 2011, 3.

³⁷⁵ Ptk. 7:48. § (1) bek.

³⁷⁶ Ptk. 7:48. § (3) bek.

³⁷⁷ Ptk. 7:52. §, Anka 2014, 588.; Vékás – Weiss 2014, 2430.; Orosz 2014, 264. Az öröklési szerződésekkel kapcsolatban lásd még Szalma 2016, 377–382.

³⁷⁸ Vékás – Weiss 2014, 2431.

³⁷⁹ BH 1996. 362.

vonatkozóan, hogy az érvényes legyen, az írásbeli végrendeletre vonatkozó szabályokat azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a szerződésnek akkor is a más által írt végrendelet alaki érvényességi feltételeinek kell megfelelnie, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült.³⁸⁰

Az öröklési szerződéssel átruházott vagyontárgy nemcsak ingó és ingatlan lehet, hanem bármely olyan vagyonelem, ami öröklés útján is átszállhat, hiszen az öröklési szerződéssel a szerződő fél, ahogy az a fogalomból is kiderül, az örökhagyó örökösévé válik akkor is, ha egyébként nem minősülne törvényes örökösének, ugyanúgy, mint a többi végintézkedési formánál. Nem feltétel, hogy a teljes vagyona nézve váljon örökössé, elegendő bizonyos vagyontárgyak meghatározása az öröklési szerződésben, így akár azok lehetnek az örökhagyó üzletrészei, részvényei stb. is, és ezeknek a meghatározott vagyonelemeknek megfelelő értékű ellenszolgáltatást kell a szerződéses örökösnek nyújtania.

5.3.2. A társasági részesedések átruházása öröklési szerződéssel

Dogmatikai szempontból az átszállás és az átruházás származékos szerződésmódnak minősül; az átszállás általában a jogalany akaratától függetlenül megy végbe jogszabályi rendelkezés, születés, halál stb., azaz objektív jogi tény következtében, ilyen a társasági jogi szempontból is releváns öröklés és jogutóddal való megszűnés. Az átruházás ehhez képest a jogalanyok egyező akaratára van szükség, tehát szubjektív jogi tény alapján.³⁸¹ Általánosságban elmondható, hogy nem kizárt a társasági részesedések öröklési szerződés útján történő átruházása,³⁸² amit a bírói gyakorlat is alátámaszt nemcsak tartási szerződés, hanem öröklési szerződés vonatkozásában.³⁸³ A társaságokra vonatkozó öröklési jogi szabályok rövid áttekintésén túl az öröklési szerződéseknek ilyen módon történő megjelenését tekintjük át e részben.

Az öröklési szerződés és a szindikátusi szerződés ismérveinek egybevetése³⁸⁴ alapján megállapítható, hogy az öröklési szerződésekre jellemző tartalom ugyan szűkebb kört képvisel, mint amilyen tartalommal a szindikátusi szerződéseket meg lehet kötni, de előbbi beolvasható az utóbbi szerződésekbe, mert nem egymásnak ellentmondó szolgáltatásokról van szó, mindkettő bizonyos tekintetben egyfajta együttműködést takar. Míg a szindikátusi szerződés a társaság tagjainak egymás közötti szerződéses viszonyát rendezi, általában valamilyen többletkötelezettséget tartalmaz, vagy a Ptk.-ban nem található kérdést rendez, addig az öröklési szerződés a szerződéses örökös és az örökhagyó közötti kapcsolat, amely teljesítése során a leendő örökös az örökhagyó javára tartást vagy életjáradékot nyújt. Ez tekintettel a szerződés szerencseelemére, akár hosszabb ideig fennálló szoros kapcsolatot teremthet a szerződéses felek között. Ezekkel – ahogy az látható – hatékonyan elő lehet segíteni a jogviták megelőzését és a tag halálának társaságra gyakorolt hatásainak csökkentését.

³⁸⁰ Ptk. 7:49. § (1) bek.

³⁸¹ Török 2011, 3.

³⁸² Például az üzletrészek öröklési szerződéssel való lekötése és átruházása vonatkozásában lásd Koday Zsuzsanna álláspontját: Koday 2001, 11.

³⁸³ BDT 2007. 1581.

³⁸⁴ Nagy Barna – Dúl 2017, 8–12.

Lehetőség van arra is, hogy a szerződéses örökösöt rendelje ki a közjegyző a Hetv. 32. § szerinti ügygondoknak,³⁸⁵ meggátolva ezzel a társaság képviselőjének a hiányát.

5.3.2.1. A társasági részesedés átruházása öröklési szerződéssel közkereseti és betéti társaságok esetén

A közkereseti és a betéti társaságoknál a tag a tagsági jogviszonyon alapuló jogokból és kötelezettségekből álló társasági részesedését vagy annak egy hányadát a társaság más tagjára vagy harmadik személyre ruházhatja át. Az átruházó szerződést írásba kell foglalni. Az átruházó szerződés akkor válik hatályossá, ha a társaság a társasági szerződést az átruházásnak megfelelően módosítja,³⁸⁶ a tagváltozás átvezetéséhez – a társasági szerződés módosítása miatt – egyhangú határozathozatalra van szükség.³⁸⁷

Átruházási jogcímnak minősül az öröklési szerződés is, mely átruházási szerződéssel kapcsolatos írásba foglalási kényszer azért nem okoz a feleknek többletkötelezettséget, mert már önmagában az öröklési szerződés érvényességi kelléke valamely írásbeli végrendeleti formának való megfelelés, ez pedig jóval túlmutat az egyszerű írásbeliségen, hiszen a társasági részesedés átruházására irányuló szerződés alakítására nem rendel további feltételt a Polgári Törvénykönyv, ezért más szerződés esetén elegendő e kritérium. A hatályos és az azt megelőző szabályozások szerint a társasági részesedés korlátozottan forgalomképes vagyoni értékű jog, mivel a tagok döntéséhez, a társasági szerződés tagok általi módosításához kötött a tagcsere.³⁸⁸ A társasági szerződés módosítása miatt az összes tagnak hozzá kell járulnia az ügyletnek,³⁸⁹ éppen ezért olyan kikötésekhez, amik a korlátozott felelősségű társaságoknál és a részvénytársaságoknál törvényi szinten is szabályozva vannak, ezeknél a társasági formáknál szükségtelenek. Így nem kell külön a társaság beleegyezéséhez kötni az átruházást (például öröklési szerződés útján való átruházásnál), azzal, hogy természetesen nem ütközik jogszabályba, ha a társasági szerződésbe ilyen tartalmú rendelkezést vesznek fel. A társaság beleegyezése vonatkozásában a társasági, de még inkább egy szindikátusi szerződésben (amelyeknek a kötése egyik társasági forma vonatkozásában sem kizárt, de a kkt. és bt. jellegűknél fogva nem olyan modellel rendelkeznek, amiknél külön megállapodás indokolt lenne) meghatározhatnak olyan feltételeket, amelyek bekövetkezése esetén minden tagnak hozzá kell járulnia a társasági szerződés módosításához.

Nem szabad azonban elfelejtkeznünk arról, hogy ezeknél a társaságoknál nem válik taggá automatikusan az örökgyógy örököse, ahhoz külön jogügylet szükséges, és a változások átvezetésére szolgál a módosítás. Az öröklési szerződés hatályosulása a többi átruházó szerződéstől eltérő: a társasági szerződés módosítása valójában az örökös tagként való belépését fogja szolgálni, de az öröklési szerződés öröklési jogi jellege miatt erre csak az örökgyógy halálát követően kerülhet sor, ha az örökös túléli az örökgyóty, egy pontosan meghatározott feltételtől függően, azonban egy közelebből meghatározhatatlan időpontban, (akár a szerződéses örökös hamarabb is elhalálozhat, mint az örökgyógy) szemben a többi, általános jellegű átruházásra irányuló szerződéssel, amelyeknél a szerződéskötő felek életében beállnak a kívánt joghatások. Tekintettel kell lenni ugyanakkor arra is, hogy az örökös

³⁸⁵ Debreceni Ítéltábla Pf. II. 20.644/2015/7.

³⁸⁶ Ptk. 3:148. §

³⁸⁷ Ptk. 3:143. § (4) bek.

³⁸⁸ Boóc 2014, 185.

³⁸⁹ Ptk. 3:143. § (4) bek.

öröklése jogán is beléphet a társaságba:³⁹⁰ látszólag két önálló jogcímen válhat a kkt., illetve bt. tagjává (átruházás öröklési szerződéssel, valamint öröklés folytán), de a szerződés jellege ezt kizárja. Mindenképpen módosítani kell a társasági szerződést, ami pedig az összes tag konszenzusát fogja jelenteni.³⁹¹

5.3.2.2. A társasági részesedés átruházása öröklési szerződéssel korlátozott felelősségű társaságoknál

„Az üzletrész átruházása alapvetően azért igényel sajátos társasági jogi szabályozást, mert bár nem szerződéses viszonyról van szó, a társaság személyegyesítő jegyeket is magán hordozhat, ami azt indokolja, hogy a tagváltozás bizonyos mértékig a többi tag kontrollja mellett történjen. Ez a kontroll különböző erősségű aszerint, hogy a tagok egymás között vagy kívülálló számára ruházzák-e át az üzletrészt. A szabályozás tehát eszerint differenciáltan történik.”³⁹² Az átruházás tulajdonszerzési módot jelent, amelyhez kapcsolódóan a tulajdonszerzési jogcímekeket a Ptk. kötelmi joga tartalmazza, és a jogcímekek tekintetében nincs törvényi korlátozás. Konkrét jogeset vonatkozásában mondta ki a jogalkalmazó, hogy az előbbi megállapításnak megfelelően nincs akadálya annak, hogy a kft. tag üzletrészét életjáradék fejében ruházza át.³⁹³ Habár az öröklési szerződés az Öröklési jogi könyvben található, és álláspontom szerint jellege miatt oda is tartozik, át lehet ruházni öröklési szerződés címén az üzletrészeket, már csak azért is, mert az örökagyó részére nyújtandó szolgáltatásra a kötelmi jogban fellelhető tartási és életjáradéki szerződést kell alapul venni, amelyek szintén jogcímként szolgálhatnak az üzletrész átruházásához. A különbség utóbbi kettő szerződés és az öröklési szerződés között, hogy öröklési szerződés esetén csupán majd csak az örökagyó halálával szállnak át az örökösre a szerződésben meghatározott vagyontárgyak.

A már említettek alapján helytállóak a BDT 2005. 1107. számon megjelent eseti döntésben foglaltak, amelyek az üzletrész fogalmi jellemzőin keresztül vezetnek le az üzletrészek átruházhatóságát: az üzletrész nem „dolog”, hanem olyan tagsági és vagyoni jogokat megtestesítő vagyoni értékű, immateriális jogosultságok összessége, amely a hasznosítás és rendelkezés (átruházás) során dolog módjára viselkedik. Az üzletrész a társaság tagjai között szabadon átruházható,³⁹⁴ míg kívülálló részére pénzzolgáltatás ellenében átruházni kívánt üzletrész megszerzésére a többi tag, a társaság vagy a társaság által kijelölt személy – ebben a sorrendben – az elővásárlási jogra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával másokat megelőzően jogosult. E jog átruházása semmis. Az üzletrész másokat megelőző megszerzésére irányuló jog a tagokat üzletrészeik egymáshoz viszonyított mértéke szerint, arányosan illeti meg.³⁹⁵ Az üzletrészek pénzzolgáltatás ellenében történő átruházásának Ptk.-beli általános szabályai az öröklési szerződés tekintetében azért nem alkalmazhatóak, mert egyrészt nem pénzzolgáltatás áll az üzletrésszel szemben, illetve jobban személyhez kötött, mint ahogy az az alapesetben (pénzzolgáltatás) került szabályozásra. Az öröklési szerződés lehet tartási jellegű, a tartás, mint az ellenszolgáltatás fő vonása nem egyeztethető össze a pénzzolgáltatással, utóbbi a tartás pontosan megfogalmazott, a Ptk.-val a korábbiakhoz képest

³⁹⁰ Ptk. 3:149. §

³⁹¹ Ptk. 3:143. § (4) bek.

³⁹² Kisfaludi 2014b, 378.

³⁹³ ÍH 2004. 71.

³⁹⁴ Ptk. 3:166. § (1) bek.

³⁹⁵ Ptk. 3:167. § (2) bek.

kibővített és a bírói gyakorlatban kimunkált fogalmába nem illeszthető be aggály nélkül. Az öröklési szerződések másik jellemző típusa az életjáradéki szerződést ötvözi azzal, hogy az ellenszolgáltatást nem tartásban, hanem életjáradékban jelöli meg. Az életjáradék ugyan egyfajta pénzzolgáltatás, ami által sokkal inkább piaci jellegűt ölt magára,³⁹⁶ de véleményem szerint az még mindig szorosan kapcsolódik a szerződéses örökös személyéhez, az örökhagyó nem kíván bárkit örökösévé tenni, ezért köt ezzel a személlyel ilyen szerződést. A bírói gyakorlat³⁹⁷ az életjáradéki szerződések vonatkozásában az ellenszolgáltatás személyhez tapadó jellegét gyengébbnek tartja, mégis több esetben életjáradéki szerződések a tartási szerződések átalakítása miatt jöttek létre, mindezek nem egyeztethetőek össze a Ptk. 3:167. § (2) bekezdésében írtakkal, ami alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy az (örökhagyó) tag számára gyakorlatilag mindegy, kitől kapja meg az üzletrész értékét.

A társaság számára nem közömbös, kik a tagok, ezért ha a társasági szerződés az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köti, a beleegyezés megadásáról a taggyűlés dönt. Ha a társaság az átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napon belül nem nyilatkozik, a beleegyezést megadottnak kell tekinteni. Semmis a társasági szerződés azon rendelkezése, amely ennél hosszabb határidőt biztosít a társaság számára.³⁹⁸ A semmisségi klauzula tehát kijelöli az eltérés lehetőségének irányát: az átruházási szándék bejelentésétől számított harminc napnál hosszabb határidőt nem határozhat meg a társasági szerződés, *a contrario* rövidebbet igen. A taggyűlés összehívására, illetve magára a taggyűlésre vonatkozó szabályok figyelembe vételével nem célszerű a rövidebb határidő meghatározása, hiszen adott esetben valamely (akár nagyobb szavazati joggal rendelkező) tag érdekét sértheti az, ha a taggyűlés ugyan a társasági szerződésnek, de nem neki megfelelően került összehívásra, akkor is, hogyha a társasági szerződést aláírta, vagy legalábbis az abban foglalt rendelkezéseket magára nézve kötelezőnek ismerte el.

E bekezdés alkalmazásában nem a társaságnak a másokat megelőző szerzési jogáról van szó, mint a Ptk. 3:167. § (2) bekezdésében, hanem arról, amikor az átruházás érvényességéhez a taggyűlés külön jóváhagyása is szükséges. Az átruházás társasági engedélyhez kötését a társasági szerződésben rögzíteni kell, az a létesítő okirat szükséges tartalmi kellékévé válik.³⁹⁹ A megváltozott kötelmi jogi szabályozásra tekintettel már nem vehető figyelembe az a döntés, miszerint ha a társasági szerződés az üzletrész kívülállóra történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köti, e beleegyezés hiányában a kívülállóval kötött üzletrész átruházási megállapodás létre nem jött szerződésnek minősül.⁴⁰⁰

Lehetőség van arra, hogy a tagok a társasági szerződésben az üzletrész kívülálló személyre, pénzzolgáltatás ellenében történő átruházása kivételével⁴⁰¹ kizárhassák az átruházást. A 2006. évi IV. törvény 126. § (2) bekezdése akképp rendelkezett, hogy az adásvételi szerződésen kívüli jogcímen történő átruházás a társasági szerződésben korlátozható vagy kizárható. A Ptk. erről külön expliciten nem rendelkezik, mert a 3:4. §-ban rögzített diszpozitivitási teszt alapján a tagok

³⁹⁶ Jójárt 2007, 22.

³⁹⁷ BH 1996. 534., BH 2000. 105., BH 2002. 14. Idézi Jójárt 2007, 24.

³⁹⁸ Ptk. 3:167. § (6) bek.

³⁹⁹ Pázmándi 2014, 620.

⁴⁰⁰ ÍH 2010. 37.

⁴⁰¹ Ptk. 3:167. § (7) bek.

értelemszerűen rendelkezhetnek így. A törvény csak azt nem teszi lehetővé, hogy a tagok a pénzszolgáltatás ellenében történő átruházást érvényesen kizárják, amiből az is következik, hogy korlátozhatják vagy feltételekhez is köthetik.⁴⁰² Továbbra is igaz a bírói gyakorlatban megfogalmazásra került azon tétel, miszerint a társasági szerződésben a tagok az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez köthetik, illetve az adásvételi szerződésen kívüli jogcímen történő átruházást kizárhatják vagy korlátozhatják. Amennyiben a tagok a társasági szerződésben erről nem rendelkeztek, úgy csere vagy ajándékozás esetén az elővásárlási joggal a többi tag nem élhet, és az átruházás ilyen módon nem akadályozható meg.⁴⁰³ A cserehez és az ajándékozáshoz hasonlóan, amelyek szintén átruházási jogcímennek minősülnek, az elővásárlási jog annak fogalmi kizártsága miatt az öröklési szerződésnél sem érvényesülhet.

Amennyiben az öröklési szerződésre nézve kizárták az átruházást, nem lesz érvényes az a szerződés, amely a tilalom ellenére rendelkezik az üzletrész sorsáról is, azt viszont nem tilthatja meg a társaság, hogy a tag a végrendeletében meghatározott személynek juttassa az üzletrészt. Éppen ezért megvalósulhat az is, hogy a társasági szerződés ilyen tartalmú rendelkezése esetén az üzletrészen kívül más, meghatározott vagyontárgyakat, vagy azon kívüli teljes vagyona-ra köt öröklési szerződést. Ha a társasági szerződésben meghatározásra került olyan személy, aki öröklés esetén az üzletrész megváltására jogosult, az ő döntésén múlik, hogy az örökös taggá fog-e válni vagy sem. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy az öröklési szerződésen alapuló öröklés is – nevéből is eredően – öröklés, azaz erre az esetre is fennáll a megváltás lehetősége, de az üzletrész forgalmi értékét az örökös meg kell, hogy kapja, tehát nem marad ellenszolgáltatás nélkül az általa az örökösnek, annak életében nyújtott tartás vagy életjáradék (az öröklési szerződés tartalmától függően). Ha a társasági szerződés kizárja vagy korlátozza akár az öröklési szerződés révén történő átruházást, még mindig dönthetnek úgy a tagok, hogy a társasági szerződést megfelelő többséggel módosítják, és szabadon lehetővé teszik, vagy ha korlátozták, illetve ha korábban teljesen kizárták, akkor más feltételhez kötik azt.⁴⁰⁴

Bármelyik átruházási jogcímen kerül sor az üzletrész átruházására, azt írásba kell foglalni. A közkereseti és a betéti társasághoz képest viszont az üzletrész átruházása a társasági szerződés módosítását nem igényli.⁴⁰⁵ Mégis hasonlóan az említett társaságokhoz, itt sem fog gondot okozni a formakövetelmény az öröklési szerződések esetén, hiszen a szerződésre vonatkozó alaki követelmények túl is mutatnak az egyébként elvárt egyszerű írásbeliségen.⁴⁰⁶

Főszabály szerint⁴⁰⁷ a jogosultak személyének megváltozását és annak időpontját a tagjegyzékbe való bejegyzés céljából az üzletrész megszerzője a szerzéstől számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a társaságnak. (Praktikusan, miután a társaság képviselője az ügyvezetője, így neki kell bejelenteni.)⁴⁰⁸ A bejelentést közokiratban

⁴⁰² Komáromi – Pázmándi 2014, 211.; Tókey 2016, [27]

⁴⁰³ ÍH 2004. 72.

⁴⁰⁴ Az üzletrészek átruházásának Ptk. 3:166-3:167. §-ban foglaltakon kívüli eseteinek feldolgozásához nagy segítséget nyújtott Prof. Dr. Papp Tekla 2015. április 17-én, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának IV. évfolyamos nappali tagozatos jogászhallgatóinak tartott Társasági jog II. előadása.

⁴⁰⁵ Ptk. 3:168. § (1) bek., PJD 2016. 5.

⁴⁰⁶ Vö. Kisfaludi 2014b, 381.

⁴⁰⁷ Ptk. 3:168. § (2) bek.

⁴⁰⁸ Ptk. 3:29. § (1) bek., Kisfaludi 2014b, 381.

vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban kell megtenni, és mellékelni kell hozzá az üzletrész-átruházási szerződést. A bejelentésben nyilatkozni kell a megszerzés tényén kívül arról is, hogy az üzletrész megszerzője a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el. Mindezek szintén eltérnek öröklési szerződés esetén, újra figyelemmel arra, hogy de iure és de facto az örökös csak az örökhagyó halálával szerzi meg az öröklési szerződésben meghatározott üzletrészt. Így ez a nyolcnapos határidő itt nem lesz irányadó, mivel öröklés esetén nem tartalmaz annak bejelentésének határidejére irányadó szabályt. Az örökös érdeke a mihamarabbi bejelentés a tagsági jogok gyakorlásának mielőbbi megkezdése miatt. A Ptk. 3:169. §-ban megfogalmazott, az üzletrész átruházásához kapcsolódó joghatásokat is némileg eltéríti az öröklési szerződés. Az általános szabály szerint az üzletrész átruházása esetén az átruhazónak a tagsági jogviszonyból eredő jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át,⁴⁰⁹ amely ugyanúgy igaz lesz öröklési szerződés esetén is, a különbség újfent csak annak időpontjában jelentkezik. Megkötésekkel alkalmazhatóak a Ptk. 3:169. § (2) bekezdésében foglaltak is, miszerint az üzletrész átruházása folytán bekövetkezett tagváltás a társasággal szemben annak bejelentésétől hatályos; az üzletrész új jogosultját a társasággal szemben a nyilvántartásba vételtől függetlenül a bejelentéstől illetik meg a tagsági jogviszonyból eredő jogosultságok, és terhelik a tagsággal járó kötelezettségek. Az örökösnek is be kell jelentenie az öröklést, de az örökhagyó tagnak érdemes még magát az öröklési szerződés megkötését is a többi tag tudtára adni, amikor azt megkötötték, hogy a tagok „felkészülhessenek” az örökhagyó halála esetére. (Ebben a vonatkozásban a szerződés tekintetében csupán annyit érdemes közölnie a többi taggal, ki a szerződéses örökös, valamint hogy az így átruházott vagyontárgyak között van az üzletrész is.) Ugyanakkor ennek az átruházó szerződésnek nem ugyanazok lesznek a joghatásai, mint a többi átruházási jogcímnek, hiszen az örökös még mindig az örökhagyó halálát követően – amennyiben a szerződéses örökös valóban túl is fogja élni az örökhagyót, és más ok miatt sem esik ki az öröklésből – szerezheti meg az üzletrészt, így kell figyelembe venni a bejelentés hatályosságát is.

5.3.2.3. A társasági részesedés átruházása öröklési szerződéssel részvénytársaságoknál

A tulajdon-átruházás kétféle jogügyletből áll: a tulajdonjog átruházására vonatkozó kötelezettségvállalásból, mint jogcímet teremtő kötelező ügyletből (szerződés) és a tulajdon-átszállást eredményező átruházó (rendelkező) ügyletből. Ez a kettősség áll a részvény átruházására is, vagyis különbséget kell tenni a jogcímes jogügylet (legtöbbször szerződés) érvényes létrejötté és a tulajdonátszállást eredményező forgatmány között.⁴¹⁰ „A részvény értékpapír, és mint ilyen, szabadon átruházható. Az átruházás korlátozása éppen ezért ritkán fordul elő, pontosabban szólva, a korlátozás esetei olyanok, hogy azok valóban kivételt jelentenek az általános szabályokhoz képest.”⁴¹¹ Az átruházáshoz hasonlóan – a dolgozói részvényekre vonatkozó szabályozás⁴¹² kivételével – a részvények halál esetén is forgalomképesek, azzal kapcsolatosan nem merülnek fel a korábbiakhoz hasonló problémák.

Lehetőség van arra, hogy a részvénytársaság a részvény átruházását az alapszabályban korlátozza, vagy az átruházást a társaság beleegyezéséhez kösse, de ezek a korlátozások harmadik személyekkel szemben csak ak-

⁴⁰⁹ Ptk. 3:169. § (1) bek.

⁴¹⁰ Török 2011, 9.

⁴¹¹ Sándor 2014, 272.

⁴¹² Ptk. 3:234. § (2)-(4) bek.

kor hatályosak, ha a korlátozás és annak pontos tartalma a részvényből, illetve dematerializált részvény esetén az értékpapírszámla adataiból kitűnik.⁴¹³ „Ez az előírás egybevág az általános értékpapírjogi szabályozás alapelveivel, amelyek szerint egy értékpapírból eredő jogokkal szemben csak olyan kifogás hozható fel, amely magából az értékpapírból kitűnik.”⁴¹⁴ Ha az átruházás korlátozására kerül sor, akkor az a részvénytársaság személyegyesítő jellegének megjelenését idézi elő. A Ptk. nem korlátozza ezt csak a zártkörűen működő részvénytársaságra, a nyilvánosan működő részvénytársaságok is megtehetik ugyanezt az alapszabályukban, ők azonban valószínűleg nem gyakran fogják a korlátozási lehetőséget alkalmazni, mert akkor az a tőzsdei kereskedést, mint a nyilvánosan működő részvénytársaságok egyik legjelentősebb jellemzőjét, gátolná.⁴¹⁵

„Fontos rámutatni, hogy ezek a korlátozások kizárólag az átruházás útján történő részvénytulajdonosrá válást korlátozzák, az átruházásnak nem minősülő módon, például öröklés, jogutódlás útján történő részvénytulajdonosrá válást nem korlátozhatók.”⁴¹⁶ Az öröklési szerződés már említett sajátos vonása megjelenik e társasági formánál is. Ez a jogügylet átruházásnak minősül, amire vonatkozóan korlátozás – a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan – sor kerülhet a részvénytársaság alapszabályában is, de nem zárható ki és nem is korlátozható törvényes és más végintézkedés útján a részvények örökösre történő átszállása. Ha kizárták, vagy korlátozták az átruházást öröklési szerződés útján, és a korlátozásnak nem felel meg az adott szituáció, akkor az öröklési szerződés tartalmi szempontból érvénytelen, de ha az alakítás vonatkozásában megfelelő, akkor mint végrendelet megállhatja a helyét, a jogutódlás bekövetkezhet ezúton, ezt tehát nem tudja korlátozni az alapszabály.

A korábbi szabályozáshoz képest a Ptk. ugyan már nem emeli ki, de továbbra is igaz lesz az, hogy az alapszabály vagy szerződés korlátozása, illetve a társaság beleegyezésén túlmenően jogszabály is gátolhatja a részvény megszerzését. A törvénykönyv nem határozza meg, hogy az alapszabály a részvény átruházását hogyan, mi módon korlátozza. Ilyen korlátozásnak minősül például az, ha meghatározzák az egy személy által maximálisan megszerezhető részvények mennyiségét, ha ezt a korlátozást tartalmazza az alapszabály, akkor azt pontosan, azaz részvényfajták és részvényosztályok szerint külön-külön kell megtenni annak érdekében, hogy a részvényesek és harmadik személyek is pontos képet kaphassanak az általánostól eltérő szabályokról. „Fontos rámutatni, hogy ezek a korlátozások kizárólag az átruházás útján történő részvénytulajdonosrá válást korlátozzák, az átruházásnak nem minősülő módon, például öröklés, jogutódlás útján történő részvénytulajdonosrá válást nem korlátozhatók.”⁴¹⁷ Az öröklési szerződés már említett sajátos vonása megjelenik e társasági formánál is. Ez a jogügylet átruházásnak minősül, amire vonatkozóan korlátozásra – a korlátolt felelősségű társaságokhoz hasonlóan – sor kerülhet a részvénytársaság alapszabályában is. Érdemes megjegyezni, amennyiben a korlátozás pontos tartalma az alapszabályban meghatározásra került, és a részvényből (illetve az értékpapírszámla adataiból) is kiderül, akkor az egy személy által megszerezhető részvények darabszámának korlátozása öröklés esetén is fennáll, ha nincs jogcímbeli különbség példának okáért az adásvételhez képest. A törvényes örökös vagy az öröklési szerződéstől eltérő végintézkedés útján örökössé váló

⁴¹³ Ptk. 3:219. § (1) bek.

⁴¹⁴ Kisfaludi 2014b, 430–431.

⁴¹⁵ Kisfaludi 2014b, 431.

⁴¹⁶ Vezekényi 2014, 728.

⁴¹⁷ Vezekényi 2014, 728.

A korlátozottan forgalomképes dolgozói részvény öröklésén túlmenően az átruházásukra vonatkozóan is vannak speciális szabályok, amelyeket az öröklési szerződések vonatkozásában is természetesen figyelembe kell venni: a dolgozói részvény érvényesen a részvénytársaság munkavállalóra és azokra ruházható át, akik számára az alapszabály ezt a jogot a részvénytársasággal fennállt korábbi munkaviszonyukra tekintettel biztosítja.⁴²³ Az említett forgalomképesség korlátozását jelenti ez a szabály, mert már önmagában a részvény megszerzésére jogosult személyi kört is megszabja, öröklési szerződéssel eleve csak olyan személyekre ruházható át a dolgozói részvény, akik megfelelnek a fenti feltételeknek.

Összegzésképpen megjegyezhető, hogy a társasági részesedés forgalomképességét akár ki is lehet zárni, de a forgalomképtelenség ellenére, a tagsági jogokon túlmenően, olyan vagyoni jogot is megtestesít mind az üzletrész, mind a részvény, amikre ha az örökös nem tarthatna igényt, akár, ha más formában nem is, megváltási igényként, akkor sérülne az ipso iure öröklési rend. Ezért kell a korlátolt felelősségű társaságnál a társaság, valamely tag vagy a társasági szerződés által kijelölt harmadik személy magához váltása esetére az örökös részére az üzletrész forgalmi értékét kifizetni. Hasonló szabály nem került megfogalmazásra a részvénytársaságnál, de miután egy alapszabálybeli rendelkezés csak a részvény átruházását zárhatja ki, nem lehet ekképp befolyásolni magát az ipso iure öröklést. A hagyatékból ilyen módon nem vonható ki vagyon.

5.3.3. Az osztrák öröklési szerződésről és a jogintézmény utódlási tervként való alkalmazhatósága

Az osztrák jog alapján az öröklési szerződés házassági szerződésnek minősül,⁴²⁴ ami a végrendeletekkel ellentétben egyoldalúan nem vonható vissza, közös megegyezéssel szüntethető meg, az örökhagyó és az örökös közötti olyan jogügylet, amivel a megállapodás szerint az örököszt felhívják öröklésre, amennyiben az örökhagyót túléli.⁴²⁵

Az öröklési szerződés jogintézményének vonatkozásában a magyar és az osztrák jog között lényeges eltérés tapasztalható. A magyar jog minimális alanyi korlátozásán túlmenően (nem tehet minden személy végrendeletet, illetve ha lehet, akkor nem az általa megkívánt formában) bárki szabadon köthet egymással ilyen szerződést, az osztrák jog ehhez képest csak a házastársak számára engedélyezi ezt,⁴²⁶ amin nem változtatott a 2017. január 1-jén hatályba lépett öröklési jogi novella sem. Örökös lehet akár az egyik házastárs, de kölcsönösen is megnevezhetik egymást örökösnek, ugyanakkor harmadik személyt azonban nem jelölhetnek meg. Az osztrák szabályozás fényében elismerhető az a gondolat, hogy helytelen akképp rendelkezni az öröklési szerződésben, hogy harmadik személyt jelölnek meg örökösnek, hiszen léteznek harmadik személy javára szóló szerződések, de maga a törvénykönyv erre lehetőséget adna,⁴²⁷ és nem fogalmazna egyértelműen, hogy ilyen szerződés csak házastársak között köthető. Harmadik személy örökössé nevezése a magyar jogban sem lehetséges, a leendő örökhagyó és örököse között kell a szerződést megkötöni.

⁴²³ Ptk. 3:237. § (1) bek.

⁴²⁴ Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) 1217. §

⁴²⁵ Apathy 2015, 127.

⁴²⁶ ABGB 1249. §

⁴²⁷ Welsner 2007, 522.

Az osztrák öröklési szerződésről is megjegyezhető, hogy a szerződések és a végrendeletek között helyezkedik el, mint a magyar jogban, mindkettő jellegzetességeivel rendelkezik.⁴²⁸ A kontraktus alakszerűségét tekintve a magyar szabályozással rokonítható vonás, hogy a közjegyzői okiratoknak és az írásbeli végrendeleteknek kell megfelelniük az érvényesség érdekében,⁴²⁹ míg a tartalmát tekintve alapvetően a végrendeletekre irányadó anyagi feltételeknek kell eleget tenni.⁴³⁰ Ez utóbbit vizsgálva nem kapunk olyan „instrukciót”, miszerint az örökös névezés fejében tartás vagy életjáradék lenne az ellenszolgáltatás, nem tartalmi elem. Tartási szerződés megkötésére a magyar szabályozásnak megfelelő tartalommal ugyan lehetőség van, de azt alapvetően családjogi alapokon kívánják megoldani, a német nyelvű területek közül csak Svájcban nevesítettek nem családjogi alapokon nyugvó, az életjáradéki szerződéssel rokonítható tartást „*Verpfändung*” elnevezéssel; a magyar tartási szerződéshez hasonló jogintézményt se a német, se az osztrák jog nem ismer.⁴³¹ Hasonló a magyar joghoz az osztrák „*Ausgedinge*”, amit a gyakorlat és a hagyomány ismer, tipikusan a vidéki parasztság körében terjedt el, mert fő célja a paraszti vagyon megőrzése, egyben tartása, ekkénti átörökítése volt. Ezért és a tartási jelleg okán sem volt lehetőség az „*Ausgedinge*” jellemző személyes jelleg feloldására.⁴³² Az osztrák jog ismeri az életjáradéki szerződést, és arra, mint szerencseelemet tartalmazó szerződésre tekint.⁴³³

Az osztrák irodalomban is megjelent az az álláspont, miszerint az üzletrészek átruházása folyamán életjáradék is lehet az ellenszolgáltatás, amit érdemes és lehetséges is akképp kombinálni, hogy az életjáradéki szerződés megkötésekor (vagy egy meghatározott, de a szerződéskötéstől számítva nem hosszabb időn belül) nyújtandó fix összegből és a tulajdonképpen, időközönként rendszeresen visszatérő életjáradékból álljon.⁴³⁴ Ugyanakkor az előbbiekkal egyezően ez nem képezi az öröklési szerződésbeli kötelezettség teljesítését, mint az életjáradék megfizetése, de a magyar jogba minden aggály nélkül átültethető az életjáradék meghatározásának módja.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar és az osztrák öröklési szerződés nem ugyanaz a jogintézmény, éppen emiatt az ABGB-beli öröklési szerződés nem alkalmazható ugyanolyan körülmények között az osztrák társasági jogban halál esetére irányadó utódlási lehetőségként, mint a magyar öröklési szerződés. Erre a különbségre vetítve az utódlási tervként történő meghatározása nem bír ugyanakkor eltéréssel: mind a magyar, mind az osztrák jogban megengedett az öröklési szerződés megkötése, azoknak a társasági részesedés is tárgya lehet, és mindkettő tekintetében lényeges, hogy az örökösként megjelölt személy csak az örökhagyó halálát követően szerezheti meg a hagyatékot. E vonatkozásban nincs abban különbség, mindkettő halál esetére szóló, jogutódlásra irányuló szerződés két személy között, akik közül egyik – figyelemmel az utódlási tervre – valamely gazdasági társaság tagja, míg a másik is lehet az, de az nem feltétel. Ezzel mindkettő által biztosítható az, hogy eléggé nagy valószínűséggel meg lehessen állapítani, ki lesz az örökhagyó tag jogutódja. Különbség így az ellenszolgáltatás és

⁴²⁸ Welsner 2007, 522., Apathy 2015, 128.

⁴²⁹ ABGB 1249. §

⁴³⁰ Welsner 2007, 523.

⁴³¹ Jójárt 2007, 19., 23.

⁴³² Jójárt 2007, 29.

⁴³³ Jójárt 2007, 26., ABGB 1284-1286. §

⁴³⁴ Kalss – Probst 2013, 714.

a lehetséges személyi körben lesz: előbbinél a magyar jogban szükséges a tartás vagy életjáradék nyújtása, míg utóbbinál az osztrák jogban csak házastársak lehetnek a szerződés alanyai. Ezek a különbségek az utódlási tervként történő alkalmazhatóságukat érdeemben nem tiltják, és nem is korlátozzák, előbbi is csak annyiban valósulhatna meg az osztrák jogban, amennyiben az örökhagyó nem volt házas a halála pillanatában, illetve már nem él a házastársa, mert ezekben az esetekben így fogalmilag kizárt az öröklési szerződés megkötése. A magyar jogban így ennek utódlási tervkénti alkalmazási lehetősége véleményem szerint szabadabb, és az örökhagyó ellátásának biztosításán túlmenően még a társasági részesedésbeli alanyváltozás is el lesz döntve.

6. A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁSSAL KAPCSOLATOS NYILVÁNOSSÁGRÓL

A nyilvánosság (transzparencia) a corporate governance egyik legfontosabb eleme, a Polgári Törvénykönyvben is megjelenik, amely szerint a nyilvánosan működő részvénytársaság igazgatósága köteles az éves rendes közgyűlés elé terjeszteni a részvénytársaság társaságirányítási gyakorlatát bemutató, az adott tőzsde szereplői számára előírt módon elkészített jelentést. A jelentés elfogadásáról a közgyűlés dönt, amely így közgyűlési határozatot fog ölteni, és ezt az elfogadott jelentést a részvénytársaság honlapján közzé kell tenni. Az alapszabály ettől eltérően nem rendelkezhet, amennyiben ez megtörténne, úgy az a rendelkezés semmisnek minősül.⁴³⁵ A felelős társaságirányítási jelentés a számvitelről szóló 2000. évi C. törvényben is megjelenik, amely szerint a „vállalatirányítási nyilatkozat” az üzleti jelentés részét képezi, és mindkettő tartalmi elemeit taxatív meghatározza.⁴³⁶

A nyilvánosság másik megvalósulási formája a fenntarthatósági jelentés, amely fontos eszköz és válasz lehet a stakeholderek azon igényeire, amelyek a társaság fenntartható működésének megismerésére, az alkalmazott stratégiákra irányulnak; ezeknek a jelentéseknek a folyamatos terjedése figyelhető meg, és az ezt alkalmazó társaságok tapasztalata alapján a stakeholderek ilyen irányú elköteleződése elősegíti a társaság gazdasági, környezeti és társadalmi szerepvállalását, amely utóbbi a CSR-al is összefüggésbe hozható. A stakeholderek együttműködése növeli a céggel szembeni bizalmat, annak átláthatóságát és elszámoltathatóságát.⁴³⁷ A fenntarthatósági jelentés nem része a magyar jogrendszernek, amennyiben valamely magyar gazdasági társaság vagy leányvállalat mégis ilyen nyilatkozatot tesz, úgy az csak önkéntes lehet.⁴³⁸ A fenntarthatósági jelentés éppen emiatt nem kényszeríthető ki, egyes cégek anélkül is eleget tesznek ilyen kívánalmaknak, az azonban nem egészen mérhető fel pontosan, miért nem tájékoztatják erről a stakeholdereket.⁴³⁹

A német felelős társaságirányítás alapköve a Deutscher Corporate Governance Kodex, amely a nyilvánosságra (Transparenz) is kitér, azonban csak igen szűk körben tartalmaznak javaslatot arra nézve, hogy a részvényeseket az

⁴³⁵ Ptk. 3:289. §

⁴³⁶ A 2000. évi C. törvény 95/B. §-a a vállalatirányítási nyilatkozat kötelező tartalmi elemeit tartalmazza, amit csak azon jogi személyeknek kell nyilvánosságra hozni, amelynek átruházható értékpapírjait az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták. Az üzleti jelentésre a törvény 95-95/A. §-ai az irányadóak. Lásd még Auer 2017a, 95.

⁴³⁷ Moratis – Brandt 2017.; a fenntarthatósággal kapcsolatban lásd még Sarkar – Shaw 2017.

⁴³⁸ Tirnitz 2017, 157.

⁴³⁹ Tirnitz 2017, 158. A szerző több magyar gazdasági társaság fenntarthatósági jelentését vizsgálta meg, így például a Duna Aszfalt Kft., MOL Csoport, Heineken Hungária. https://www.dunaaszfalt.hu/uploads/DA_fenntarthatosagi_jelentes_2015.pdf (2018. 08. 21.); https://molgroup.info/hu/befektetoi-kapcsolatok/letolto-kozpont#03_eves_jelentesek-2016, (2018. 08. 21.); http://www.heinekenhungaria.hu/media/download/Hei_report_2016_hun.final.pdf (2018. 08. 21.)

információ rendelkezésre bocsátása tekintetében egyenlően kell kezelni, és a külföldön nyilvánosságra hozott információkat belföldön is ugyanúgy elérhető kell tenni.⁴⁴⁰ A nyilvánosságra hozott információk segítségével a taggá váló vagy taggá válni kívánó örökösök maguk is megfelelő képet kaphatnak a gazdasági társaság működéséről, annak gazdasági állapotáról.

A Budapesti Értéktőzsde Felelős Társaságirányítási Ajánlásai a nyilvánosságra hozatal irányelveivel összefüggésben az alábbi információk kezelésének bemutatására javasolt kiterjedni:⁴⁴¹

- a. a társaság célkitűzései;
- b. a társaság tevékenységének, gazdálkodásának eredményei;
- c. a társaság testületi, illetve menedzsment tagjainak megválasztásával kinevezésével kapcsolatos elvek, továbbá e tagok díjazásának, kompenzációjának elvei;
- d. a társaság működését, gazdálkodását befolyásoló kockázati tényezők, illetve a társaság kockázatkezelési elvei;
- e. az alkalmazottakra és egyéb érdekeltekre vonatkozó lényeges információk;
- f. társaságirányítási gyakorlat, a társaságirányítás rendszerének szerkezete;
- g. tulajdonosi struktúra.

A nyilvánossághoz kapcsolódóan, szigorúan csak az állami, helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságokra irányadó egyes, a társaság irányításával összefüggő adatok közzététele a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló 2009. évi CXXII. törvény alapján kötelező.⁴⁴²

A transzparens működés a gazdasági társaságok életében mindig rendkívül fontos,⁴⁴³ „a jogi személy gazdasági társaságok gazdálkodó tevékenységének, profittermelő képességének egyik sarokkövét jelenti.”⁴⁴⁴ Legjelentősebb megnyilvánulása a cégnyilvánosság,⁴⁴⁵ a cégnyilvánosságot több csatorna, a cégbíróság, a céginformációs szolgálat, valamint a Céglözlönyben történő közzététel biztosítja,⁴⁴⁶ megjelenési formája a cégnyilvántartás. A cégnyilvántartás a cégjegyzékből, valamint a cégjegyzékben szereplő adat igazolására szolgáló mellékletekből, illetve

⁴⁴⁰ Auer 2017a, 78.

⁴⁴¹ Auer 2017a, 139.

⁴⁴² Lásd 2009. évi CXXII. törvény 2. § Azt, hogy a törvény alkalmazásában mit is kell pontosan érteni köztulajdonban álló gazdasági társaság alatt, a törvény értelmező rendelkezései közt, az 1. § a) pontjában található. Eszerint az a gazdasági társaság áll köztulajdonban, amelyben a Magyar Állam, helyi önkormányzat, a helyi önkormányzat jogi személyiséggel rendelkező társulása, többcélú kistérségi társulás, fejlesztési tanács, nemzetiségi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat jogi személyiségű társulása, költségvetési szerv vagy közalapítvány külön-külön vagy együttesen számítva többségi befolyással rendelkezik. E fogalom önmagában többet tartalmaz az államnál és helyi önkormányzatnál, mint lehetséges alanyok, az egyszerűsítés érdekében használjuk csak a korábban megállapított állami, helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok kifejezést.

⁴⁴³ A Ptk. 3:4.-ban foglalt diszpozitivitási teszttel megvalósítható törvénytől való eltérés lehetőség és cégnyilvánosság elemzését lásd Auer 2017a, 157–158.

⁴⁴⁴ Auer 2017a, 186. A jogi személyek és a transzparens működés kritériumáról bővebben Auer 2017a, 186–188.

⁴⁴⁵ Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 34–36.

⁴⁴⁶ Ctv. 11. §

egyéb olyan okiratokból áll, amelyeknek benyújtására a céget – közérdekből, illetve a forgalom biztonsága, valamint a hitelezői érdekek védelme céljából – törvény kötelezi.⁴⁴⁷

A nyilvánosság tehát a cégnyilvánossággal szoros összefüggést mutat. A társasági részesedések öröklésével és egyes társaságok megszűnésével kapcsolatos kérdések közt gyakori problémaként került elő az, hogy a hagyatéki eljárások lefolytatására sok idő szükséges, nem lehetett tudni az örökösök kilétéről, de a gazdasági társaság még arról sem feltétlenül szerzett tudomást, hogy a tagja meghalt, mert az örökösök vagy nem foglalkoztak azzal, hogy az örökhagyó tag volt, és ezzel kapcsolatban a társaság felé jelzéssel éljenek, vagy nem is tudtak ők sem erről a tényről. Arról pedig még kevésbé tudhatnak, ha az örökhagyó valamely gazdasági társaság vezető tisztségviselője vagy felügyelőbizottságának tagja volt. Az ilyen jellegű problémák a Ctv. 2018. július 1-jével történt módosítása⁴⁴⁸ alapján megszűnhetnek, ugyanis a természetes személyek nyilvántartását vezető szerv értesítése alapján automatikusan, vagy a természetes személyek nyilvántartásából történő cégbírósági adatigénylés útján hivatalból jegyzi be a cégjegyzékbe az úgynevezett kapcsolati kóddal rendelkező természetes személy cégjegyzékben szereplő természetes személyazonosító adatainak és lakcímének változását. A természetes személyek nyilvántartását vezető szerv haladéktalanul értesíti a cégbíróságot a kapcsolati kóddal rendelkező természetes személy halálának tényéről, valamint időpontjáról. Ha az elhunyt személy a cég vezető tisztségviselője, illetve a cég képviselőjére jogosult, vagy a felügyelőbizottság tagja volt, a cégbíróság az elhunyt személyt automatikus végzéssel törli a cégjegyzékből.⁴⁴⁹ Ilyen esetben a közhitelesség megfelelően fenntartható abban a tekintetben, hogy a cégnyilvántartásban nem fog olyan személy szerepelni, aki már nincsen életben, azaz nyilvánvalóan nem lehet a társaság működésének a részese. A szabályozásból egyelőre nem olvasható ki visszacsatolás a társaságok felé olyan módon, hogy esetleg a cégbíróságtól tudomást szerezhethének a tagjuk haláláról. Ez jelenleg törvényességi felügyeleti eljárás keretében valósulhat meg, ami azonban nem egyértelműen feleltethető meg egy jelzéssel a társaság felé.

Az OECD ajánlásai között szerepel az alábbi: „A corporate governance ajánlások biztosítják, hogy a társaságot érintő minden lényeges körülmény időben és pontosan kerüljön nyilvánosságra (ilyen körülmény különösen a vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzet, a tagsági jogviszonyok és a társaság irányításának szisztémája).”⁴⁵⁰ A nyilvánosságra hozatal vonatkozásában a társaságnak a magas szintű minőségkövetelményeknek megfelelően közzé kell tennie a lényeges információkat, amik közé tartozik például a pénzügyi és üzemi eredmények, vállalati célok, szavazati jogra vonatkozó adatok, a boardra vonatkozó lényeges információk, előrelátható kockázatok, a stakeholderok és alkalmazottak számára fontos körülmények. Ezeket az információkat független külső vizsgálat alá kell vetni a hitelesség és helyesség bizonyítása érdekében.⁴⁵¹

⁴⁴⁷ Ctv. 10. § (1) bek.

⁴⁴⁸ 2017. évi CLXXXVI. törvény a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel és az egyes hatósági eljárások egyszerűsítésével összefüggő törvények módosításáról 35. § (6) bek.

⁴⁴⁹ Ctv. 53. § (2a) bek.

⁴⁵⁰ OECD Principles of Corporate Governance 2004. 1. rész V.: The corporate governance framework should ensure that timely and accurate disclosure is made on all material matters regarding the corporation, including the financial situation, performance, ownership, and governance of the company.; Auer – Bakos – Buzási – Farkas – Nótári – Papp 2011, 533.

⁴⁵¹ Auer 2017a, 41.

Az MNV Zrt. állami részvétellel működő gazdasági társaságok számára közzétett Ajánlásai között is szerepelnek a nyilvánosságra vonatkozó ajánlások és javaslatok.⁴⁵² Az öröklési joggal kapcsolatos ajánlásként is lehet értelmezni azt, ami szerint a társaságoknak a nyilvánosságra hozandó adatokat tartalmazó szerződéseikbe a nyilvánosságra hozatal tényét rögzítő klauzulát ajánlott belefoglalni.⁴⁵³ Az ilyen szerződésekhez tartozhatnak azon szerződések, amelyekkel vagy az örökösöktől szerzik meg az örökhagyó rájuk szállt részesedését, vagy az állam idegeníti el a többi tag számára a részesedését; ez utóbbi lehet úgy, hogy ő maga szerezte örökléssel azt, vagy az állam mellett lévő másik tag halála folytán kerül sor öröklésre. Ide azonban nem sorolható az öröklési szerződés, amely egyébként az állam, mint szerződéses örökös részéről nem is kötnének meg. Javaslatként került megfogalmazásra, hogy a társaságok a kötelező elemeken túl, az üzleti titkokat és információkat nem sértő módon, minél több információt hozzanak nyilvánosságra.⁴⁵⁴ A nyilvánosságra hozandó adatkörbe tartozik a tulajdonosi struktúra,⁴⁵⁵ amelyből ki derülhet éppen az is, miképp szerezte meg az állam a részesedést. Javasolt a társaságoknak honlapot működtetni az alapvető információk közzététele érdekében, és azoknál a társaságoknál, amelyek nem rendelkeznek honlappal, a társaságokra vonatkozó alapvető információkat a tulajdonosi joggyakorló honlapján tegyék közzé.⁴⁵⁶ Az MNV Zrt. honlapján pontosan szerepelnek azok a társaságok, amelyekben az állam többségi részesedéssel vagy éppen kisebbségi részesedéssel bír, illetőleg felszámolás vagy végelszámolás alatt áll.⁴⁵⁷ A honlapon egyes társaságok részleteit megtekintve feltűntetésre kerül az is, hogy az állam örökléssel szerezte-e meg az adott többségi vagy kisebbségi hányadot, avagy sem, bemutatva ezzel egyúttal azt is, hogy az államnak öröklés révén szerzett társasági részesedései valós jogi összefüggésen és a gyakorlaton alapulnak, és nem csupán elméleti síkú megközelítés alkalmazására kerül sor a témakör elemzése kapcsán.

⁴⁵² 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Nyilvános információk körének meghatározása 182-184. számú ajánlásai, 185-191. számú javaslati. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

⁴⁵³ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Nyilvános információk körének meghatározása 184. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

⁴⁵⁴ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Nyilvános információk körének meghatározása 185. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

⁴⁵⁵ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Nyilvános információk körének meghatározása 187. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

⁴⁵⁶ 27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19., Nyilvános információk körének meghatározása 188-189. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

⁴⁵⁷ http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/mnvportfolio (2018. 08. 05.)

7. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

A corporate governance témaköréhez számtalan, egymáshoz többé-kevésbé köthető terület kapcsolódik, mint például a nyilvánosság követelménye, a társaság szervei, ezen belül is az irányítási rendszer minősége, a gazdasági társaság bizottságai, a vezető tisztségviselő javadalmazása stb. Mindezek közötti kapcsolat első ránézésre lazának tűnhet, ugyanakkor mindegyik a maga eszközeivel, céljaival hozzájárul ahhoz, hogy a gazdasági társaságok, elsősorban a szabályozott piacra bevezetett, tagsági jogokat megtestesítő értékpapírokat kibocsátó cégek, mellettük természetesen további jogalanyok működése is átlátható, költséghatékony és egyrészt a tagok számára is kedvező legyen, másrészt a stakeholderekként megjelölt alanyi kör tekintetében is annak elkerülése érdekében, hogy a társaság ügyvezetése a maga javára használja ki az általa képviselt társaságot.

A corporate governance a legutóbbi évtizedek jogirodalmi gondolkodásának és bizonyos tekintetben jogalkotásának terméke. Hagyományos kiindulópontjaként, eredőjeként a valóban világszerte elterjedt botránnyokat jelölik meg, amelyek rámutattak a reform szükségességére, egyúttal a gazdasági folyamatok nemzetközivé válása indukálta azt, hogy ezek a változtatások minél nagyobb körökben legyenek elfogadottak, valamint azok egységessége biztosított legyen, ezért is kerülhetett sor ajánlások megfogalmazására az OECD égisze alatt. Az európai vállalati visszaélések hatására az Európai Unió is igyekezett a maga eszközeivel szabályozni ezt a területet, részint ajánlások formájában, részint irányelvekkel, tiszteletben tartva azonban a társaságok irányítására vonatkozó két hagyományos modellt, az egyszintű és a kétszintű rendszert.

A családi vállalkozások jogi jellegüket tekintve nem különböznek a többi jogi személytől; ami miatt megkülönböztetjük őket az utóbbiaktól, az a tagoknak az alanyi köre. A névből kitűnően a tagok ugyanannak a családnak a tagjai. Ezen a képen árnyaltabb természetesen az irodalom, különösen az osztrák szakirodalom, amely részletesen foglalkozik ezekkel a típusú gazdasági társulásokkal. Meghatározásukra – fogalomalkotás szintjén – sort is kerített ellentétben a magyar szakirodalommal, ez utóbbi a témakörrel nem is foglalkozik annak ellenére, hogy a fogalom használata a bírói gyakorlatban elterjedt, habár ennek nincsen semmi további jogkövetkezménye, csupán a tényállás kibontásának elején említik ezt meg; nem derül ki az sem pontosan, mire alapozza ezt a jelzőt az eljáró bíróság. Mindezekre figyelemmel célszerűnek tartom a definícióalkotást, amihez további jogkövetkezményt lehet kapcsolni, például adókedvezményt vagy sajátos jogutódlás bevezetését, előnyben részesítve a családi vállalkozás tagjait. Az osztrák irodalom sem azt a megállapítást teszi, hogy csak egy család tagjai lehetnek a családi vállalkozásnak, annak más tagja is lehet, illetve a vezető tisztségviselő sem feltétlenül csak családtag lehet. Jelentősebb családi befolyás esetén is fontos a corporate governance eszközrendszerének felhasználása, mert, ahogy az a Parmalat-botránynál is kiderült, a családi vállalkozások sem mentesek a vállalati visszaéléstől, és pont ez a családi befolyás, ami az ilyenre lehetőséget ad, ezért léteznek külön felelős társaságirányítási mechanizmusok a családi cégekre. A családi vállalkozások fennmaradásában kétféle generációváltásnak van nagy jelentősége, amelyek sikerességétől függ a cég fennmaradása: az egyik maguknak a tagok személyének változása, amely bekövetkezhet halál miatt is, éppen ezért a tárgyalt öröklési jogi és társasági jogi kérdéseknek megfelelően gondoskodni kell a társaság tagjaiban történő alanyváltozásról. A másik generációváltás, amire már a corporate governance-nek is nagyobb

hatása van, az a menedzsment személyében történő változás,⁴⁵⁸ akár szó szerinti generációváltás is lehet. Ezekkel kapcsolatosan merül fel az az eshetőség is, miszerint a menedzsmentben bekövetkező jogutódlás egyúttal a tagok személyében is változással jár, továbbá a cég által alkalmazott információs technológiai rendszereket is módosítani kell annak érdekében, hogy a társaság működése megfeleljen a 21. századi kihívásoknak, emiatt előfordulhat esetleg veszélyhelyzet, ami a gazdasági társaság megszűnéséhez is vezethet, különösen élesen előfordulhat a jellemzően legtöbbször kis- és középvállalkozásoknak minősíthető, és több esetben tőkeszegény családi vállalkozásoknál.⁴⁵⁹

A fentiekre figyelemmel volt fontos a társasági jog és az öröklési jog összefüggéseinek rövid vizsgálata, két szempontból is: mi történik magával a társasággal, amennyiben valamely tagja meghal, továbbá miképpen jelenik meg a hagyatékban a társasági részesedés. A természetes személy tagok halála kihatással lehet a közkereseti és a betéti társaságokra, amennyiben a tag halála folytán nem éri el a tagok száma a törvényi minimumot: közkereseti társaságnál a kettő főt, betéti társaság törvényes működéséhez pedig legalább egy beltág és legalább egy kültág szükséges. Amennyiben a haláltól számított hat hónapos határidőn belül nem jelentik be az újabb tagot, úgy az a társaság megszűnéséhez vezet. E kettő társaságot személyegyesítő társaságokként is aposztrofálhatjuk, miután e társaságokban különösen fontos az, kik a társaság tagjai, az ő személyüknek a változásával a többi tag már nem biztos, hogy ugyanolyan formában folytatni kívánja a társaságot. Önmagában azonban valamely tag tagsági jogviszonya megszűnésével nem szűnik meg automatikusan a társaság, csak az említett esetben. Az osztrák jogban ez a két társaság szintén megtalálható, a magyar megoldással szöges ellentétben azonban a tagsági jogviszony megszűnése, következésképpen az a bármely okból, a társaság megszűnését is maga után vonja. A korlátozott felelősségű társaságokban az üzletrész és a részvénytársaságoknál a részvény alapvetően örökölheto, ez Ausztriában minden további nélkül így van, figyelemmel a szabályozásra. Ugyanakkor Magyarországon az üzletrészek öröklése, még ha a jogalkotó egyértelműen az ipso iure öröklést kívánta folytatni a törvényjavaslathoz fűzött indokolás szerint, ahogy az a 2006. évi IV. törvényben is volt, a megfogalmazás ennek ellenkezőjére enged következtetni, habár a szakasz címe a jogalkotói akaratot tükrözi: célszerű lett volna először általános jelleggel kiemelni, hogy az üzletrész természetes személy tag halála esetén átszáll az örökösre (nem érintve a jogi személy tag jogutód nélküli megszűnésével kapcsolatos kérdéskört). A közkereseti és a betéti társaságokról ugyanakkor egyértelműen kijelenthető az, hogy esetükben nem örökölheto az örökhagyó vagyoni hozzájárulása, hanem ahhoz, hogy a társaság tagjává válhasson az örökös, meg kell egyeznie a társasággal a belépésről, és ez a jogügylet lesz a belépés jogcíme.

A felelős társaságirányítás egyik fontos momentuma az átláthatóság biztosítása, amelyre a nemzetközi és hazai ajánlások is nagy hangsúlyt fektetnek. A transzparencia követelményének a magyar jog által is szabályozott felelős társaságirányítási jelentéssel lehet eleget tenni, amelyet a beszámoló elfogadásával együtt kell a közgyűlésnek megtárgyalnia és elfogadnia. A nyilvánosság a társasági jog egészében is központi tényező, a cégnyilvánosságot a cégnyilvántartás megfelelő, azaz naprakész vezetésével lehet biztosítani. Abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő vagy a felügyelőbizottság tagja hal meg, a Ctv. módosításával már nem következhet be olyan eset, ami szerint

⁴⁵⁸ A vonatkozó szakirodalom inkább erről a jogutódlásról ír, például: Sonfield – Lussier 2012, 7–19.; Liang – Liu – Wu – Zhang 2012, 367–377. A generációváltással összefüggésben lásd még: Meroño Cerdan – Carrasco Hernández 2013, 13–34.; Bañegil Palacios – Barroso Martínez – Tato Jiménez 2013, 58–76.; Chung – Yuen 2003, 643–655.

⁴⁵⁹ Chung – Yuen 2003, 643.

ügyvezetés nélkül maradna a cég hosszú ideig, vagy a felügyelőbizottság az egyik felügyelőbizottsági tag halála miatt teljes létszáma nélkül lenne kénytelen működni.

A társasági jog és a corporate governance sokszínűségéhez nem férhet kétség, valamint ahhoz sem, hogy az előbbivel szabályozott jogviszonyok a felelős társaságirányítás által a társaságban érdekelt személyi körök számára átláthatóak legyenek, az ő érdekeik is megfelelően figyelembe legyen véve. Ugyanis, ha ez így történik, akkor abból nem csupán a stakeholderek profitálnak, hanem maga a gazdasági társaság is, mert a transzparens, jogszabályokat és a corporate governance-ajánlásokat követő, valamint az azt bemutató cégekkel szembeni bizalom növekszik, konkrét piaci előnyre tehet szert. A társasági jogi jogviszonyok egyes szegmenseit érinthetik azok a kérdéskörök, amelyekkel összefüggésbe hozható az öröklési jog, ez pedig a felelős társaságirányítással is kapcsolatba kerülhet. Az öröklési jog ugyanis, még ha ez a kifejezés ilyen kontextusban nem is jelenik meg kifejezetten a magyar szakirodalomban, valójában a hagyaték tárgyaiban való generációváltást jelenti.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adorján Livia (1999): Társasági részesedések – értékpapírok a hagyatékban. *Gazdaság és Jog* 1999/11.
- Adorján Livia (2000): A hagyatéki vagyon változásának és az özvegyi jog érvényesülésének gyakorlati problémái. In: *Magyar Jog* 2000/6.
- Aluchna, Maria – Idowu, Samuel O. szerk. (2017): *Responsible Corporate Governance. Towards Sustainable and Effective Governance Structures*. Springer International Publishing AG.
- Angyal Ádám (2001): *Vállalati kormányzás. Corporate governance*. Budapest, Aula Kiadó Kft.
- Angyal Ádám (2009): *Vállalatok társadalmi felelőssége, felelős társaságirányítás. Corporate social responsibility*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- Anka Tibor (2014): *Öröklési szerződés*. In: Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest.
- Apathy, Peter (2015): *Erbrecht*. In: Riedler, Andreas szerk.: *Zivilrecht VII, 5. neubearbeitete Auflage*, LexisNexis Verlag, Wien.
- Astrachan, J. H. – Kolenko, T. (1994): *A neglected factor explaining family business success: human resource practices*. In *Family Business Review* 1994/3.
- Auer Ádám – Bakos Kitti – Buzási Barnabás – Farkas Csaba – Nótári Tamás – Papp Tekla szerk. (2011): *Társasági jog*. Szeged, Lectum Kiadó.
- Auer Ádám – Balog Balázs – Jenovai Petra – Juhász Ágnes – Papp Tekla – Strihó Krisztina – Szeghő Ágnes (2015): *Atipikus szerződések*. Budapest, Opten Informatikai Kft.
- Auer Ádám – Papp Tekla (2017a): A corporate governance jelentősége a köztulajdonban lévő gazdasági társaságoknál. *Jogtudományi Közlöny* 2017/5.
- Auer Ádám – Papp Tekla (2017b): Corporate Governance in State-Owned Companies in Hungary. *Pro Publico Bono – Public Administration* 2017/1. Special Edition.
- Auer Ádám (2010): *A felelős társaságirányítás Magyarországon*. In Smuk Péter szerk.: Az állam és jog alapvető értékei I. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája. Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.
- Auer Ádám (2012): *A részvényesi joggyakorlásra vonatkozó „corporate governance” szabályok alkalmazása Németországban és Magyarországon*. In Bóka János szerk.: *Tudományos Diákköri Szemle 2012*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Auer Ádám (2012a): A felelős társaságirányítás és a vállalatok szociális felelősségvállalásának fejleményei az Európai Unióban I. *Céghírnök* 2012/6.
- Auer Ádám (2012b): A felelős társaságirányítás és a vállalatok szociális felelősségvállalásának fejleményei az Európai Unióban II. *Céghírnök* 2012/7.
- Auer Ádám (2012c): A felelős társaságirányítás és a vállalatok szociális felelősségvállalásának fejleményei az Európai Unióban III. *Céghírnök* 2012/8.

- Auer Ádám (2013a): A felelős társaságirányítás az alapjogok keresztmetszetében, különös tekintettel a tulajdonhoz való jogra. In Antal Tamás – Papp Tekla szerk.: *Az alapjogvédelem nemzeti, nemzetközi és jogösszehasonlító aspektusai. A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottsága Jogi Szakbizottságának Gazdasági Jogi Munkacsoportja és a Europe Direct Szeged tudományos előadójelentése. Szeged, 2013. május 9. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány.*
- Auer Ádám (2013b): A felelős társaságirányítás hatása a jogi személyek elméletére. *Jogtudományi Közlöny* 2013/4.
- Auer Ádám (2013c): Miért és hogyan? – A felelős társaságirányítás Magyarországon. In *Pro Scientia Aranyérmesek XI. Konferenciája*. Budapest, Pro Scientia Aranyérmesek Társasága.
- Auer Ádám (2013d): *A felelős társaságirányítás megjelenése a magánjogban* (viszonyítási pontok és dogmatikai következtetések). Doktori értekezés. Szeged.
- Auer Ádám (2014): A felelős társaságirányítás lehetséges útjai Magyarországon. In Csehi Zoltán – Raffai Katalin szerk.: *Állam és magánjog. Törekvések és eredmények az Európai Unió joga, a nemzetközi magánjog, polgári jog és polgári eljárásjog keresztmetszetében*. Budapest, Pázmány Press.
- Auer Ádám (2015): *Corporate governance – Állami részvétellel működő gazdálkodó szervezetek. Második, javított kiadás*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Auer Ádám (2016): Társaságirányítás (a) válságban? In Auer Ádám – Papp Tekla szerk.: *A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban. Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés*. Budapest, NKE Szolgáltató Nonprofit Kft.
- Auer Ádám (2017a): *Corporate governance. A felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Auer Ádám (2017b): A jogi személyiség a közjog és a magánjog paradigmájában – fragmentum. In Boda József – Felkai László – Patyi András szerk.: *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. Liber amicorum in honorem Friderici Janza septuagenarii*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Auer Ádám (2017c): *A felelős társaságirányítás kelet-közép-európai sajátosságai*. In Kis Norbert – Peres Zsuzsanna szerk.: *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor oktatói pályafutásának 50. jubileumára. Studia sollemnium scientiarum politico-cameralium*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Auer Ádám (2018): *A comply or explain szabályozás társasági jogi tapasztalatai – lehetőség a munkajog számára?* In Auer Ádám – Berke Gyula – György István – Hazafi Zoltán szerk.: *Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére. Liber amicorum in honorem Georgii Kiss aetatis suae LXV*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Bañegil Palacios, Tomás M. – Barroso Martínez, Ascensión – Tato Jiménez, Juan Luis (2013): *Family growth versus family firm growth: professional management and succession process*. In *Management Research: Journal of the Iberoamerican Academy of Management* 2013/1.
- Barta Judit (2012): *Néhány elméleti, valamint a gyakorlatból fakadó észrevétel a korlátolt felelősségű társaság szövegtervezetéhez*. In: *Miskolci konferenciák 2011 Javítandó és jobbítható elemek a Ptk. kodifikációjában*, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2012.
- Barta Judit (2016a): *Gondolati kalandozások a személyegyesítő társaságok tagjának halála okán felmerülő kérdések körül*. In Juhász Ágnes szerk.: *Miskolci konferenciák 2015 Az új Ptk. öröklési jogi szabályai – Tapasztalatok és kritikák*, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2016.
- Barta Judit (2016b): *VII. fejezet Korlátolt felelősségű társaság*. In Barta Judit – Harsányi Gyöngyi – Majoros Tünde – Ujváriné Antal Edit: *Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben*, Patrocinium Kiadó, Budapest.

- Barta Judit (2017): *A tag halálának joghatása a gazdasági társaságok működésére*. Adó-kódex Cégvezetők ABC-je 2017/8.
- Becslyné Nagy Patrícia – Biczók Sándor (2006): *A kockázati tőke-befektetésekből történő kiszállás útjai*. In Makra Zsolt szerk.: *A kockázati tőke világa*. Második kiadás. Budapest, Aula Kiadó Kft.
- Bencheikh, Fayrouz – Chibani, Faten (2017): *Impact of Institutional Environment on the Capital Structure of Tunisian Family Firms*. In Basly, Sami szerk.: *Family Businesses in the Arab World. Governance, Strategy, and Financing*. Springer International Publishing AG.
- Besenyei Lajos (2002): *A társasági jog és az örökjog kapcsolatáról*. *Gazdaság és Jog* 2002/12.
- Besenyei Lajos (2004): *Az öröklési jogunk vitatható kérdései*. In: *Tanulmányok dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, 2004.
- Bodó László (2013): *A corporate governance egyes társadalomtudományi aspektusai*. In Keresztes Gábor szerk.: *Tavaszi Szél 2013/Spring Wind 2013 Konferenciakötet*. II. kötet. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Boóc Ádám: *A közkereseti társaság*. In: Sárközy Tamás (szerk.): *Polgári jog – A jogi személy*, 2. átdolgozott, bővített kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
- Boros Anita (2017): *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises from Hungarian State-Owned Enterprises' Point of View. Pro Publico Bono – Public Administration* 2017/1. Special Edition.
- Bottenberg, Konstantin Mauriz (2017): *Effective Collaboration at the Top of the Firm. A Behavioral Perspective*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
- Böcskei Elvira (2014): *Elégés-e a törvényi szabályozás? A vállalkozás folytatásának elve a társadalmi felelősség tükrében*. In Deres Petronella – Homicskó Árpád Olivér szerk.: *De iuris peritorum meritis* 9. 65. *Studia in honorem Lajos Kovács*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Brännback, Malin – Carsrud, Alan L. (2012): *Family Firms. Case Studies on the Management of Growth, Decline, and Transition*. Springer, New York – Heidelberg – Dordrecht – London.
- Bujtár Zsolt – Kecskés András (2015): *Egzotikus problémák a vállalatok irányítási rendszerében*. *Jura* 2015/2.
- Bujtár Zsolt – Kecskés András (2017): *The Sarbanes-Oxley Reform in the United States and its worldwide aftermath*. In: Csehi Zoltán szerk.: *Magyar kereskedelmi jogi évkönyv* IV. kötet. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Bujtár Zsolt (2015): *Gondolatok Kecskés András és Halász Vendel „Stock Corporations – A Guide to Initial Public Offerings, Corporate Governance and Hostile Takeovers” című könyvéről*. *Európai Jog* 2015/6.
- Burkart, Mike – Miglietta, Salvatore – Ostergaard, Charlotte (2017): *Why Do Boards Exist? Governance in the Absence of Corporate Law*. Centre for Corporate Governance Research, Working Paper 2017/1.
- Canessa, Boris – Escher, Jens – Koeberle-Schmid, Alexander – Preller, Peter – Weber, Christoph (2016): *Das Family Office*. Ein Praxisleitfaden. Wiesbaden, Springer Fachmedien.
- Cater III, John James – Justis, Robert T. (2010): *The development and implementation of shared leadership in multi-generational family firms*. In: *Management Research Review* 2010/6.
- Chung, Walter W.C. – Yuen, Karina P.K. (2003): *Management succession: a case for Chinese family-owned business*. In *Management Decision* 2003/7.
- Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe. An initiative of ecoDa*. (2010) <http://ecoda.org/uploads/media/GUIDANCE - 2010 CG for Unlisted - EU.pdf> (2018. 08. 20.)
- Cromie, Stan – Adams, John – Dunn, Barbara – Reid, Renee (1999): *Family firms in Scotland and Northern Ireland: an empirical investigation*. In *Journal of Small Business and Enterprise Development* 1999/3.

- Csúri Éva Katalin (2006): *A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Del Giudice, Manlio (2017): *Understanding Family-Owned Business Groups. Towards a Pluralistic Approach*. palgrave macmillan – Springer International Publishing AG.
- Dignam, Alan – Lowry, John (2016): *Company law*. 9th edition. Oxford – Glasgow, Oxford University Press.
- Dillmann, Meiko (2010): Diskussionsbericht zum Vortrag von Patrick C. Leyens. In: Allmendinger, Christoph – Dorn, Friederike – Lang, Thomas – Lumpp, Stephanie – Steffek, Felix (Hersg.): *Corporate governance nach der Finanz- und Wirtschaftskrise. Vorbilder und Ziele eines modernen Wirtschaftsrechts*. Tübingen, Mohr Siebeck.
- Diwisch, Sandra – Voithofer, Peter – Weiss, Christoph R. (2006): *The 'Shadow of Succession' – A Non-Parametric Matching Approach*. In: Discussion Papers SFB International Tax Coordination, 13. SFB International Tax Coordination, WU Vienna University of Economics and Business, Vienna. (Available in ePubWU: February 2006) (2016. 09. 12.)
- Dobák Miklós (2010): *Corporate Governance in Central and Eastern Europe*. In Bodzási Balázs szerk.: *Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdasági Jogi Intézet.
- Doralt, Peter – Nowotny, Christian – Kalss, Susanne (2012): *Kommentar zum Aktiengesetz*. Band I §§ 1-136, 2. Auflage, Linde Verlag, Wien.
- Dúl János – Lehoczki Zóra Zsófia – Papp Tekla – Veress Emőd (2019): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Dúl János (2017): *Az öröklési jog megjelenése az egyes gazdasági társaságoknál, kitekintéssel az államra, mint örökösre*. In *Államtudományi Műhelytanulmányok 2017/15*. <https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/dul-janos-az-oroklesi-jog-megjelenese-az-egyeb-gazdasagi-tarsasagoknal-kitekintessel-az-allamra-mint-orokosre.original.pdf> (2018. 08. 20.)
- Eichlerová, Kateřina (2017): *Corporate Governance of State-Owned enterprises in the Czech Republic – Comparison of Corporate Governance of State Enterprises and Business Corporations*. *Pro Publico Bono – Public Administration* 2017/1. Special Edition.
- Fábián Ferenc (2015): *77. Az öröklés általános szabályai, kiesés az öröklésből, érdemtelenység, lemondás az öröklésről*. In Sándor István szerk.: *Polgári jog III. Az öröklési jog, a családi jog – Jogi szakvizsga könyvek*. Budapest, Patrocinium Kiadó.
- Fabó Tibor (2014): *Öröklés*. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet*, Opten Informatikai Kft., Budapest.
- Fahed-Sreih, Josiane (2008): *An exploratory study on a new corporate governance mechanism: Evidence from small family firms*. In *Management Research News* 2008/1.
- Fatima, Samza – Mortimer, Tom – Bilal, Muhammad (é. n.): *Corporate governance failures and the role of institutional investors in Pakistan: lessons to be learnt from UK*. In *International Journal of Law and Management*. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-10-2016-0096> (2018. 03. 13.)
- Ferencz Barnabás (2015): *Felelős társaságirányítási felvetések a General Motors gyújtáskapcsoló-botrány tükrében*. *Jura* 2015/2.
- Ferencz Barnabás (2016a): *Horpadások a karosszérián – felelős társaságirányítási kérdések az elmúlt időszak autóiipari botrányainak tükrében*. *Debreceni Jogi Műhely* 2016/1-2.
- Ferencz Barnabás (2016b): *Megmérettettél és a környezetre károsnak találtattál – a Volkswagen-botrány egyes jogi kérdései*. *Jura* 2016/1.

- Filser, Matthias – Kraus, Sascha – Märk, Stefan (2013): *Psychological aspects of succession in family business management*. In: Management Research Review 2013/3.
- Gadó Gábor (2011): A dolgozói részvény és az osztalékjog szabályozásáról II. In: *Céghírnök* 2011/4.
- Gál Judit (2002): A társasági vagyონrész öröklése. *Céghírnök* 2002/3.
- Garas, Samy – ElMassah, Suzanna (2018): *Corporate governance and corporate social responsibility disclosures: The case of GCC countries*. In critical perspectives on international business 2018/1.
- Ghosh, Saibal (2017): *Corporate governance reforms and bank performance: evidence from the Middle East and North Africa*. Corporate Governance: The International Journal of Business in Society 2017/5.
- Gliniecki, Bartłomiej – Zaleska-Korziuk, Kaja (2017): Report on Corporate Governance in State-Owned Enterprises – the Polish Perspective. *Pro Publico Bono – Public Administration* 2017/1. Special Edition.
- Gordon, Jeffrey N. – Gilson, Ronald J. (2017): *Changes in Ownership Produce Changes in Corporate Governance: The American Example of Ownership Reconcentration*. An Essay in Honor of Theo Baums. In Siekmann, Helmut (szerk.): Festschrift für Theodor Baums zum siebzigsten Geburtstag. Band I. Mohr Siebeck, Tübingen.
- Grais, Johanna (2016): *Vererbung von GmbH-Geschäftsanteilen – Praxisleitfaden zu den erbrechtlichen und gesellschaftsrechtlichen Gestaltungsmitteln*. Verlag Österreich GmbH, Wien.
- Guggenberger, Bernd (2005): *Unternehmensübergabe an nächste Generation*. In: Czernich, Dietmar – Guggenberger, Bernd – Schwarz, Manfred (szerk.): Handbuch des österreichischen Familienunternehmens. LexisNexis Verlag ARD ORAC GmbH & Co. KG, Wien.
- Györy Csaba (2015): *The comparative political economy of financial crimes and their enforcement. The case of insider trading*. In van Erp, Judith – Huisman, Wim – Vande Walle, Gudrun – Beckers, Joep eds.: The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe. Abingdon – New York, Routledge.
- Habisch, André – Jonker, Jan – Wegner, Martina – Schmidpeter, René (2005): *Corporate Social Responsibility Across Europe*. Berlin – Heidelberg, Springer.
- Haddadj, Slimane (2003): *Organization change and the complexity of succession: A longitudinal case study from France*. In Journal of Organizational Change Management 2003/2.
- Halász Péter (2015): *Praktikus gondolatok a hagyatéki vagyontervezés témaköréhez*. In: Mándoki István (szerk.): A hagyatéki vagyontervezés – Estate Planning, Studia Notarialia Hungarica Tom. XVII., Közjegyzői Akadémia Kiadó, Budapest.
- Halász Vendel (2017): A felelős társaságirányítás fogalmáról és értéktartalmáról. *Jura* 2017/1.
- Harsányi Gyöngyi – Ujvári Andorné – Miskolczi Bodnár Péter (1991): A jogutódlás mint sajátos szerződést módosító jogi tény a társaságokban. *Magyar Jog* 1991/4.
- Harsányi Gyöngyi (2010): *A magyar értékpapírszabályozás alapjai*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.
- Harsányi Gyöngyi (2015): *Az értékpapírszabályozásának fejlődése az elmúlt két évtizedben*. In: Miskolci konferenciák 2013, In memoriam Novotni Zoltán – Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 20. évfordulója alkalmából, Novotni Alapítvány, Miskolc.
- Harsányi Gyöngyi (2016): *VIII. fejezet Részvénytársaság*. In: Barta Judit – Harsányi Gyöngyi – Majoros Tünde – Ujvári Edit: Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben, Patrocinium Kiadó, Budapest.
- Haushofer, Christoph (2013): Familienunternehmen in Österreich. Eine aktuelle Studie der WKO. *Dossier Wirtschaftspolitik* 2013/11. 23. September 2013
- Hoós János (2009): *Corporate governance*. Budapest, Aula Kiadó.

- Horváth M. Tamás (2013a): *Elefánt... (Állam a szerződési és társasági viszonyokban)*. In Horváth M. Tamás szerk.: Jelenségek a városi kormányzás köréből. Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Horváth M. Tamás (2013b): Felelős társaságirányítás – a közszektorban? *Gazdaság és Jog* 2013/1.
- Horváth M. Tamás (2014): *Vállalati részesedések igazgatása – köztulajdoni körben*. In Patyi András – Lapsánszky András szerk.: Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben. Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, Wolters Kluwer Kft.
- Horváth M. Tamás (2016): A szépség és a szörnyeteg – közigazgatás és vállalat. *Állam- és Jogtudomány* 2016/1.
- Ibrahim, A. B. – Soufani, K. – Poutziouris, P. – Lam, J. (2004): *Qualities of an effective successor: the role of education and training*. In Education + Training 2004/8-9.
- Ibrahim, A.B. – Ellis, W. (1994): *Family Business Management. Concepts and Practice*. Kendall/Hunt, Dubuque.
- Idowu, Samuel O. – Vertigans, Stephen – Burlea, Adriana Schiopoiu szerk. (2017): *Corporate Social Responsibility in Times of Crisis. Practices and Cases from Europe, Africa and the World*. Springer International Publishing AG.
- Idowu, Samuel O. – Vertigans, Stephen szerk. (2017): *Stages of Corporate Social Responsibility. From Ideas to Impacts*. Springer International Publishing Switzerland.
- Idowu, Samuel O. szerk. (2016): *Key Initiatives in Corporate Social Responsibility. Global Dimension of CSR in Corporate Entities*. Springer International Publishing Switzerland.
- Inzelt Éva (2015): *White-collar crime in countries of transition. The lesson of Hungary*. In: van Erp, Judith – Huisman, Wim – Vande Walle, Gudrun – Beckers, Joep eds.: *The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe*. Abingdon – New York, Routledge.
- Jórárt Eszter (2007): *Javaslat a tartási és életjáradéki szerződés jogi szabályozásának változtatására. Polgári Jogi Kodifikáció 2007/3*.
- Kalss, Susanne – Probst, Stephan (2013): *Familienunternehmen*. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien.
- Kecskés András – Bujtár Zsolt (2016): Számok bővületében. Kérdőív a felelős társaságirányításról. *Jura* 2016/2.
- Kecskés András – Ferencz Barnabás (2017): Szírhangok a Rajnán. *Iustum Aequum Salutare* 2017/1.
- Kecskés András – Halász Vendel (2013): *Stock Corporations. A Guide to Initial Public Offerings, Corporate Governance and Hostile Takeovers*. Budapest – Wien, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. – LexisNexis Verlag ARD Orac GmbH & Co KG.
- Kecskés András – Jelinić, Zvonimir (2012): *One tier and two tier board systems in Hungary and Croatia with special emphasis on the problem of corporate governance in Croatia's National Oil Company INA*. In: Drinóczi Tímea – Župan, Mirela – Ercsey Zsombor – Vinković, Mario eds.: *Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia*. Pécs – Osijek, Faculty of Law, University of Pécs – Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek.
- Kecskés András (2008): Az Enron botrány és az üzleti jog rohadt almái. *Magyar Jog* 2008/6.
- Kecskés András (2009a): Befektetővédelmi reformok az Egyesült Államokban és Európában. *Magyar Jog* 2009/5.
- Kecskés András (2009b): *Felelős vállalatirányítás az Egyesült Királyságban, Németországban és Franciaországban*. In Ádám Antal szerk.: PhD tanulmányok 8. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája.
- Kecskés András (2011a): *Európai megközelítés a felelős társaságirányítás szabályozásának területén*. In: Nochta Tibor – Márton Mária – Mátyás Melinda szerk.: Ünnepi tanulmányok Tamás Lajos tiszteletére. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

- Kecskés András (2011b): *Felelős társaságirányítás (Corporate governance)*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Kecskés András (2012): *A társaságok felelős irányítási rendszerének összehasonlító jogi megközelítése*. In: Fuglinszky Ádám – Klára Annamária szerk.: *Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Kecskés András (2014): *A vezető tisztségviselők javadalmazási eszközeinek használatáról*. *Jura* 2014/1.
- Kecskés András (2015a): *Elsöpörte-e az alpesi fön a vállalati vezetők javadalmazásának korábbi kereteit Svájcban?* *Jura* 2015/1.
- Kecskés András (2015b): *„Say on pay” – Részvényesi szavazás a vállalati vezetők javadalmazásáról az Egyesült Államokban*. *Jura* 2015/1.
- Kecskés András (2015c): *Merre tart a gazdasági jogi szabályozás a Quaestor botrány után? (I.)* *Gazdaság és Jog* 2015/11.
- Kecskés András (2015d): *Merre tart a gazdasági jogi szabályozás a Quaestor botrány után? (II.)* *Gazdaság és Jog* 2015/12.
- Kecskés András (2015e): *A részvénytársaságok irányítási rendszerének szabályai az új Ptk.-ban*. In: Nochta Tibor – Monori Gábor szerk.: *Ius est ars. Ünnepi tanulmányok Visegrády Antal professzor 65. születésnapja tiszteletére*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Kecskés András (2016a): *A felelős társaságirányítás európai jogi rendszere*. *Európai Jog* 2016/3.
- Kecskés András (2016b): *Franciasaláta – felelős társaságirányítás francia módra*. *Jogtudományi Közlöny* 2016/6.
- Kecskés László (2015): *A civilisztika és a civilisztikai gondolkodás rétegei*. *Jura* 2015/1.
- Kellermans, Franz W. – Hoy, Frank (2016): *The Routledge Companion to Family Business*. New York – London, Routledge Taylor & Francis Group.
- Kisfaludi András – Szabó Marianna szerk. (2008): *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest.
- Kisfaludi András (1991): *Társasági tagsági jogok a hagyatékban*. *Magyar Jog* 1991/3.
- Kisfaludi András (2014a): *Harmadik Könyv Első Rész*. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz I. kötet*, Wolters Kluwer Kft., Budapest.
- Kisfaludi András (2014b): *Harmadik Könyv Harmadik Rész*. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz I. kötet*, Wolters Kluwer Kft., Budapest.
- Koday Zsuzsanna (2001): *A társasági jog néhány öröklési jogi vonatkozása kft.-nél*. *Gazdaság és Jog* 2001/6.
- Koerberle-Schmid, Alexander (2008): *Family Business Governance*. Aufsichtsgremium und Familienrepräsentanz. Wiesbaden, GWV Fachverlage GmbH.
- Komáromi Gábor – Pázmándi Kinga (2014): *A korlátolt felelősségű társaság*. In: Sárközy Tamás (szerk.), *Az új Ptk. magyarázata II/VI. A jogi személy, 2. átdolgozott, bővített kiadás*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Korine, Harry (2017): *Succession for Change. Strategic transitions in family and founder-led businesses*. palgrave macmillan – Springer International Publishing AG.
- Kormann, Hermut (2017): *Governance des Familienunternehmens*. Wiesbaden, Springer Fachmedien.
- Kostyuk, Alexander – Stiglbauer, Markus – Velte, Patrick – Lapina, Yuliya – Riabichenko, Dmitriy (2014): *Corporate Governance in Ukraine. Major Standards and Emerging Trends*. In: Boubaker, Sabri – Nguyen, Duc Khuong szerk.: *Corporate Governance in Emerging Markets. Theories, Practices and Cases*. Berlin – Heidelberg, Springer-Verlag.
- Kovács Gergely (2015): *Gondolatok a hagyatéki tervezési céllal létrehozott társaságokról és alapítványokról*. In: Mándoki István szerk.: *A hagyatéki vagyontervezés – Estate Planning*, Studia Notarialia Hungarica Tom. XVII., Közjegyzői Akadémia Kiadó, Budapest.

- La Porta, Rafael – Lopez-de-Silanes, Florencio – Shleifer, Andrei – Vishny, Robert W. (1998): Law and Finance. *Journal of Political Economy* 1998/6. <https://www.jstor.org/stable/10.1086/250042> (2018. 08. 21.)
- Lantelme, Maximilian (2017): *The Rise and Downfall of Germany's Largest Family and Non-Family Businesses. A Historical Study and Strategic Analysis from 1971 to 2011*. Wiesbaden, Springer Fachmedien.
- LeMar, Bernd (2014): *Generations- und Führungswechsel im Familienunternehmen*. 2. Auflage. Wiesbaden, Springer Fachmedien.
- Leyens, Patrick C. (2011): *Corporate governance: Grundsetzfragen und Forschungsperspektiven*. In: Allmendinger, Christoph – Dorn, Friederike – Lang, Thomas – Lump, Stephanie – Steffek, Felix (Hrsg.): *Corporate governance nach der Finanz- und Wirtschaftskrise. Vorbilder und Ziele eines modernen Wirtschaftsrechts*. Tübingen, Mohr Siebeck.
- Liang, Xin – Liu, Yanxin – Wu, Sibin – Zhang Shujuan (2012): Fending knights or masked kings: toward a theoretical framework of interim CEO succession. *Corporate Governance: The international journal of business in society* 2012/3.
- Liu, Li – Qu, Wen – Haman, Janto (2018): Product market competition, state-ownership, corporate governance and firm performance. *Asian Review of Accounting* 2018/1.
- Lorandini, Cinzia (2015): Looking beyond the Buddenbrooks syndrome: the Salvadori Firm of Trento, 1660s – 1880s. *Business History* 2015/7.
- Lőrinczi Gyula (2012): A korlátolt felelősségű társaság mint „tolómérő”. *Gazdaság és Jog* 2012/7-8.
- Malagurski, Branislav (2017): Challenges of Serbian Public Enterprises in the Lights of Points C and F of OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises: The Case of Public Companies. *Pro Publico Bono – Public Administration* 2017/1. Special Edition.
- Masegare, Peter – Ngoepe, Mpho (2018): A framework for incorporating implementation indicators of corporate governance for municipalities in South Africa. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*. <https://doi.org/10.1108/CG-11-2016-0216> (2018. 03. 13.)
- Masulis, Ronald W. – Pham, Peter K. – Zein, Jason (2017): Why Do Family Business Groups Expand by Creating New Public Firms? The Role of Internal Capital Markets. *Finance Working Paper* 2017/8. (No. 523/2017.)
- Matias Gama, Ana Paula – Rodrigues, Cecília (2013): The governance-performance relations in publicly listed family controlled firms: an empirical analysis. *Corporate Governance: The international journal of business in society* 2001/4. <https://doi.org/10.1108/CG-04-2011-0031>
- McCahery, Joseph A. – Vermeulen, Erik P. M. (2010): *Corporate Governance of Non-listed Companies*, Oxford UP, Oxford.
- Meroño Cerdan, Angel Luis – Carrasco Hernández, Antonio José (2013): Size and performance in family managed firms: surviving first generation. *Management Research: Journal of the Iberoamerican Academy of Management* 2013/1.
- Molnos Dániel – Szabó Imre Gergely (2015a): Az elhunyt tag esete I. *Céghírnök* 2015/9.
- Molnos Dániel – Szabó Imre Gergely (2015b): Az elhunyt tag esete II. *Céghírnök* 2015/10.
- Moratis, Lars – Brandt, Satu (2017): Corporate stakeholder responsiveness? Exploring the state and quality of GRI-based stakeholder engagement disclosures of European firms. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management* 2017/7-8. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/csr.1408/full> (2017. 10. 30.)
- Moreno-Gómez, Jorge – Calleja-Blanco, Jonathan (2018): „The relationship between women’s presence in corporate positions and firm performance: The case of Colombia”. *International Journal of Gender and Entrepreneurship* 2018/1.

- Müller, Jens-Oliver (2015): *Unternehmensübertragung zu Lebzeiten*. In: Wegmann, Jürgen – Wieseahn, Andreas (Hrsg.): *Unternehmensnachfolge – Praxishandbuch für Familienunternehmen*, Springer Fachmedien, Wiesbaden.
- Nadkarni, Swen (2017): *The Relationship of Leadership and Innovation in Family Businesses*. A Systematic Literature Review. Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- Nagy Barna Krisztina – Dúl János (2017): Az öröklési szerződés szindikátusi szerződéskénti alkalmazhatósága a társági jogban, mint népeségmegtartó tényező. *Államtudományi Műhelytanulmányok* 2017/19.
- Nochta Tibor (2011): *Társasági jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Nochta Tibor (2014a): *A betéti társaság*. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet*, Opten Informatikai Kft., Budapest.
- Nochta Tibor (2014b): *A közkereseti társaság*. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet*, Opten Informatikai Kft., Budapest.
- OECD *Principles of Corporate Governance 2004*. <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf> (2018. 08. 20.)
- Orosz Árpád (2014): *Öröklési jog*. In: Wellmann György (szerk.): *Polgári jog – Bevezető és Záró Rendelkezések, Az ember mint jogalany, Öröklési jog, 2. átdolgozott, bővített kiadás*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Orosz Katalin (1996): A dolgozói részvényről. *Céghírnök* 1996/4.
- Osman Péter (2006): *A kockázati tőkéőről*. In: Makra Zsolt szerk.: *A kockázati tőke világa*. Második kiadás. Budapest, Aula Kiadó Kft.
- Papp Tekla (2009): *Corporate governance – társaságirányítási rendszerek*. In: *Acta Conventus de Iure Civili. Tomus X*. Szeged, Lectum Kiadó.
- Papp Tekla (2010): *Corporate governance. Felelős társaságirányítás*. In: Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária szerk.: *Emlékkönyv Dr. Ruzsoly József egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus LXXIII. Fasciculus 1-64.
- Papp Tekla (2011): *Gazdasági társasági formák Magyarországon – Előnyök és hátrányok rendszere*. In: *Acta Conventus De Iure Civili Tomus XIII.*, Lectum Kiadó, Szeged.
- Papp Tekla (2013): *Felelősségátvitel, felelősségáttörés – quo vadis ius societatum*. In: Papp Tekla: *Opuscula civilia – Magánjogi láttelet*, Lectum Kiadó, Szeged
- Papp Tekla (2014): Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* 2014/2.
- Pázmándi Kinga (2014): *A korlátolt felelősségű társaság*. In: Osztovits András szerk.: *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet*. Opten Informatikai Kft., Budapest.
- Peters, Mike – Buhalis, Dimitrios (2004): *Family hotel businesses: strategic planning and the need for education and training*. *Education + Training* 2004/8-9.
- Pintér Attila (2015): A tagsági és a részvényesi jogviszony keletkezéséről. *Gazdaság és Jog* 2015/6.
- Probst, Stefan (2014): *Erbrechtsnovelle 2014 aus dem Blickwinkel der Erhaltung der österreichischen Unternehmen*. *Die Wirtschaftstreuhand* 2014/5-6.

- Prütting, Jens (2017): *Sicherung des Familieneinflusses durch Familienverträge*. In: Werner Lange, Knut – Windthorst, Kay (szerk.): *Sicherung des Familieneinflusses in Familienunternehmen*. Symposium der Forschungsstelle für Familienunternehmen der Universität Bayreuth am 6./7. Oktober 2016. 1. Auflage. 35-54. <https://doi.org/10.5771/9783845280691-35> (2018. 03. 13.)
- Qurashi, Mubashir Hassan (é. n.): *Corporate governance code comparison for South Asian emerging economies*. *International Journal of Law and Management*. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-05-2017-0115> (2018. 03. 13.)
- Rab Henriett – Sütő Bianka Eszter (2017): *A munkajog reflexív jellege a vállalatok társadalmilag felelős működésének szemszögéből*. *Jura* 2017/1.
- Rashid, Afzalur (2018): *The influence of corporate governance practices on corporate social responsibility reporting*. *Social Responsibility Journal* 2018/1.
- Roth, Markus (2017): *Entwicklung des Aktienrechts und des Aufsichtsrats. Aktiengesetz und Deutscher Corporate Governance Kodex im internationalen Vergleich*. Siekmann, Helmut (Hrsg.): *Festschrift für Theodor Baums zum siebzigsten Geburtstag*. Band II. Mohr Siebeck, Tübingen.
- Sándor Tamás (2014): *A részvény*. In: Sárközy Tamás (szerk.): *Polgári jog – A jogi személy, 2. átdolgozott, bővített kiadás*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Sarkar, Runa – Shaw, Annapurna szerk. (2017): *Essays on Sustainability and Management*. Emerging Perspectives. Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- Sárközy Tamás szerk. (2014): *Gazdasági társaságok – Cégtörvény*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Schäfer, Jörg (2016): *Pay Variation in Family Firms*. Wiesbaden, Springer Fachmedien.
- Schwass, Joachim – Glemser, Anne-Catrin (2016): *Wise Family Business. Family Identity Steering Brand Success*. palgrave macmillan – Springer International Publishing AG.
- Seibt, Christoph H. (2018): *20 Thesen zur Corporate Governance und Unternehmensorganisation in VUCA-Zeiten*. Der Betrieb 2018/5.
- Sonfield, Matthew C. – Lussier, Robert N. (2006): *The effect of family business size as firms grow: a USA-France comparison*. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 2006/3.
- Sonfield, Matthew C. – Lussier, Robert N. (2009): *Family-member and non-family-member managers in family businesses*. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 2009/2.
- Sonfield, Matthew C. – Lussier, Robert N. (2012): *Family businesses' succession planning: a seven-country comparison*. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 2012/1.
- Spanos, Loukas J. – Tshipouri, Lena J. – Xanthakis, Manolis D. (2008): *Corporate governance rating of family firms at the Athens exchange market*. *Managerial Finance* 2008/7.
- Sudha, Mathew – Ibrahim, Salma – Archbold, Stuart (2018): *Corporate governance and firm risk*. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society* 2018/1.
- Süss-Reyes, Julia (2016): *Understanding the transgenerational orientation of family businesses: the role of family governance and business family identity*. *Journal of Business Economics*. <http://epub.wu.ac.at/5174/> (2017. 09. 05.)
- Sütő Bianka Eszter (2017): *Felelős társaságirányítás munkajogi aspektusai*. In: Szabó Miklós szerk.: *Doktoranduszok fóruma Miskolc, 2016. november 17. Miskolc, Miskolci Egyetem Tudományos és Nemzetközi Rektorhelyettesi Titkárság*.
- Szalay Gábor (2017): *Vállalati botrányok és esetek áttekintése különös tekintettel a felelős társaságirányítás és a transzparencia kérdésköreire (I.) – A Postabank-jelenség*. *Jura* 2017/1.

- Szalma József (2016): A kötelelő rész, a végintézkedési szabadság és az öröklési szerződések az európai és a magyar magánjogban. *Jogtudományi Közlöny* 2016/7-8.
- Takács Tamás (2013): Beszámolás a felelős társaságirányításról: fenntarthatósági jelentés vs. éves beszámoló és üzleti jelentés. *Valóság* 2013/8.
- Tarr György (1992): Az öröklés kérdése a társasági jogban. *Magyar Jog* 1992/5.
- Tatham, Allan F. (2005): Az Európai Unió és a felelős vállalatirányítás. *Magyar Jog* 2005/3.
- Tirnitz Tamás (2017): *Sustainability Reporting in Hungary. Sustainability Reporting Versus Value Reporting?* In: Horváth Péter – Pütter, Judith M. szerk.: *Sustainability Reporting in Central and Eastern European Companies. International Empirical Insights*. Springer International Publishing AG.
- Tóth Ildikó (1995): A társasági jog és a hagyatéki eljárás. *Céghírnök* 1995/7.
- Tőkey Balázs (2016): Az elővásárlási jog a Ptk.-ban. *Polgári Jog* 2016/6.
- Török Tamás (2011): Az üzlet rész – és a részvényátruházás, – átszállás korlátozása és kizárása. *Gazdaság és Jog* 2011/2.
- Upton, N. – Teal, E.J. – Felan, J.T. (2002): Strategie und Planung in rasch wachsenden Familienunternehmen. *Zeitschrift für Klein- und Mittelunternehmen*, 2002/2.
- Vékás Lajos – Weiss Emilia (2014): *Hetedik Könyv*. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* II. kötet, Wolters Kluwer Kft., Budapest.
- Vékás Lajos szerk. (2013): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest.
- Veress Emőd (2017): New forms of governance in the transnational cooperations. *Pro Publico Bono – Public Administration* 2017/1. Special Edition.
- Vertigans, Stephen – Idowu, Samuel O. szerk. (2017): *Corporate Social Responsibility. Academic Insights and Impacts*. Springer International Publishing Switzerland.
- Vezekényi Ursula (2014): *Részvénytársaság*. In: Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja* I. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest.
- von Werder, Axel – Bartz, Jenny (2017): Die aktuellen Änderungen des Deutscher Corporate Governance Kodex. *Der Betrieb* 2017/14.
- Wellmann György (2000): Egyes társasági jogi kérdésekről. *Közjegyzők Közlönye* 2000/3.
- Welser, Rudolf (2007): *Grundriss des bürgerlichen Rechts Band II. Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 13. neubearbeitete Auflage, Nachdruck, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien.
- Xia, Belle Selene – De Beelde, Ignace (2018): Corporate governance and management incentives: evidence from the Scandinavian countries. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society* 2018/1.
- Zeiss, Hendrik (2015): *Unternehmensnachfolge bei Tod des Unternehmers*. In: Wegmann, Jürgen – Wieseahn, Andreas (szerk.): *Unternehmensnachfolge – Praxishandbuch für Familienunternehmen*, Springer Fachmedien, Wiesbaden.

INTERNETES OLDALAK

https://www.dunaaszfalt.hu/uploads/DA_fenntarthatosagi_jelentes_2015.pdf (2018. 08. 21.)

<http://ecoda.org/uploads/media/GUIDANCE - 2010 CG for Unlisted - EU.pdf> (2018. 08. 04.)

<https://www.frc.org.uk/getattachment/ca7e94c4-b9a9-49e2-a824-ad76a322873c/UK-Corporate-Governance-Co-de-April-2016.pdf> (2018. 08. 20.)

http://www.heinekenhungaria.hu/media/download/Hei_report_2016_hun.final.pdf (2018. 08. 21.)

https://molgroup.info/hu/befektetoi-kapcsolatok/letolto-kozpont#03_eves_jelentesek-2016 (2018. 08. 21.)

http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/mnvportfolio (2018. 08. 05.)

27/2013. számú vezérigazgatói utasítás, Az MNV Zrt. etikai kódexe 2013. 06. 19. http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/rolunk/felso_menu/rolunk/alapdokumentumok/etikai_kodex_mnv.html (2018. 08. 05.)

<http://www.vg.hu/kkv/optimistak-a-csaladi-cegek-475310> (2018. 08. 09.)

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Szinergia> (2018. 07. 17.)

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

Magyar jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

2000. évi C. törvény a számvitelről

2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (Gt.)

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.)

2007. évi CVI. törvény az állami vagyronról

2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről

2010. évi XXXVIII. törvény a hagyatéki eljárásról (Hetyv.)

2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyronról (Nvtv.)

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)

2017. évi CLXXXVI. törvény a közigazgatási bürokráciacsökkentéssel és az egyes hatósági eljárások egyszerűsítésével összefüggő törvények módosításáról

T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről

Európai uniós jogszabályok

2007/36/EK irányelv a tőzsdén jegyzett társaságokban az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról

2004/913/EK ajánlás egy megfelelő rendszer előmozdításáról a jegyzett társaságok igazgatóinak díjazásához

2007/36/EK irányelv az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban

2006/46/EK irányelv a felelős vállalatirányítási jelentés közzétételéről

2004/706/EK határozat az európai vállalatirányítási fórum létrehozásáról

2005/162/EK ajánlás a jegyzett társaságok nem ügyvezető igazgatói, illetve felügyelő bizottsági tagjai szerepéről és az igazgatóság (felügyelő bizottság) által létrehozott bizottságokról

Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről

A Bizottság 1329/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. december 9.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben említett formanyomtatványok meghatározásáról

A Bizottság (EU) 2018/1212 végrehajtási rendelete (2018. szeptember 3.) a 2007/36/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek a részvényesek azonosítására, az információk továbbítására és a részvényesi jogok gyakorlásának megkönnyítésére vonatkozó rendelkezések tekintetében történő végrehajtására vonatkozó minimumkövetelmények megállapításáról

Más államok jogalkotási termékei

Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) (Ausztria)

Deutscher Corporate Governance Kodex (Németország)

Sarbanes-Oxley Act (Amerikai Egyesült Államok)

Unternehmensgesetzbuch (UGB) (Ausztria)

FELHASZNÁLT ESETI DÖNTÉSEK

Közzétett magyar döntések

BDT 2005. 1107.

BDT 2005. 1288.

BDT 2007. 1581.

BDT 2014. 3164.

BDT 2014. 3166.

BDT 2016. 3551.

BH 1996. 534.

BH 1996. 362.

BH 2000. 105.

BH 2002. 14.

BH 2012. 170.

Debreceni Ítéltábla Pf. II. 20.644/2015/7.

DIT-H-PJ-2014-160.

DIT-H-PJ-2015-10.

FIT-H-PJ-2014-284.

GYIT-H-PJ-2016-54.

ÍH 2004. 72.

ÍH 2009. 30.

ÍH 2009. 130.

ÍH 2010. 37.

ÍH 2004. 71.

ÍH 2014. 78.

ÍH 2015. 78.

ÍH 2015. 119.

ÍH 2015. 145.

ÍH 2015. 154.

ÍH 2015. 155.

ÍH 2016. 151.

ÍH 2017. 31.

Legfelsőbb Bíróság Cgf. VII. 30.241/2001/2.

KGD 2001. 2.

KGD 2003. 3.

Kúria Gfv. VII. 30.186/2013/6.

PIT-H-PJ-2014-66.

PIT-H-PJ-2014-68.

PJD 2016. 5.

SZIT-H-PJ-2015-41.

SZIT-H-PJ-2016-35.

SZIT-H-PJ-2016-56.

Közzétett külföldi döntések

OGH 1 Ob 19/50

OGH 2 Ob 547/49

OGH 8 Ob 644/94

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem kiadványa

Kiadó:

Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

Kiadói szerkesztő:

Kiss Eszter

Tördelőszerkesztő:

Mikes Vivien

ISBN 978-963-498-200-5 (elektronikus)